הלכה · משנה תורה · מפרשים · שורשי הים · ספר זמנים

שורשי הים על משנה תורה, הלכות שופר וסוכה ולולב

רבי יצחק מאיו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שורשי הים על משנה תורה, הלכות שופר וסוכה ולולב

רבי יצחק מאיו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שורשי-הים-על-משנה-תורה-הלכות-שופר-וסוכה-ולולב/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ג 4
פרק ב 14
הלכה ו 14
פרק ד 17
הלכה ו 17
פרק ה 19
הלכה ו 19
הלכה טז 21
הלכה כג 24
פרק ו 27
הלכה א 27
הלכה יא 28
פרק ז 29
הלכה ז 29
הלכה יב 31
הלכה יג 45
הלכה כב 50
הלכה כג 51
פרק ח 55
הלכה א 55
הלכה י 56

פרק א

הלכה ג

שורש מצות לאו ליהנות ניתנו וכן **שופר של עולה לא יתקע בו ואם תקע יצא שאין בקול דין מעילה וא"ת והרי נהנה בשמיעת הקול מצוות לאו ליהנות ניתנו**. עכ"ל. ראיתי לבאר שורש זה של מצות לאו ליהנות ניתנו הנה הרב לח"מ ז"ל פירש כוונת רבינו ז"ל דהוקשה לו דאע"ג דאין בקול דין מעילה מ"מ איסורא דרבנן מיהא איכא וכיון שכן הול"ל דאם עבר ותקע דלא יצא כדי שלא יהנה מהמצוה ולא יעשה איסור זה דרבנן ותריץ יתיב רבינו דמצות לאו ליהנות ניתנו וליכא נמי איסורא דרבנן ע"ש ואיכא למידק דא"כ מעיקרא למה הוצרך רבינו ז"ל לומר שאין בקול דין מעילה ולמה לא כתב בפשיטות יצא לפי שמצות לאו ליהנות ניתנו וכדקאמר רבא בגמרא ולמאי נ"מ כתב שאין בקול דין מעילה הא אפילו יהיה בקול דין מעילה כיון שאין הנאה בקיום המצות אין כאן מעילה ואפשר דהוצרך רבינו ז"ל לומר שאין בקול דין מעילה לאשמועינן דאפילו עבר ותקע לשיר דכל שמכוין לשיר אית ליה נמי הנאה אין אומרים כיון דמעל הרי יצא לחולין ואח"כ יכול לתקוע בו לכתחילה וכדקאמר רב יאודה בגמרא כיון דתקע ומעל יצא לחולין לכך קאמר דלעולם אסור לתקוע בו לכתחילה משום שאין בקול דין מעילה ולעולם באיסורו קאי ודוק.

וראיתי עוד להרב לח"מ ז"ל שהוקשה לו דלפי מ"ש רבינו דאין בקול דין מעילה והכי אמרינן נמי בפרק כל שעה דכ"ו איך אמרו בגמ' עולה בת מעילה היא כיון שמעל בה נפקא לחולין ורבא נמי אודי בזה ואמ' אימת מעל בתר דתקע כו' והוא ז"ל נדחק לתרץ דרב' לפי שיטתיה דר"י דס"ל מעל השיבו מיהא איהו ס"ל בפרק כ"ש דאין בקול דין מעילה יע"ש: ועיין למרן מלכא בספר מקראי קדש דמ"ב ע"א תמה עליו בזה בשם הרמב"ח ז"ל דאם כן היכי ס"ד דרבא מעיקרא למימר דאחד זה ואחד זה לא יצא משום דהוה ס"ל דמצות ליהנות ניתנו והא כיון דלדידיה ס"ל דאין בקול דין מעילה אמאי לא יצא יע"ש ולא ק"מ לע"ד דכיון דאיכא איסורא דרבנן משום הכי קאמר רבא מעיקרא דלא יצא דאם אתה אומר יצא קעביד איסורא דרבנן שאמרו לא נהנין וכמ"ש הרב לח"מ ז"ל בכוונת מ"ש רבינו וא"ת כו' וכמדובר.

עוד ראיתי למרן מלכא שתירץ לעיקר קושיית הרב לח"מ ז"ל וז"ל ולכן י"ל דס"ד דרבא מעיקרא דבקול זה דמקיים מ"ע יש בו מעילה כיון שיצא בו י"ח ומש"ה קאמר רבא אימת מעל כו' ולבתר אסיק דמצות לאו ליהנות ניתנו וליכא מעילה אף דמקיים מ"ע וזו היתה כוונת רבינו דמעיקרא כ' דאין בקול דין מעילה ואח"כ כתב וא"ת והרי הוא נהנה

כלומר שיוצא י"ח בשמיעת קול זה וכל כה"ג יש בקול דין מעילה ותריץ יתיב דמצות לאו ליהנות ניתנו אח"ד יע"ש. ואשתמיט מיניה דברי הפר"ח ז"ל בסי' תקפ"ו סק"ה שדחה תירוץ זה וכתב דאין זה מספיק דהא אמרינן התם בגמ' דטעמא דקול ומראה וריח אין בהם דין מעילה הוא משום דאין בהם ממש והיכי ס"ד דרבא דמעל יע"ש.

ולכאורה עלה על דעתי להביא ראיה דקיום המצוה חשיב כדבר שיש בו ממש מאותה שכתב רש"י ז"ל בפרק אין צדין דכ"ז ע"ב ד"ה חלה שנטמאת כו' דהמבער קדשים פסולים בי"ט אפילו על ידי אכילת בהמה אסור דכיון דרחמנא אחשביה להבערתן דכתיב באש תשרופו הילכך מלאכה היא עכ"ל ומשמע דכוונתו לומר דאפילו מידי דלאו מלאכה כל דאחשביה רחמנא למצוה חשיב קיום המצוה מלאכה גמורה וא"כ ה"נ אע"ג דקול בעלמא חשיב דבר שאין בו ממש כיון דרחמנא אחשבי' למצוה דכתיב ותקעתם כו' חשיב קיום המצוה כדבר שיש בו ממש אלא דהא בורכא היא דאין כונת רש"י לזה וכמ"ש בחי' למס' ביצה ואין צורך להאריך.

וראיתי עוד להרפ"ח ז"ל שכתב וז"ל ועוד תמהני דאם איכא הנאה בשמיעת הקול מה משיב לזה שמצוות לאו ליהנות ניתנו דההיא היא בהנאת קיום המצוה אבל היכא דאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה ליכא שריותא אלא שהרב השמיט דין מודר הנאה ממעיין וגם זה תימא. ושמא י"ל דלא חשיבא השמיעה והתקיעה הנאה כולי האי כמו גבי הזאה ומודר הנאה ממעיין ועדיין צ"ע עכ"ל. ולא ידעתי מי הגיד לו להרב דס"ל לרבינו דאיכא הנאה בשמיעת קול אף כשאינו מכוין לשיר דאפשר דסבירא ליה לרבינו כמ"ש התוס' בפרק ראוהו ב"ד דכ"ח דכל שאינו מכוין לשיר ליכא הנאה בשמיעת הקול ומ"ש רבינו וא"ת והרי הוא נהנה בשמיעת הקול על הנאת המצוה שיצא בה י"ח שמיעה קאמר דאף ע"ג דאין בו ממש מ"מ איסורא דרבנן מיהא איכא דומיא דקול ומראה וריח דאיכא איסורא דרבנן וכמ"ש הלח"מ ז"ל בכוונת דברי ר' והוא ברור.

ובספר שער המלך למו"ה נר"ו שנדפס מחדש בה' לולב דף צ"ד ע"א כת' שדעת רבינו כדעת הרשב"א ז"ל בחידושיו לנדרים דט"ו גבי ההיא דהאומר הנאת תשמישך עלי דס"ל דאפי' בדאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה שרי שכתב שם וז"ל ומיהו ק"ל אפי' לאוקמתא דרבינא באומר הנאת תשמישך עלי הא מצווה על מצות עונה ומצות לאו ליהנות ניתנו מ"ש ממודר הנאה משופר דמותר לתקוע תקיעה של מצוה ותירץ לפי דרכו כיע"ש. ומדלא תירץ כתירוץ הר"ן ז"ל שם דשאני הכא דאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה משמע בהדייא דס"ל דאפי' בדאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה שרי וס"ל ז"ל דדוקא גבי הזאה ומודר הנאה ממעיין קאמר רבא דאסור משום דהתם מיד כשהיזה עליו וטבל נגמרה

המצוה ואי משהי בהו בתר הכי נמצא נהנה גופו שלא במקום מצוה והילכך קאמר רבא דבימות החמה לא דגזרו שמא ישהא וכה"ג אשכחן בנדרי' דל"ח אמתני' דהמודר הנאה מחבירו נכנס לבקרו עומד אבל לא יושב את"ד נר"ו.

ולע"ד מדברי הרשב"א בחי' ליבמות דק"ג מבואר דס"ל כדברי הר"ן דכל דאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה אסיר דעלה דאמרינן התם גבי סנדל של ע"ז לא יחלוץ ואם חלץ חליצתה כשירה כת' וז"ל ואי משום איסורי הנאה מצות לאו ליהנות ניתנו ואף ע"ג דהכא בעיא לאינסובי ובלא חליצה לא נסבי לה כיון דלא מעכ' בה אלא מצוה לאו הנאה היא עכ"ל. הנה מבוארין דבריו ז"ל דהנאה אחרת דלא מעכב בה המצוה כי ההיא דטובל בימות החמה אע"ג דאיכא מצוה בהדה לא אמרינן ביה מצות לאו ליהנות ניתנו כיון דאיכא הנאת הגוף הפך מה שהכריח מו"ה נר"ו מדבריו שבנדרים. וליכא למימר דשאני הנאה זו הבאה לאשה על ידי חליצה שאינה באה מיד בשעת עשיית המצוה אלא אחר כך כי בעייא לאינסובי ומשום הכי הוצרך הרשב"א לומר ה"ט כיון דלא מעכב בה אלא המצוה כו' דאדרבא כשהנאת הגוף אינה באה מיד בשעת עשיית המצוה הול"ל טפי דשרי משום טעמא דמצות לאו ל"נ דהנאת הגוף הבאה אחר כך אינה אלא גרמא בעלמא וכמ"ש מו"ה הי"ו שם ד"ה ולדעת הר"ן יע"ש ואם כן מדהוצרך הכא לטעמא דכיון דלא מעכ' בה אלא המצוה כו' מבואר דס"ל דאי לאו האי טעמא כל דאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה אסיר. סוף דבר מדברי הרשב"א לע"ד אין ראיה לו' דחלוק על ס' הר"ן דאדתידוק מדבריו שבנדרים לומר דחלוק על הר"ן דוק מדבריו שביבמות איפכא ועכ"ל שדבריו באחד מאלו השתי מקומות לאו דוקא וחדא מינייהו נקט ואין הכי נמי דהוה מצי לתרוצי בהכי עיקר קושייתו ודוק.

ועוד נר' לענ"ד דודאי הרשב"א ז"ל אזיל ומודה לסברת הר"ן ז"ל וכדמוכחין דבריו שביבמות מיהו בההיא דהאומר הנאת תשמישך עלי הוצרך לתרץ תי' אחר ולא ניחא ליה לתרץ על פי מ"ש הר"ן משום דמשמע ליה להרשב"א דההיא דמודר הנאה ממעיין וההיא דמזה עליו דאסרי להזות ולטבול בימות החמה משום איסור הנאת הגוף אף דאיכא מצוה בהדה הוא משום דאפשר לקיים המצוה בלי איסור הנאה זו כגון שיטבול במקוה שלא נדר הנאה ממנו וגם בהזאה יכול להזות עליו אדם אחר שאינו מודר הנאה ממנו אבל הכא באומר הנאת תשמישך עלי דאי אפשר למצות עונה זו לקיימה באופן אחר אף ע"ג דאיכא הנאת הגוף איכא למימר כיון דאיכא צד מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו שרי אע"ג דנהנה בהדי עשיית המצוה ולכך הוצרך לתרץ תירוץ אחר כנלע"ד.

ועוד יש לי להכריח דכל דאיכא הנאה בהדי מצוה לכ"ע אסיר ולא אמרינן בהא מצות

לאו ליהנות ניתנו מההיא דאפליגו רבה ורב יוסף בפ' הכונס דנ"ו ובשאר דוכתי גבי שומר אבידה אי הוי ש"ש או ש"ח דלר"י חשי' ש"ש בההיא הנאה דלא בעי למיתב ריפתא לעניא בשע' שהוא עוסק בה אע"ג דאות' הנאה אתי ליה משום מצוה ולא אמרי' מצות לאו ליהנות ניתנו והגאונים והרי"ף ור' והרמב"ן והרשב"א פסקו כר' יוסף מבואר במרן ב"י ח"מ סימן ע"ב ואף רבה דפלי' ארב יוסף כת' התוס' בפרק הכונס דס"ל דהנאה חשיב אלא דלא חשיב כ"כ להיות כש"ש יע"ש ועיין עוד להתוס' שם ובשבועות דמ"ד ע"ב ד"ה ור"י כו' ועיין עוד בפ' אין בין המודר דל"ג עלה דאמרינן דכ"ע אית להו דר' יוסף ומאן דשרי להחזיר אבידה למודר משום דפרוטה דר' יוסף לא שכיח יע"ש הרי דחשיב הנאה ואסיר אף ע"ג דהנאה זו אתי בהדי מצוה ועיין בסוף פ' שבועת הדיינים בתוס' ד"ה ור' יוסף כו' ובהש"ך ז"ל ח"מ סי' רס"ז סקי"ד במה שתמה על מוהרש"ל ז"ל דאישתמיט מיניה דברי התו' הללו יע"ש.

ומ"מ בדעת רבינו ז"ל אין הכרח לע"ד לומר דס"ל דאפי' דאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה דשרי כמ"ש מורי הרב הי"ו דאפשר לומר דס"ל לר' דכל שאינו מכוין לשיר ליכא הנאה בשמיעה ומשו"ה קאמר הכא דשרי במודר הנאה משום דמצות לאו ל"נ כמדובר. ואפילו אם נאמר דס"ל לרבינו דאיכא הנאה בשמיעת הקול יש ליישב קושיית הרפ"ח ז"ל מההיא דמודר הנאה ממעיין והן קדם נעמוד במה שהקשה עוד למה השמיט רבינו מחיבורו דין זה דמודר הנאה ממעיין דטובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה וכבר הוקשה לו כן גם למוהר"ם בן חביב ז"ל בחי' לפרק ראוהו בית דין שהשמיט לזו ועוד אחרת דאתמר התם המודר הנאה מחבירו מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים אבל לא בימות החמה ועיין למרן מלכא בספר מקראי קדש ובס' לשון למודים בה' נדרים סי' ק"ך ובס' שער המלך דפ"ו ע"א שנדחקו בזה יע"ש.

ולע"ד אפשר ליישב דעת רבינו על פי מה שראיתי בס' גט מקושר למוהריט"א נר"ו דף ל' ע"ב ד"ה הן אמת שהוקשה לו בהך דינא דמודר הנאה ממעיין ואידך דאע"ג דבימות החמה איכ' הנאת הגוף אכתי אמאי אסור כיון דאיהו לא קמכוין ליהנות גופו כי אם לקיום המצוה ואע"ג דהנאת הגוף באה לו ממילא הו"ל הנאה הבאה לו לאדם בע"כ ואמרינן בפרק כ"ש דף כ"ה ע"ב דכל היכא דלא אפשר ולא קא מכוין לכ"ע שרי והכא מוכרח הוא להזות ולטבול טבי' מצוה ולא אפשר מיקרי דאע"פ שאפשר להזות על ידי אדם אחר שאינו מודר הנאה ממנו וכן לטבול במי מקוה שאין מי מעיין עכ"ז לא אפשר מיקרי כמ"ש הרשב"א בחי' למסכת סוכה דל"ה ע"א גבי ההיא דאתרוג של תרומה כו' יע"ש וא"כ כיון דלא אפשר ולא קא מכוין הוה ליה לומר דשרי אפי' איכא הנאת הגוף

והצריכה עיון יע"ש.

ולע"ד יש ליישב ע"פ מ"ש התוס' שם בפרק כל שעה ומ"ש שם לא אפשר ולא קמכוין לכ"ע שרי לאו אר"י ור"ש קאמר אלא אאביי ורבא קאמר לדעת ר"ש דמתיר דבר שאינו מתכוין ודוקא במידי דלא הוי פסיק רישיה דפסיק רישיה אף ר"ש אסר בדבר שאינו מתכוין וכל הנהו דמייתי הש"ס התם לר"ש שרי בדלא הוי פסיק רישיה ע"ש והשתא איכא למימר דהך דינא דמזה מי חטאת וכן דינא דטובל במעיין דאסר רבא בימות החמה אע"ג דדבר שאינו מתכוין הוא לר"י מיהא אסור דרבא אליבא דר"י קאמר דס"ל דדבר שאינו מתכוין אסור וא"נ אליב' דר"ש נמי קאמר ומשום דפסיק רישיה הוא ובפסיק רישיה אפילו ר"ש מודה דאסור אף דבר שאינו מתכוין וכמ"ש התוס' וברור.

ובכן ממילא יתיישב דעת רבינו שהשמיט להך דינא דרבא משום דלדידיה משמע ליה דהך דינא דרבא אליבא דר"י אמרה דאסר דבר שאינו מתכוין ואיהו ז"ל בעלמא פסק כר"ש דדבר שאינו מתכוין מותר ולדידיה ה"נ אע"ג דאיכא הנאת הגוף כיון דאינו מכוין אלא למצוה שרי וס"ל דלא חשיב פסיק רישיה כההיא דמוכרי כסות מוכרין כדרכן דמייתי התם בפרק כל שעה ופסקה רבינו בפ"י מה' כלאים הי"ו יע"ש וא"כ אפשר דרבינו פליג אהרשב"א ז"ל דס"ל דאפי' באפשר לעשות בדרך אחרת חשיב לא אפשר אלא לדידיה משמע ליה דכל שאפשר לעשות בדרך אחרת ולא קמכוין מיקרי ובאפשר ולא קמכוין לפום לישנא בתרא דרבא בפרק כל שעה לר"ש שרי והכי קי"ל התם דהא לישנא קמא איתותב התם וא"כ הך מימרא דרבא משמע ליה לרבינו דאזיל כוותיה דר"י לפום האיך לישנא ולדידן דקי"ל כר"ש דכל דאפשר ולא קא מכוין שרי הכא נמי שרי להזות ולטבול מש"ה השמיט רבינו הך דינא דרבא ודוק.

וע"פ האמור ממילא יתיישב מה שהקשה הרפ"ח בדברי רבינו גבי תקיעת שופר דהיכי שרי מטעם מצות לאו ליהנות ניתנו כיון דאיכא הנאת השמיעה בהדי מצוה דאפי' אם נודה לו ז"ל דאפילו כשאינו מכוין לשיר איכא הנאה בשמיעת הקול מ"מ ס"ל לרבינו דשרי לתקוע ולא חשבינן להנאת השמיעה משום דלא אפשר ולא מכוין הוא א"נ אפשר ולא קמכוין הוא וכל כה"ג שרי לר"ש דקי"ל כוותיה ולא הוי פסיק רישיה דאפשר דלא כל שומע ואינו מכוין לשיר יש לו הנאה מקול שופר וההיא דפריך תלמודא בנדרים גבי מתני' דהמודר הנאה מחבירו וחלה נכנס לבקרו כו' אי שרי בשנכסי חולה אסורים על המדיר אפי' עומד נמי כו' דמינה הכריח הרב מחנה אפרים ז"ל בה' נדרים סי' כ"ה דכל דאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה אסור יע"ש. לפי האמור בדעת רבינו אית לן למי' דהתם פסיק רישיה הוא ומש"ה פריך תלמודא בפשיטות דיהא אסור כנלע"ד.

ודע דממ"ש רבינו בשופר של עולה לא יתקע לכתחילה הכריח מהר"מ די בוטון ז"ל בדף קל"א ע"א דמשום טעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו לא שרינן אלא בדיעבד ומש"ה הוצרך לפרש מ"ש ר' בסוף ה' שחיטה דמותר לכסות בעפר עיר הנידחת דמיירי בעפר קרקעה וכר"ז דסוף פ' כיסוי הדם דאלו בעפר שריפתה לא שרי רבא התם אלא מטעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו ולפום האי טעמא לכתחי' מיהא אסור יע"ש ועיין למרן החבי"ב בה' שחיטה סי' כ"ח בהגב"י בסופו דשקיל וטרי בזה על דברי הרב הנז' יע"ש. ומדברי התוס' ז"ל שם בס"פ כיסוי הדם משמע דדוקא באיסור ע"ז דמאיס לגבוה לא שרינן לכתחילה מהאי טעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל בשאר איסורי הנאה דליכא טעמא דמאיס שרי לכתחילה נמי מהאי טעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו ולפי דבריהם ז"ל בשופר היה לנו להתיר אף לכתחילה כיון דליכא טעמא דמאיס ומדקאמר רבא בגמ' אחד זה ואי זה יצא משמע דוקא דיעבד אבל לא לכתחילה.

ואפשר דס"ל להתוס' דלאו דוקא ואגב דאמר ר"י לא יצא קאמר רבא יצא אבל אה"נ דלרבא אף לכתחי' נמי שרי לתקוע בשופר של עולה ושל שלמים מיהו רבינו ז"ל דכת' בהדייא בשופר של עולה לא יתקע נראה דס"ל כמ"ש מוהר"מ די בוטון ז"ל דלכתחילה מיהא לא שרינן מה"ט ואפשר דס"ל דבכל איסורי הנאה אית לן לאסור לכתחילה דאע"ג דמצוות לאו ליהנות ניתנו מ"מ מחזי כמתהני ואסו' וכ"כ הרמב"ן והרשב"א בחי' ליבמות דק"ג עלה דסנדל של ע"ז לא תחלוץ כו' וז"ל ולכתחילה לא תחלוץ מפני שנראה כמתהנית ועוד דכל למצוה מאיס עכ"ל ואין ספק אצלי דהטעם השני שכתבו דכל למצוה מאיס לרווחא דמילתא כתבו כן דהתם גבי סנדל של ע"ז קושטא קאי דבלאו טעמא דנראה כנהנית איכא נמי טעמא דמאיס למצוה כיון דשל ע"ז הוא אבל בשאר איסורי הנאה דלאו ע"ז כהך דשופר של עולה דלא שייך טעמא דמאיס ודאי דלכתחילה מיהא אסור משום טעמא דנראה כנהנית ועל כרחין לומר הכי שהרי בנדרים דמ"ז מבואר דלכתחילה אסור לקדש בחליפי איסורי הנאה ואם איתא דכל דליכא טעמא דמאיס שרי אף לכתחילה מקדש בחליפי איסורי הנאה אמאי לא שרינן אף לכתחילה מהאי טעמא דמצוות לאו ליהנו' ניתנו אלא ודאי דכל איסורי הנאה אסור לכתחילה משום טעמא דנראה כנהנה ועיין בספר נאות יעקב בקונטרי' גט מקושר ד"ל ע"א ודל"א ע"ג ועיין להרב מש"ל ז"ל בריש פ"ה מה' אישות ה"ה ודע דסברת הרא"ש כו' במ"ש שם מוהר"י כולי ז"ל בהגהתו יע"ש ודוק.

ומיהו יש לדקדק בדברי רבינו מ"ש דגבי שופר של עולה כתב דלכתחילה לא יתקע בו וגבי מודר הנאה משופר כתב דמותר לתקוע בו אפילו לכתחילה דאי ס"ל ז"ל דמשום

טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו לא שרינן אלא דוקא דיעבד ומ"ה כתב דבשופר של עולה לא יתקע בו לכתחי' במודר הנאה נמי היה לו לאסור לכתחילה. ואפשר שרבי' דקדק לישנא דרבא דגבי שופר של עולה קאמר יצא דמשמע דוקא דיעבד וגבי מודר הנאה קאמר מותר לתקוע בו דמשמע לכתחילה לכך הוצרך לחלק ביניהן דעולה שאני דאסורה אכולי עלמ' ועוד דהקדש ליתיה בשאלה הילכך החמירו בה לכתחילה מטעמא דנראה כנהנה אבל במודר הנאה דלא אסיר אכ"ע כהקדש ועוד דקיל דאיתיה בשאלה הילכך אף לכתחילה שרי מטעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו כנלע"ד.

ודע שמדברי רבינו שכתב ואם תקע בו יצא לפי שאין בקול דין מעילה הקשה מו"ה בספר שער המלך בהלכות י"ט פ"ה הי"ו על מ"ש הרדב"ז בתשו' החדשות סי' רצ"ז דע"כ לא אמרו קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה אלא בששומע קול כלי שיר או שמריח ריח קטורת אחר שתעלה תמרתו או שהיה נר של הקדש דלוק והלך לאורו אבל אם לקח כלי שיר של הקדש ונגן בו או לקח קטורת והריח בו או הדליק מנר של הקדש וכיוצא מדברים אלו שנהנה מגוף של הקדש יש בו דין מעילה עכ"ל ואם כדבריו ז"ל איך כתב רבינו כאן שאין בקול דין מעילה הרי כיון שלקח השופר בעצמו ותקע בו יש בו דין מעילה לפי דבריו ז"ל יע"ש וסבור הייתי ליישב ולומר דלפי דעתו ז"ל אין כוונת רבינו ז"ל באומרו שאין בקול דין מעילה בלוקח שופר בעצמו ותוקע בו דודאי כל שלקח גוף הכלי ונהנה בו מחייב אבל כוונת רבי' ז"ל הוא דכיון דאין מעילה בשומע קול של הקדש א"כ בשומע קול שופר של עולה שתוקעים אחרים והוא אינו תוקע אין בו דין מעילה שהרי הוא לא תקע בעצמו וכיון שעיקר מצות תקיעת שופר תלוי בשמיעת הקול א"כ אף כשתקע בשופר של עולה הוא בעצמו יצא שאעפ"י שהוא מתחייב במעילה כיון שאינו מתחייב בשביל הקול לבד שהוא עיקר המצוה אלא החיוב בא לו בשביל שלקח השופר בידו ותקע בו יצא דאין כאן משום מצוה הבאה בעבירה שהרי עיקר המצוה שהוא שמיעת הקול היה יכול לקיימה בלתי שיעשה הוא העבירה אלא אחר שתוקע בו הילכך אפי' עבר ותקע יצא הואיל ולא מיחייב במעילה משום שמיעת הקול שהוא עיקר המצוה ואפי' תימא דכיון דאיכא עבירה למי שתוקע בו אף השומע נמי לא יצא משום טעמא דמצוה הבאה בעבירה דמה לי שיעשה הוא עצמו העבירה מה לי אחר ס"ס הא איכא עבירה במצוה זו אכתי אפשר לומר לדעת הרדב"ז ז"ל דסבור רבינו ז"ל כמ"ש התוס' ז"ל דכל תוקע שאינו מכוין לשיר ליכא הנאה כלל הילכך כשתוקע אחר בשופר של עולה להוציא אחרים והוא אינו מכוין לשיר הרי התוקע ג"כ אין בו דין מעילה כיון שאין לו הנאה בתקיעה זו שהוא לא תקע אלא להוציא אחרים ידי חובת תקיעה וכיון

דמשכחת לה שיצא ידי חובת המצוה בלי איסור מעילה כגון בשומע מפי אחרים אף כשתקע הוא עצמו נמי יצא כיון שאין חיוב המעילה בא מחמת המצוה דוקא כך היה נראה לי לכאורה ליישב דברי הרדב"ז ז"ל.

ואולם לא נחה דעתי בזה שהרי לפי מ"ש בתחילת דברינו דמ"ש רבינו לפי שאין בקול דין מעילה אתא לאשמועינן דאפילו עבר ותקע לשיר דאית ליה הנאה מיניה אפי"ה לא אמרינן דמעל ויצא לחולין ואח"כ יתקע בו לכתחילה אלא לעולם באיסוריה קאי ולא יתקע לכתחילה בו לעולם לפי שאין בקול דין מעילה ולעולם אינו יוצא לחולין ואם זו היתה כונת רבינו ז"ל מבואר יוצא מדבריו היפך דברי הרדב"ז ז"ל דאם כדבריו כשתקע בשופר הוא בעצמו לשיר ונהנה בו הרי מעל ויצא לחולין וא"כ יכול אח"כ לתקוע בו לכתחילה ויוצא בו י"ח ואיך כתב רבינו דלא יתקע בו לעולם לפי שאין בקול דין מעילה. ומ"מ עיקר דברי הרדב"ז יש להם סמוכו' מההיא דפרק ראוהו ב"ד וכמו שהקשה הרב לח"ם ז"ל על דברי רבינו דאיך כתב שאין בקול דין מעילה מאחר דבגמרא מבואר דאיכ' מעילה בתקיעת שופר של עולה וזו ראיה לדעת הרדב"ז ז"ל אע"פ שדברי רבינו אזלי בתר איפכא ועיין עוד למו"ה הי"ו במה שהוקשה לו עוד שם על דברי הרדב"ז ז"ל מאותה ששנינו בפרק המביא דל"ט ע"א שלהבת של הקדש לא נהנין ולא מועלין גם מדברי הירושלמי שהביאו התוס' בפרק החליל דף כ"ג ע"א ד"ה אשה הייתה בוררת כו' יע"ש ועיין עוד בפרק כל שעה דכ"ו ע"א עלה דהאי דקול ומראה וריח אין בו משו' מעילה ובדברי רש"י ז"ל שם ד"ה אלא אמר ר"פ כו' שנראה לכאורה שלא כדברי הרדב"ז ז"ל יע"ש.

ועל מ"ש רבינו ואם תקע בו יצא כתב מרן בכ"מ ז"ל וז"ל היינו כשתלשו מחיים קודם זריקה דאלו לאחר זריקה אין מעילה לא בעורה ולא בקרניה שהכל ללויים כדאמרינן בזבחים ומנחות יע"ש והן הן דברי רש"י ז"ל בגמרא ועיין למרן מלכא בספר מקראי קדש דע"ב ע"א שתמה על מרן ז"ל דרש"י ז"ל לא כתב כן אלא לפי הס"ד דיש מעילה בתקיעה דמצוות ליהנות ניתנו אמנם לפי המסקנא אין מעילה כיון דאין הנאה ולמה הביא דברי רש"י מרן ז"ל והא ודאי לא קשיא כלל דמרן ז"ל הבי' דברי רש"י לתת טעם למה הוצרך רבינו לטעם זה דאין בקול דין מעילה ושמצות לאו ליהנות ניתנו דהא בלאו הכי אין מעילה בקרניה בשתלשן לאחר זריקה לזה הוצרך לומר דמיירי בשתלשן מחיים ולזה הוצרך להני טעמי מיהו עוד אחרת הקשה מרן מלכא ז"ל בדברי מרן והיא תמיהא גדולה דאיך כתב דמיירי רבינו בשתלשו מחיים וקודם זריקה דאיכא מעילה דאלו לאחר זריקה אין מעילה כו' והרי רבינו בפ"ב מהלכות מעילה כתב דאם פירשו קודם זריקה

אין מועלין אחר זריקה אבל אם פירשו אחר זריקה יש מעילה לעולם וא"כ אדרבא הוה ליה לפרושי דברי רבינו דמיירי בשפירשו לאחר זריקה דיש מעילה לעולם ולא קודם זריקה דלא יש מעילה אלא עד שעת זריקה וצ"ע עכ"ל ועיין בס' לשון לימודים בהלכות שופר סימן ר"ט מה שנדחק בזה ועיין בספר אור יקרות בחי' על רבינו דמ"ב ע"ג שתמה ג"כ על מרן כ"מ ואשתמיט מיניה דברי מרן מלכא ז"ל יע"ש.

ולע"ד אפשר ליישב והן קדם אומר דלא על מרן ז"ל לבד קשה קושייא זו כי אם גם על רש"י ז"ל קשה דמאחר דר"א ורב אדא אפליגו בזבחים בהא מילתא ולר"א אם תלשו קודם זריקה מיחייב במעילה לעולם ואפילו לאחר זריקה ואם תלשו לאחר זריקה ליכא מעילה דאורייתא למה זה פי' רש"י ז"ל שמועתינו אליבא דרב אדא ולא כר"א ולפחות היה לו לומר דכיון דאיכא פלוגתא בהכי למר מיירי בתלשו מחיים ולמר בתלשו לאחר זריקה ולא היה לו לסתום דבריו כאילו כ"ע מודים בזה כי על כן נלע"ד דרש"י ז"ל משמע ליה דהך מימרא דהכא ודאי דאזלא כרב אדא מדנקט עולה ושלמים דווקא ולא הזכיר חטאת ואשם משמע דחטאת ואשם שהן קדשי קדשים בכלל עולה הן ובחטאת ואשם לכ"ע ליכא מעילה אלא בשתלשו קודם זריקה דאלו לאחר זריקה אתאי זריקה ושריתינהו כדאיתא בזבחים וכיון דבחטאת ואשם ע"כ לומר דמיירי בשתלשו קודם זריקה אף עולה נמי דכייל לה בהדייהו מיירי בהכי ובכן ממילא יתיישבו ג"כ דברי מרן ז"ל שהביא לשון רש"י משום דאף רבינו ז"ל כלל חטאת ואשם בהדי עולה וכיון שכן עכ"ל דמיירי בשתלשו מחיים דאלו לאחר זריקה בחטאת ואשם ליכא מעילה דאתאי זריקה ושריתינהו ומשום חטאת ואשם דוקא הוא שכת' מרן האי לישנא דאילו לאחר זריקה כו' אין מעילה כלומר בחטאת ואשם ולא הוצרך לברר שיחותיו יותר וברור.

ודע דבמודר הנאה משופר שכתב רבינו דשרי לתקוע בו תקיעה של מצוה כתב הר"ן ז"ל בשם הרז"ה ז"ל דכי שרינן היינו דוקא בתקיעות דראש השנה שהן מצות מן התורה אבל בתעניות לא ע"כ והביא דבריו מרן ב"י ז"ל בסימן תקפ"ט יע"ש והרב שער אפרים בסימן ל"ח תמה עליו מסוגייא דפ' בכל מערבין דל"א גבי הא דתנן מערבין לנזיר ביין ולכהן בבית הקברות ר"י אמר אפילו בבית הקברות ומפרש טעמא דרבנן בגמרא דקסברי אסור לקנות בית באיסורי הנאה ופריך מכלל דר"י סבר מותר ומשני קסבר מצות לאו ליהנות ניתנו ופרש"י ואין מערבין אלא לדבר מצוה כגון ללכת לבית האבל או לבית המשתה ופרכינן אלא הא דאמר רבא מצוות לאו ליהנות ניתנו לימא כתנאי אמרה לשמעתיה ופרקינן אמר לך רבא אי סבירא לן דאין מערבין אלא לדבר מצוה דכ"ע מצוות לאו ליהנות ניתנו כו' והכא בהא קמפלגי מר סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ומר סבר מערבין

אפילו לדבר הרשות ע"כ. הרי להדייא דאפילו במצות דרבנן כגון ללכת לבית האבל או לבית המשתה או להקביל פני רבו כמ"ש הרמב"ם ז"ל קאמר מצוות לאו ליהנות ניתנו יע"ש ועיין בס' לשון למודים הלכות ראש השנה סימן רט"ו מה שתירץ לזה ובספר שער המלך למורי הרב זלה"ה ה' לולב דצ"ד רע"ב יע"ש ואני שמעתי מפי מורינו הרב המופלא חיים אבואלעפייא זלה"ה שהיה מיישב קו' זו ע"פ מ"ש מוהרשד"ם ז"ל בתשו' לחי"ד ס"ד והביא דבריו מוהר"י אלגאזי בספר ארעא דרבנן מ"ק אות ע"ג דאיסור הנאה מקבר המת אין איסורו אלא מדרבנן ואפילו קבר הבנין שבנה עליו פשיטא ליה דלא הוי אלא מדרבנן יע"ש. ובכן עפ"י זה היה אומר דע"כ לא קאמר הרז"ה ז"ל דבתקיעות דרבנן לא שרי' במודר הנאה משום טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו אלא דוקא באיסור הנאה דאורייתא כנדר שהוא אסור מן התורה והמצוה הוא דרבנן דלא חשיב מצוה דרבנן כ"כ לידחות איסור הנאה דאורייתא מפניו מה"ט דמצוות לאו ליהנות ניתנו. אבל כשהאיסור הנאה גופיה הוא מדרבנן כההיא דאיסור הנאה מקבר המת והמצוה נמי היא מדרבנן כמצות עירובי תחומין כל כה"ג ודאי אמרינן דשרי ליהנות מקבר המת במצות עירוב מהאי טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו כיון דשניהן מדרבנן אלו דבריו ז"ל ועיין בספר ארעא דרבנן אות ת' מ"ש באיסור הנאה מן המת גופיה אם הוא דאורייתא או דרבנן יע"ש.

ולע"ד יש ליישב ע"פ מ"ש מרן ב"י ז"ל בה' עירוב סי' תט"ו עמ"ש הטור ז"ל דאין מערבין ע"ת אלא לדבר מצוה והיא מימרא דרב יוסף בר"פ כיצד משתתפין כתב ע"ז וז"ל וכתוב עוד שם בשם א"ז לכאורה הלכה כרבא דמערבין אפי' לדבר הרשות ואם איתא לדברי רב יוסף אם עירב לדבר הרשות אפילו דיעבד אין עירובו עירוב ע"כ וכת' על זה מרן ז"ל וז"ל ודברי תימא הן דלא אשכחן שום אמורא דפליג ארב יוסף והם כותבי' דרבא פליג עליה ושמא טעמם מדגרסינן בפרק בכל מערבין אפלוגתא דר"י ורבנן בעירוב בבית הקברות כו' והכא מר סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ומר סבר אפילו לדבר הרשות כו' וכיון דקי"ל כרבנן דרבים נינהו אשתכח דאליבא דרבנן מערבין לדבר הרשות וכיון דרבא בתראה הוא קי"ל כוותיה זה טעם ההגהות ואין דבר זה דאיתמר בדרך שקלא וטרייא למפרק דלא תהוי מילתא דרבא כתנאי כדאי לדחות מימרא דרב יוסף דאיתמר בדוכתא בפרק כיצד משתתפין סתמא וליכא מאן דפליג עליה התם כלל אדרבא אתמיהו עליה מאי קמ"ל תנינן כו' וזה דעת כל הפוסקים שפסקוה להא דרב יוסף עכ"ל והשתא איכא למימר דהא נמי קשיתיה להרז"ה ז"ל דההיא סוגייא דפ' כיצד משתתפין הוייא היפך ההיא דפ' בכל מערבין ומתוך כך משמע ליה דלפום סוגייא דפרק כיצד משתתפין דמוכח מינה דליכא מאן דסבר דמערבין לדבר הרשות ע"כ לומר דלרבא דאמר מצוות

לאו ליהנות ניתנו פלוגתא דר"י ורבנן היא במצוה דרבנן דלר"י אפילו במצוה דרבנן ס"ל לאו ליהנות ניתנו ולרבנן ס"ל במצוה דרבנן דליהנות ניתנו ורבא במצוות דאורייתא דוקא קאמר דלאו ליהנות ניתנו וכרבנן דר"י ובכן אין מקום להק' על הרז"ה ז"ל מאותה סוגיי' דפרק בכל מערבין כיון דלא איתמר אלא בדרך שקלא וטרייא וסוגייא דפ' כיצד משתתפין היא העיקר דאיתמר בדוכתא ודוק.

ודע שראיתי להרב מופת הדור בס' חיים שאל ח"א סימן ע"ד שכתב וז"לראיתי בש"ות קול אליהו בא"ח סימן ח"י במעשה שהיה דביום ש"ק מצאו ב'ראשי השי"ן דבוקים למעלה והוציאו ס"ת אחר ואח"ך בו ביום חזרו לראותפיסול זה ומצאו שאות השי"ן כתקנה ותלו הדבר שע"י משמוש היד בס"ת יצאהדיו המחבר שני ראשי השין כי הדיו המחבר ראשי השין הנה זה בא מחמתהמגיה ס"ת בע"ש וזה הדיו דרכו לצאת במשמוש היד ולהיות שראה הש"ץ שהס"תעתה מתוקן הוציאו לקרות בו מנחה והוא ז"ל גער בש"ץ כי הס"ת היה פסוללקרות בו כי הרמב"ם פס' פכ"ג דשבת דהמגרר או המתקן חייב משום מכהבפטיש ועוד כתב בפ"ו דהמבשל בשבת בשוגג מותר למ"ש וכיון דהוצאת הדיומלאכה פשיטא דאסור ליהנות מאותה מלאכה בו ביום כדין שוגג מיהא עכ"ד.ועמו הסליחה דאין הנדון דומה לראיה דהכא נעשה הדבר ממילא שלא היהבדעת שום אדם להוציא הדיו ולא דמי למבשל שכיוון לבשל אלא שהיה שוגגדאז קנסוהו רבנן אבל הכא דיו שיפקיד את עצמו בלי כונת אדם להוציאואפילו בשוגג ומכ"ש במזיד דאחד הרואה ומשמש בידו הוא דבר שאינו מתכוין ולא פסי' רישיה ומותר כו' עכ"ל הרב נר"ו. לפי דבריו נר"ו נראה דאזילומודה שאם הזיד לתקן הספר בשבת אסו' לקרא בו באותו שבת ולא כן אנכיעמדי דדוק' בדבר דאיכא הנאה מאותה מלאכה הוא דאסרו חז"ל אבל קריאתס"ת בצבור שהוא דבר מצוה מצות לל"נ ומה מקום לאסו' ובפ' לולב הגזולדל"ב שנינו היו ענביו מרובות מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין בי"ט ואמרי' בגמ' דאין ממעטי' משום דהו"ל מתקן מנא ואפ"ה אם עברומיעטן כשר ועיין בש"ע א"ח סימן תרמ"ו ס"ב ומ"א שם.

פרק ב

הלכה ו

שורש איסור תקיעת שופר בי"ט שחל להיות בשבת י"ט **של ראש השנה שחל להיות בשבת אין תוקעין כו' גזרה שמא יטלנו בידו ויוליכנו ד"א בר"ה למי שיתקע בו**. וכתב ה"ה ז"ל כדרבה דאמר רבה הכל חייבים בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר

שמא יטלנו בידו ויעבירנו ד"א בר"ה.

והנה בהא דאמר רבה שמא יעבירנו ד"א בר"ה כתב הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג וז"ל אך קשה דבלא גזירה דרבה נמי לא היה לנו לתקוע משום שבות דדבריהם שמא יתקן כלי שיר דיש להם כח לחכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. וי"ל דלא אמרי' שב ואל תעשה שאני אלא היכא דאיכא הכשר מצוה כההיא דשופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל דבעידנא דקא מעקר שבות דדבריהם לא קא מקיים עשה דתקיעת שופר אבל באיסור תקיעת שופר מדרבנן דאיכא הכשר מצוה דבעידנא דקא מעקרא קמקיים עשה דשופר לית להו כח לחכמים להעמיד דבריהם במקום ביטול תורה תדע דהא בפרק קמא דיבמות תניא יכול יהיה כבוד או"א דוחה שבת ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואוקימנא כגון דא"ל בשל לי שחוט לי ופריך התם מה להנך שכן הכשר מצוה כלומר ודין הוא שידחה הלאו ההוא מפני עשה דכבוד אב ואם אע"פ שכבוד אב ואם עשה גרידא וחילול שבת עשה ולא תעשה שיש בו כרת וסקילה והיינו נמי דפריך רבא לר' לוי בריש פ"ב דביצה דכ"ה וכי מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי דמשמע דאלו הואי מלאכה הוה צריך קרא למעוטי אע"ג דשופר עשה וי"ט עשה ול"ת משום דבמקום הכשר מצוה הוא עכ"ל.

הנה הר"ב יבין שמועה בדף קכ"א כלל תנ"א הביא דברי הרא"ם ז"ל הללו וכלל ע"פ דבריו ב' כללים והאחד מהם דאף דקי"ל בעלמא אין עשה דוחה ל"ת ועשה מיהו כל דאיכא הכשר מצוה דבעידנא דמעקר ללא תעשה ועשה מקיים לעשה אז אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת ועשה והרבה להשיב על דברי הרא"ש ז"ל מכמה מקומות בתלמוד דמורי' דליתיה להאי כללא וע"ע בספ' שארית יעקב ד"ט ע"ג ובספר מרכבת המשנה ה' שופר ד"ק ע"א ובס' לשון למודים חא"ח ד"ו ע"ב ולדידי ק"ל תו מהא דרפ"ק דיבמו' ד"ה דהוה בעי למיפשט תלמודא דעשה דוחה לא תעשה מהא דתניא ראשו מה ת"ל לפי שנאמר תער לא יעבור על ראשו שומע אני אף מצורע ונזיר כן ת"ל ראשו ודחי איכא למפרך מה לנזיר שכן ישנו בשאלה דאי לאת"ה הא דקי"ל דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ליגמר מנזיר דדחי וכתבו התוס' ד"ה לגמר מנזיר וז"ל וא"ת אדרבא נגמר מכבוד אב ואם דלא דחי לאו ועשה דהטמא ואל תחזיר אבידה וי"ל דמה לכבוד אב ואם שכן הכשר מצוה כדלקמן עכ"ל וכוונתם רצויה דאזלי לשיטתם דהכשר מצוה היינו דבעידנא דמקיים לעשה דכבוד אב ואם לא דחי ללאו דטומאה ועשה דאל תחזיר אבידה כמ"ש לקמן ד"ו ע"א ד"ה שכן הכשר מצוה יע"ש משא"כ גבי נזיר דבעידנא דמקיים לעשה דגילוח קא מעקר עשה ול"ת והשתא לדברי הרא"ם ז"ל דכל דבעידנא דמקיים עשה מעקר עשה ול"ת קושטא קאי

דאמרינן אתי עשה ודחי לו מאי האי דקאמר לגמר מנזיר דדחי והא קושטא הכי הוא דכה"ג דחי ואפשר לומר דתלמודא אכתי לא אסיק אדעתיה הא דדחי בתר הכי להההיא ברייתא דכבוד אב ואם דשאני התם שכן הכשר מצוה דמינה יליף הרא"ם האי כללא ואה"נ דלמאי דדחי בתר הכי מצי למדחי היא גופא להך דנזיר שכן הכשר מצוה נמי.

ואמנם לדידי חזי לי דלא עלה על דעת הרא"ם ז"ל לומר דהאי כללא קאי לפום קושטא דמילתא דודאי בתר דחזינן בפרק אלו מציאות דדחי תלמודא להההיא דכבוד אב ואם דשאני התם דהוקש כבודם לכבוד המקום ומשום הכי אצטריך קרא לאפוקי דלא נימא דאתי עשה ודחי ל"ת ועשה ודאי דשוב ליתא להאי כללא דכייל הרא"ם כיון דעיקר ראייתו אדחיה לה בהכי ואין לנו לחדש מסברתינו. ואולם ראיית הרא"ם ז"ל מההיא דיבמות היתה דכיון דההיא סוגייא לא אסיק אדעתיה אותה דחיה דדחי תלמודא בפרק אלו מציאות והוה בעי למפשט הא דעשה דוחה ל"ת מההיא דכבוד אב ואם ודחי לה שכן הכשר מצוה א"כ אלימא האי סברא לומר דאפי' עשה ול"ת נמי דחי וא"כ דון מינה לשבות דרבנן דאע"ג דאלים טובא עד שנדחית עשה מפניו מיהו כיון דחזינן לתלמודא דהוה בעי מימר גבי עשה ול"ת דכל דבעידנ' דמעקר לעשה ול"ת אתי עשה ודחי להו ה"נ גבי שבות דרבנן אף אם נחשוב אותו כלא תעשה ועשה כל דבעידנא דמקיים לעשה מעקר ליה שפיר דמי וראיית הרא"ם מההיא דיבמות אינו אלא כדמיון בעלמא לפום מאי דס"ד דתלמודא ומ"ש עוד והיינו דפריך רבא לר"ל כו' היינו למאי דאסיק רבא למימר דקרא דזכרון תרועה למעוטי שבת הוא דאתא להכי דחי לר"ל שפיר וכי מלאכה הוא דאצטריך קרא למעוטי כלומר דאלו הואי מלאכה הוה מצינן מימר דקרא דזכרון תרועה גלי לן דכל דבעידנא דמקיים לעשה קמעקר לעשה ול"ת דחי להו שפיר אבל בתר דדחינן דקרא דזכרון תרועה לאו להכי אתא הדרינן לכללין דאין עשה דוחה ל"ת ועשה בשום מקום ואפי' בעידנא כנלע"ד.

עוד כתב הרא"ם וז"ל אבל זהו דבר תימה מאי אולמיה דגזירה דרבה משבות דתקיעה התם נמי נימא יבא עשה של תורה וידחה גזירה דרבה דהתם נמי משום הכשר מצוה הוא עכ"ל ומהר"ב הלוי זלה"ה הובאו דבריו בספר מרכבת המשנה תמה על דבריו אלו דהיכי קרי ליה הכא הכשר מצוה דהיינו בעידנא כיון דאפשר לעשה זה שיתקיים מבלי שיעבירנו ד"א בר"ה שאם אינו בקי ילך אצל בקי ויוציאנו בשופר שביד הבקי או שיבא הבקי אצלו ויוציאנו י"ח בשופר של מי שאינו בקי באופן שיש צדדין שיוכל להתקיים העשה מבלי הכנה זו וכגון דא לא מיקרי בעידנא לכ"ע ועוד תמה עליו ממ"ש הרא"ם עצמו קודם לזה גבי ההיא דשופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל ואין מעבירין עליו

את התחום דלא קרי להו הכשר מצוה הואיל ובאותה שעה שמפקח את הגל לא קמקיים עשה דתקיעה וא"כ היכי קרי להך דחיה דגזי' דרב' הכשר מצוה יע"ש.

ואחר המחילה מעוצם רבנותו לא עמד בכוונת הרא"ם שהמעיין בדבריו בשימת עין יפה יראה שלא עלה על דעת הרא"ם לומר דכל שאינו בקי בתקיעה יעביר השופר ד"א בר"ה דזה ודאי לא מיקרי הכשר מצוה וכמו שגילה דעתו בההיא דמפקחין עליו את הגל אמנם כוונתו לומר דאמאי גזרו חכמים שלא יתקע כל שאינו צריך לילך אצל בקי משום גזי' דשאינו בקי וילך ד"א בר"ה כיון דהשתא מיהא זה שהוא בקי כשהוא תוקע עביד מצוה בעידנא בשעה שהוא תוקע ואמאי לא ידחי גזירה זו דאותו שאינו בקי וילך ד"א בר"ה כנלע"ד ברור בכוונת הרא"ם ז"ל והוא ברור. ולעיקר קושיית הרא"ם עיין להרב מ"א בסי' ש"ה ס"ק י"א שכתב דאין לדמות גזירות חכמים אלו לאלו דמבטל כלי מהכנו משום צב"ח התירו וטלטול הבהמה אסרו אף דאיכא משום צב"ח ועיין במה שכתבתי עוד בזה על דברי הרב מ"א והרא"ם בהלכו' מילה פ"ב הלכה ט' יעש"ב.

פרק ד

הלכה ו

שורש סוכה שע"ג גמל **העושה סוכתו כו' ע"ג בהמה כו'**. הכי איתא בגמרא דכ"ג ע"ב מתני' מני ר"מ היא דתניא העושה סוכתו ע"ג בהמה ר"מ מכשי' ור"י פוסל מ"ט דר"י אמ' קרא חג הסוכות תעשה לך ז' ימים סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה שאינה ראויה לז' לאו שמה סוכה ור"מ הא נמי מדאורייתא מחזייא חזייא ורבנן הוא דגזרו בה ע"כ ורבינו פסק כר"מ.

והקשה אלי החכם השלם והכולל שליח' דרח' אברהם אלחאדיף למה פסק רבינו כר"מ מאח' דלקמן בפ' לולב הגזול דל"ה ע"ב עלה דמתני' דאתרוג של דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין מ"ט דב"ה כיון דאי בעי מיפקר נכסי והוי עני וחזי ליה השתא נמי לכם קרי' ביה דתנן מאכילי' לענייי' דמאי כו' וב"ש עני לא אכיל דמאי ופסק רבינו בפ"ח מהל' לולב הי"ב כב"ה ומטעם דאפשר דיפקיר נכסיו ויהיה עני שמותר לאכול דמאי הרי דאע"פ דאיסור דמאי אינו אלא מדרבנן אי לאו מטעמא דהואיל הוה מפסיל משום דלא קרינן ביה לכם ולא אמרינן כיון דמדאורייתא מחזייא חזי לאכילה לכם קרינן ביה וזה כר"י דפליג אר"מ גבי סוכה שע"ג גמל דלר"מ בלאו טעמא דהואיל לכם קרינן ביה את"ד נר"ו.

ואני אומר דשאני ההיא דאתרוג של דמאי דאף ע"פ דאיסור אכילתו מדרבנן הוא מ"מ כיון דאיכא מידי אחרינא דאסור באכילה מדאורייתא כאתרוג של ערלה ושל תרומה

טמאה דלא קרינן בהו לכם אף אתרוג של דמאי נמי מפסיל מהאי טעמא דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ולהכי אצטריך תלמודא לטעמא דהואיל משא"כ הכא בסוכה שעל גבי גמל דליכא מידי אחרינא דאסיר מדאורייתא למדרש קרא דחג הסוכות תעשה לך שבע' ימים לומר דסוכה הראויה לשבעה שמה סוכה ושאינה ראויה לשבעה לאו שמה סוכה דדוקא ר"א הוא דדריש לקמן דף כ"ז דאם עשה סוכה בחה"מ שהיא פסולה מהאי טעמא דאינה ראויה לז' אבל רבנן פליגי עלי' ובד"ט ע"א אמרי' דב"ה ס"ל כרבנן דר"א דדרשי הכי עשה סוכה אפי' בחה"מ יע"ש וכיון שכן תו ליכא למידרש דראויה לשבעה בעי' לאפוקי סוכה דע"ג גמל דאסירא מדרבנן דאטו אתא קרא לדרבנן. ועיין למורי הרב בס' שע"ה ה' לולב דצ"ב ע"ד ד"ה ועוד נראה לחלק שכתב כעין זה וכנר' שלא ראה סו' זו כיע"ש.

וראיתי למורי הרב שם דצ"ב רע"ג שהביא דברי הרב סם חיי בפ' אמור שהוקשה לו בסוגייא זו דודאי ר"י דדריש דסוכה הראויה לז' שמה סוכה כו' לאו לאפוקי סוכה שע"ג גמל דהא מדאורייתא מחזייא חזי וכי אתא קרא לדרבנן אלא ודאי דאתא לאפוקי הא דר"א דדכ"ו דאם עשה סוכה בחה"מ פסולה כדאיתא התם ומינה נשמע נמי דסוכה דע"ג גמל דלא חזייא לז' פסולה וכיון שכן קשה מאי פריך בגמ' ור"מ כו' אימא דר"מ ס"ל כחכמים דהלכה כוותייהו דה"ק עשה סוכה אפילו בחה"מ והניח בצ"ע.

ולדידי נראה לי דתלמודא ודאי מפשט פשיטא ליה דפלוגתא דר"מ ור"י תלוי בפלוגתא דר"א וחכמים גבי אי סוכה העשויה בחה"מ אי כשרה או לא אלא דרבנן דר"א הוה ס"ד למימר דדוק' בסוכה העשויה בחג דליכא איסורא בסוכה מצד עצמה הוא דקאמר קרא דחג הסוכות תעשה לך דאפילו עשויה בחג כשרה אבל בעשויה ע"ג גמל דאיכא איסורא מצד עצמה פסולה דלא קרינן בה שבעת ימים כיון דמצד עצמה אפילו עשויה בתחילת החג אינה ראויה לשבעת ימים לזה הוצרך תלמודא לומר דלר"מ ליכא למדרש קרא דז' ימים למיפסל סוכה שע"ג גמל כיון דמדאו' מחזא חזייא ומדרבנן הוא דמיפסל' דקרא ודאי לא אתא לדרבנן לחוד וזה נר' ברור. ואי קשיא לך לר"י היכי שביק ב"ה ואזיל כב"ש כבר הוקשה להם להתוס' מעין זה בפ"ק דביצה ד"ג ע"ב ד"ה לדידי. ותירצו דר"י אמר לך לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה מעולם יע"ש.

ואולם מה שקשה טובא בזה הוא מ"ש הר"ן בהלכות עלה דמתני' דסוכה שעל גבי גמל דרי"צ גיאת פסק משמייהו דרבוותא הלכתא כר"י דסוכה שע"ג גמל פסולה ודלא כסתמא דמתני' יע"ש והוא תימה דלפי האמור הא דר"י אזיל כשיטת ר"א וב"ש גבי סוכה ישנה ולפי שיטתם צריך לפסוק בההיא דסוכה של חה"מ וסוכה ישנה פסולה הפך סתמ'

דמתני' וצריך ישוב דעת: ודע שע"פ מ"ש ליישב קו' החה"ש והכולל הנ"ל ממילא נדחית היא ראיית הרב מוהריט"א בס' גט מקושר סי' ט"ו דע"ז ע"ב מהך סוגייא דסוכה דכ"ז דקי"ל כר"מ יע"ש דשאני התם מידי דאורייתא למעוטי דאינה ראויה לשבעה ודרבנן לחוד לא אתא קרא למעוטי ודוק.

פרק ה

הלכה ו

שורש דיני סכך הסוכה מחצלת **קנים או כו' קטנה סתמא לשכיבה לפיכך אין מסככין בה אלא א"כ עשה אותה לסיכוך גדולה סתמא לסיכוך לפיכך מסככין בה כו'**. ע"כ. בסוף פ"ק דסוכה שנינו מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה ר"א אומר א' קטנה וא' גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה ע"כ ופריך בגמרא בין לדברי ת"ק בין לדברי ר"א קשייא דיוקא אדיוקא ומשני רבא דתנא דמתני' ה"ק מחצלת הקנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמ' נעשה כמי שעשאה לסיכוך ומסככין בה ואתא ר"א למימר אחת קטנה ואחת גדולה סתמא כשירה לסיכוך א"ל אביי אי הכי ר"א אומר א' קטנה ואחת גדולה אחת גדולה ואחת קטנה מיבעי ליה כו' ופירש רש"י ז"ל אי הכי דר"א קטנה כגדולה אתא לאשמועינן אחת גדולה ואחת קטנה בתמיהא דכי תנא הכי משמע דגדולה כקטנה אתא לאשמועינן כך כתוב הגירסא ולי נראה איפכא דגרס במתני' אחת קטנה ואחת גדולה והכי פריך אחת גדולה וא' קטנה מיבעי ליה דאי כדגרסינן לה לא ידענא פירכא מאי היא דאחת גדולה ואחת קטנה משמע קטנה כגדולה דהכי משמע אחת היא הגדולה ואחת היא הקטנה כלומר כמוה היא ואיכא חלוקה לדין שני וכן דרכי התנאים בכל מקום דההיא דפשיטא ליה תנא ברישא ואותו השני כשבא להשמיענו שהוא שוה לו הוא שונה אחריו כדתנן בר"ה אחד יבנה ואחד כל מקום ובבבא קמא אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערות ובמסכת סוטה אחד הבונה ואחד הלוקח וא' היורש וטובא תנן התם גבי מערכי מלחמה הכי עכ"ל והתוס' ז"ל הביאו דברי רש"י וכתבו דדוקא היכא דקאי אפלוגתא הוא דתני ליה קודם אבל היכא דלא קאי אפלוגתא לא קפיד תנא למתני הפשוט דוקא קודם ובזבחים בר"פ דם חטאת דצ"ב ע"ב עלה דפריך תלמודא א"ה א' הנאכלות ואחד הפנימיות אחד הפנימיות ואחד הנאכלות מב"ל הוסיפו עוד לומר דהיכ' דקאי נמי אקרא רגיל התנא למינקט הפשוט

תחילה ואפילו היכא דקאי אקרא נקיט את שאינו פשוט תחילה היכא דאיירי התנא באותו הענין קודם ובהכי ניחא מה ששמעתי מקשים בימי חורפי מהחכם השלם ידידייא טאריקה ז"ל על מה ששנינו במתני' בפרק במה מדליקין נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל וחכ"א אחד מבושל ואחד שאינו מבושל וכתבו התוס' שם ד"ה הכא מזכיר שאינו פשוט קודם וכן בכמה מקומות עכ"ל. ולפי מ"ש הם עצמם שם בזבחים ובפסחים דפ"ה ד"ה עצם ובכתובות ד"ך דהיכא דקאי אקרא או אפלוגתא מזכיר הפשוט קודם הרי מתני' קתני שאינו פשוט קודם אף דקאי אפלוגתא דתנאי אמנם לפי מ"ש דהיכא דאיירי באותו ענין אף דקאי אקרא או אפלוגתא אפי"ה מזכיר את שאינו פשוט קודם ניחא דה"נ כיון דתנא קמא דהיינו נחום המדי תני מדליקין בחלב מבושל נקטו נמי חכמים לישנא דנחום המדי אע"פ שאינו פשוט ועיין בגיטין ד"ט ע"א דתני תנא אחד גיטי נשים וא' שחרורי עבדים שוו למוליך ולמביא וכתבו התוס' שם איפכא הול"ל ששוו שחרורי עבדים לגיטין אלא אגב דרישא איירי בגיטין נקטיה ברישא ועיין עוד ביומא ד"ג ע"ב קח לך משלך ועשה לך משלך ויקחו אליך משל ציבור דברי ר"י ריא בין קח לך בין ויקחו אליך משל ציבור ונקט שאינו פשוט קודם משום דת"ק נקט תחי' קח לך נקט תנא בתרא נמי אע"פ שאינו פשוט קודם.

ובדברי התוס' דכתובות שהוק' להם מההיא דארוסות ונשואות כו' לא ידעתי אמאי לא הוקשה להם מרישא דההיא מתני' דתני היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיש לה ג' חדשים הרי דתני חליצה קודם יבום דהוי שאינו פשוט קודם והוק' להם מההיא דארוסות ונשואות דהוי סיפא דההיא מתני'. ואפשר דמההיא לא ק"ל משום דתנא קאי קודם בענין חליצה משו"ה תני לא תחלוץ תחילה כמדובר וראיתי להתוס' בפסחים דפ"ה ע"א ד"ה אחד עצם שיש בו מוח שכתבו וז"ל הכא מזכיר את שאינו פשוט קודם וכן בהחולץ והיכא דאיכא פלוגתא מזכיר הפשוט תחי' יע"ש וכת' שם הר"ב ח"ה ק"ק דלמאי דאוקי פלוגתייהו ר"ל לעיל באחד עצם שיש בו כזית כו' תני הפשוט קודם אף דלא קאי לא אקרא ולא אפלוגתא ודוק עכ"ל ולפי דבריהם דהיכא דלא קאי לא אקרא ולא אפלוגתא לא קפיד לאיזה מהם שונה אין מקום לקושייתו ודוק.

ודע שהריטב"א ז"ל בחי' לסוכה שם נחלק על כלל זה שכתבו רש"י ותוספות ז"ל דדרך התנאים למינקט ברישא הפשוט שכתב וז"ל גי' הגמרא א"ה אחד גדולה ואחד קטנה אחד קטנה ואחד גדולה מ"ל וק"ל דהא קטנה דחמירא לרבנן איבעי ליה למתני בברייתא דלא מיבעייא גדולה אלא אפי' קטנה דפסלי רבנן מכשיר איהו מן הסתם ורבינו ז"ל מפיך לה א' קטנה ואחד גדולה אחד גדולה ואחד קטנה מ"ל ואין צורך דזימנין דפריך

תלמודא הכי דכיון דבקטנה פליגי ובא לומר שהקטנה כגדולה הו"ל למיתני אחד גדולה ואחד קטנה ומצינו שמדקדק כן בזבחים בפ' דם חטאת א"ה אחד הנאכלות ואחד הפנימיות א' הפנימיות ואחד הנאכלות מ"ל עכ"ל והנה זה שכתב הרב שמצינו שמדקדק כן בזבחים לפי מ"ש שם רש"י ותוס' בפי' פירכת א"ה כו' דחלוקת אחד הפנימיות היא הפשוטה דביה מיירי עיקר קרא דאשר יזה והנאכלות למדים מהפנימיות ואיבעי ליה לתנא למיתני א' הפנימיות תחילה שהיא הפשוטה א"כ לדידהו ז"ל הך דסוכה וההיא דזבחים שפה אחת היא דאיבעי ליה לתנא למיתני הפשוטה קודם ולפי דברי הריטב"א ז"ל צריך לומר דהתם נמי חלוקת הפנימיות היא החידוש דפשטיה דקרא בנאכלות כתיב וכמ"ש שם אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בנאכלות שנאמר במקום קדוש כו' ולפי תירוץ רבא אשמועינן תנא דמתני' דאע"פ דעיקר קרא כפשטיה משמע דאיירי בנאכלות בין לענין מריקה ושטיפה בין לענין כיבוס מילת יזה אפקיה לקרא מפשטיה דקאי השתא עיקר קרא בפנימיות לענין כיבוס ולמדים ממנו הנאכלות וכל כי הא הו"ל למיתני אחד הפנימיות שהוא החידוש כיון דאפקיה לקרא מפשטיה ודוק היטב.

הלכה טז

סיכך בדבר פסול ודבר כשר וכו'. מצאתי כתוב להרב המובהק משה ן' אדרת ז"ל וז"ל כתב הראב"ד ז"ל לא ידעתי למה אמרו ואולי בסוכה גדולה אמרו כו' וק"ל דאיך אפשר לומר דרבינו מיירי בסוכה גדולה שהרי כתב רבינו ואין במקום אחד מסכך פסול רוחב שלשה טפחים ואם איתא דמיירי בסוכה גדולה הו"ל לרבי' לומר רוחב ד' טפחים שהרי בסוכה גדולה אינו מפסל בשלשה טפחים מסכך פסול אלא מד' כמ"ש רבינו לעיל בהל' י"ד ועוד קשה לפי מ"ש ה"ה ז"ל משמע דסכך פסול נחשב כמו אויר דאיך אפשר זה שהרי קי"ל דסכך פסול פוסל בד' טפחים ואויר בג' טפחים ואם איתא לדברי רבינו לפי פי' ה"ה למה פוסל בד' ולא בשלשה בסוכה גדולה ועוד קשה דאם איתא שהסכך פסול הוי כמו אויר א"כ למה פסולה כשאינו מעדיף והלא קי"ל בעירובין די"ו ע"א שאפי' יהיה פרוץ מרובה על העומד כשר כשהוא פחות מג' טפחים ופה בהאי דמקרה מיירי שהיה פחות משלשה ברוחב השפודין עצמם כמ"ש רבינו ועוד ק' לדברי ה"ה שמדברי רבינו מש' שאם יש כחוט השערה מסכך כשר יותר מסכך פסול כשר ואמאי שהרי כשאתה אומר שהסכך פסול הוי כמו אויר א"כ יש כזוזא מלעיל איסתירא מלתחת דנמצא שאפילו יש כחוט השערה יותר מסכך פסול אכתי בלתחת רב החמה על הצל ואכתי יש באיסתירא מלתחת האויר יותר מחוט השערה דסכך ומיהו לזה י"ל שלפי האמת מדאורייתא לא איכפת לן על מלתחת אלא דוקא על מלעיל ורבנן הוא דגזור ולא

גזרו אלא דוקא כשלא יש עוד מעדיף מלעיל כחוט השערה.

ולדברי הכ"מ יש לדקדק דלפי דבריו דאם היה מעובה ברוח ההוא כמין בית כשר וא"כ למה לו לרבינו לומר בפי' המשנה דמתני' דתני כשרה ביש בה יותר מרויח והיינו במעדיף לימא דכמותם דקתני מיירי בדקדוק וטעמא דכשרה דמיירי בין נתן בין שפוד לשפוד הרבה כבית שלא יש אויר כלל ועיקר ולמה הוצרך לדחוק דכמותם דקתני אינו בדקדוק וכי תימא שרבינו כתב כן משום דכן משני בגמרא במעדיף א"כ לש"ס תיקשי דמאי דוחקיה לומ' דמיירי במעדיף ופי' כמותם לאו דוקא אימא דפירוש כמותם דוקא והאי דכשר מיירי שנתן כמין בית דבדיעבד כשר ומתני' המקרה תנא דמשמע דיעבד דוקא ולא לכתחי' שהרי אותה ששנינו בפ"ק דחולין השוחט בלילה שחיטתו כשרה פריך דיעבד אין לכתחילה לא אלמא דלשון זה דיעבד ולא לכתחילה וה"נ המקרה בדיעבד דוקא דמיירי שעשה כמין בית וי"ל דאם כן למה אצטריך למיתני שם לקמן בפ"ב מ"ב המעובה כמין בית כשרה הרי כבר אשמועינן דין זה אלא ודאי דהכא לא מיירי שסיכך כמין בית ועוד יש לתמוה לדברי הכ"מ דלמה אמרו בש"ס בפ' הישן כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת הרי לפי דברי מרן אפי' שיהיה זוזא מלתחת נמי פסול משום דבסכך נמי א"א בלא אויר ומצטרף עם שאר האויר ונמצא שיש רוב אויר ותו קשה לפי' הכ"מ דמאי משני רבא שם בדט"ו ע"א דאם היו שתי נותנן ערב דאכתי יש אויר בסכך כשר נמי ונ"ל דמסתמא כשנותנה ערב מוכרח לומר שיש הרבה פה מעדיף מהסכך כשר משום שצריך שיהיו אצבע על השפוד מכאן ואצבע מכאן כדי שיתקיים דכיוצא בזה מצינו גבי שתי קורות המתאימות שאין בזה כדי לקבל אריח שצריך שלא יהיה הרחק מטפח מהאי טעמא כמ"ש הב"י בטא"ח סימן שס"ג אך מדברי התוס' לא משמע הכי שהרי כתבו שם בעירו' דט"ו ע"ב בד"ה רש"י גריס כו' וז"ל ומשני רבי אמי במעדיף דבודאי יסתום כל האויר ע"כ אלמא משמע דיסתום כל האויר וזו אינו זולת במעובה כמין בית שאז אין הכוכבים נראין מתוכה כמ"ש בפ"ב דסוכה מ"ב דמשמע דכל זמן שאין מעובה כמין בית יש אויר וכיון שיש אויר מאי משני רבא שם שאין לו' דמיירי נמי במעובה כמין בית שא"כ העיקר חסר מהספר וע"ק שאם מיירי שנסתם כל האויר ואפי"ה כשר אע"פ שאין הכוכבים נראין א"כ למה איצטריך למיתני מ"ב דאם אין הכוכבים נראין דכשר דה"ז למדנו ממשנה זו דשפודים ומיהו י"ל דאצטריך לאשמועינן שם משום דלא נימא דלעולם דאם נסתם ואין הכוכבים נראין פסולה ומשנה דשפודים מיירי במעדיף אבל עכשיו דשמענו דכשרה בשאין נראים הכוכבים מוקמינן נמי האי דשפודים אלא שהתוס' כתבו שם במעדיף היינו נמי שנסתם לגמרי וא"כ קשה כמ"ש. עוד תימא ללשון

רבינו שכתב ואם היה זה כמו זה בצמצום וכו' פסולה משמע שאם מסכך כשר יותר כחוט השערה כשרה וזה באמת אינו מועיל לפי מ"ש הכ"מ דגריס והא א"א לצמצם בתר דמשני דפי' כמותם היינו בנכנס ויוצא דמשמע מזה שיש יותר כחוט השערה בסכך כשר ואפי"ה פסול והא א"א לצמצם הא קמן שאינו מועיל כחוט השערה משום דסתמא מאויר שיש בסכך יותר משני חוטי השערה וכ"כ התוס' ז"ל שם בעירובין וז"ל ונמצא שאין הכשר מרובה על האויר ועל הפסו' או כמוהו כו' ובשלמא לדברי ה"ה א"ש שפי' מעדיף היינו עצמו מ"ש בנכנס אלא שהמקשה לא הבין דברי המתרץ וכמ"ש שם רש"י ז"ל בעירובין ובסוכה וע"ק להה"מ דבפרק הישן דייק תלמודא גבי אותה ששנינו שצלתה מרובה מחמתה כשרה הא כי הדדי פסולה ורמינהי כו' יע"ש דמשני ל"ק כאן מלמעלה כאן מלמטה ולפי מ"ש הכ"מ דפסולה היינו משום שגם בסכך יש אויר א"כ ההיא דכי הדדי דדייקי' דכשרה למה כשרה אי דמיירי שלא יש אויר בסכך אלא דמעובה כמין בית א"כ איך משני כאן מלמעלה כאן מלמטה לימא כאן כמין בית כאן כשאינו מין בית ועוד שגם לשון רבינו אינו מדוקדק כמותו שהרי כתב בהל' י"ט מפני שחמתה תהיה מרובה מצלתה וכל שהחמה מרובה על הצל פסולה כו' ולדברי הכ"מ לאו מסיבת שהחמה מרובה כו' דהיינו מלתחת דאינו אלא מפני שהסכך עצמו האויר רבה עליו גם סוף הלשון שכת' רבינו אינו מדוקדק כמ"ש הכ"מ שהרי כתב ואם היה הסכך רב על האויר כשרה ואם כדברי הכ"מ לא בעינן שם סכך רב על האויר שהרי פרוץ כעומד כשר ולא בעינן אלא שלא יהיה האויר רב וע"ק למ"ש הב"י בסימן תרכ"ה דבשפודין של עץ מיירי וכן עשה בש"ע שהזכיר תחילה דברים שאינם גדולי קרקע ואח"כ כתב וכן כל השפודים משמע כמ"ש וק' דאיך לא הביט מ"ש רבינו במשנתינו דטעם של שפודים משום שאינם גידולי קרקע אלמא דבשל מתכת איירי ולא עץ משמע דעץ כשרים וע"ק דבפי' המשנה פי' רבינו דהאי כמותם דקתני ר"ל בקרוב ולא בדיוק דאמאי לא הביא פי' של רבא שאם היה שתי נותנם ערב וכמותם היינו בדיוק דבשלמא כאן לא הביא האי דרבא כבר כתב הכ"מ דבכלל הוא אבל בפיה"מ א"א לומר כן.

ולמ"ש דרבינו משמ' ליה דמיירי בשל מתכת נ"ל דיש לו ראיה מההיא דחצים של עץ שכתב הטור בסימן תרכ"ט דאם אין לו בית קיבול מסככין בו וכן מחצלת שאינה לישיבה מסככין בה אלמא דכשהוא כלי עץ פשוט אף שמקבל טומאה כמ"ש הר"ב בריש מסכת כלים מ"מ כיון דמדאורייתא לא מקבל מסככין בו אבל לדעת הטור והש"ע ק' דמ"ש זה השפוד מחץ ומחצלת דההוא לא מקבל טומאה ומסככין ומ"ש שפודים של עץ שאין מסככין אך ע"פ זה יש לי להביא ראיה להטור ולהש"ע מההיא דאמרו בחולין

דט"ו ע"א דקתני שבת דומייא דיוה"ך מה יוה"ך אסור ליומו בשוגג אף שבת כן ה"נ קתני שפודים דומייא דארוכות המטה מה התם מיירי דבר שהוא עץ ופיסולו משום טומ' ה"נ בשל עץ ופיסולו משום טומאה א"ק דא"כ למה קתני ארוכות שפוד שטומאתו מדרבנן אין מסככין בו כ"ש דאין מסככין בארוכות וי"ל דלא תנא ארוכות אלא לגלות על שפוד דמיירי בשל עץ כמ"ש ע"כ מצאתי.

הלכה כג

שורש דיני מיטה שבסוכה מטה **שבתוך הסוכה אם גבוה י"ט היושב תחתיו לא יצא י"ח מפני שהיא כסוכה בתוך הסוכה.** ע"כ. הר"ן ז"ל בפרק הישן כתב שהרז"ה ז"ל הקשה על דברי הרי"ף שתלה הטעם בסוכה ע"ג סוכה דמה ענין זה כאן דהול"ל דמשו"ה לא יצא י"ח לפי שהוא יושב תחת אהל ולא תחת סוכה. ותירץ ע"ש הרמב"ן ז"ל דהכא לא הוי פיסולא משום אהל דהא טפח על טפח חשיב אהל לענין טומאה ולא פסול הכא אלא דמדין סוכה ילפינן כיון דקפיד רחמנא למפסל סוכה שתחת סוכה כל שיש בעליונה עשרה ה"נ במטה שיש תחתיו פוסל בעשרה ולהכי יהיב טעמא משום סוכה שתחת סוכה ודחה דבריו הר"ן ז"ל דא"כ גבי קנופות אמאי פסול בפחות מעשרה ולא ילפינן מדין סוכה שתחת סוכה יע"ש ולדידי תמיה לי עוד טובא לדבריו של הרמב"ן ז"ל דגבי קנופות כתב הרי"ף דפסולים משום דהוו כסוכה ע"ג סוכה וכתב שם הרמב"ן בס' המלחמות דמדסתם הרי"ף ולא פי' דוקא בגובה עשרה משמע דס"ל דאפילו בפחות מעשרה נמי פסול וזה תימא דאחר שכת' דהטעם דפסולים הוא משום דהוו כסוכה ע"ג סוכה מה היה לו עוד לפרש וכמ"ש כאן הוא גופיה. והרשב"א ז"ל בחידושיו בר"פ הישן דחה תירוץ הרמב"ן ז"ל מטעמא אחרינא וכתב דהכא מדין ביטול שאינו יושב תחת הסוכה ומפני שהדין נותן שלא יהא אהל התחתון מבטל העליון שהרי הכל כבגדים וכלים שהעליון מסך עליהם היה בדין שלא תפסל בטפח ולא בד' ובעינן אהל חשוב שיהיה בהם עשרה עכ"ל.

ולכאורה איכא למידק דא"כ מאי פריך תלמוד לר"י דס"ל דכמלוא אגרוף חשיב אהל מהא דהישן תחת המטה דאיכא כמה אגרופים ולא חשיב ליה אהל ומאי קושיא הכא שאני דהדין נותן שאין התחתון מבטל העליון כי היכי דלרבנן ניחא להו דאע"ג דבעלמא ס"ל דטפח חשיב אהל לענין טומאה והכא בעו עשרה ה"נ לר"י אע"ג דלדידיה כמלוא אגרוף חשיב אהל הכא ס"ל דאין חשו' אהל לבטל את העליון דאפילו איכא כמה אגרופים משום דחשיב כבגדים וכלים שהעליון מסך עליהם ואין לומר דהיא היא מאי דמשני תלמודא דר"י לטעמיה דסוכה דירת קבע היא ולא אהל עראי ומבטל לה

ומה"ט שכתב הרשב"א דחשיב כבגדים וכלים לגבי מסך העליון כיון דהעליון חשיב קבע והמקשה דלא ידע האי סברא ס"ל דלרבנן הכי נמי דבטפח חשיב אהל להפסיק אלא דבתר דמסיק דטעמא דר"י משום דלא אתי דירת עראי ומבטל דירת קבע אמרינן דרבנן נמי בעו עשרה דהוי אהל חשוב לבטל העליון דזה אינו דא"כ למה ליה לתלמודא למימר דר"י לטעמיה דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן דאף אי ס"ל דהוי דירת עראי אכתי ניחא משום דאין התחתון מבטל העליון שהרי לרבנן דס"ל דסוכה דירת עראי הוא והכי קי"ל דתנאי דס"ל סוכה דירת קבע שיטה נינהו ניחא לן דבעו עשרה מה"ט דאין התחתון מבטל העליון וא"כ ה"נ נימא לר"י והיישוב לזה ברור.

והתוס' ז"ל בר"פ הישן כתבו וז"ל בגמ' מוקי לה שמואל בגבוה עשרה ומצינן למי' דשמואל לטעמיה דמכשיר בפ"ק התחתונה כשאין בעליונה עשרה אבל לאידך אמוראי דפסלי אעפ"י שאינה גבוה עשרה ה"נ חשיב אהל להפסיק עכ"ל. וק"ל טובא על דבריהם דמה יענו ז"ל לקושית הר"ן שהקשה בשמעתין דהכא גבי מטה קאמר שמואל דבעי עשרה וגבי קנופות קאמר לעיל בברייתא דאפילו בפחות מעשרה חשיב אהל ומפסיק והר"ן ז"ל תירץ דשאני מטה דלגבה עשויה ולא חשיב' אהל ולהכי בעי עשרה ואם התוס' ז"ל מודים בזה למה להו מימר דהנהו אמוראי דס"ל גבי סוכה ע"ג סוכה דאע"פי שאינה גבוה עשרה דפסול ה"נ ס"ל גבי מטה דהא כי היכי דניחא להו אליבא דשמואל מההיא דקנופות משום דמטה לגבה עשויה ה"נ מצו מימר אליבא דהנהו אמוראי גם אין לומר דהתוס' ז"ל ס"ל כשיטת רבינו ז"ל דבקנופות לא פסיל עד דאיכא עשרה דה"נ ס"ל דלשמואל לא פסיל עד דאיכא עשרה שהרי עיק' טעמו של רבינו ביאר ה"ה משום דס"ל דההיא סוג' דקנופות אזלא כמ"ד דשפועי אהלים כאהלים דמו ואנן קי"ל איפכא וכמו שביאר דבריו הלח"מ אבל התוס' מיאנו בזה שם באותה סוגייא דקנופות ד"ה ובלבד כו' יע"ש.

תו ק"ל במ"ש התוס' עוד וז"ל ושמא מטה שאני משום דהוי אהל עראי כדאמרינן בגמרא הילכך כולהו מודו וכו' עכ"ל. שהרי לדידן קיימא לן דסוכה נמי אהל עראי היא וקאמרי הנהו אמוראי דבטפח או בד' חשיב אהל להפסי' ואם כן מ"ש מטה מסוכה כיון דכולהו אהל עראי הוא ודוק.

ודרך אגב ראיתי להרב תי"ט בר"פ הישן בהא דאמר ר"י נוהגין היינו כו' שהק' דאמאי לא פליג ר"י לעיל בפ"ק גבי קנופות ואין לומר דדוקא גבי מטה פליג משום דלגבה עשויה דהא בגמרא לעיל קאמר רבה בר רב הונא דלטעמיה דר"י לאו משום דלגבה עשויה אלא משום דלא אתי אהל עראי ומבטל דירת קבע והניחה בצ"ע: ולע"ד ל"ק כלל

דאה"נ דלרבה בר רב הונא דס"ל דהלכה כר"י מה"ט סתם רבי בההיא דקנופות דלא כר"י והכא מייתי פלוגתייהו דהו"ל סתם ואח"כ מחלוקת והלכה כמחלוקת וא"נ משום דההיא דקנופות מיירי בשאינן גבוהים עשרה כדתני בברייתא וליכא חידושא לר"י מייתי לה הכא ודוק.

עוד כתב רבינו ז"ל וכן כילה כו' וכן המעמיד כו' ה"ז כסוכה בתוך סוכה וכתב ה"ה שרבי' דחה ברייתא וסוגייא זו דקנופות דאזלא כמ"ד שפועי אהלים כאהלים דמו ואנן קי"ל כמ"ד דלאו כאהלים דמו בין לקולא בין לחומרא כדמוכח סוגייא דהעושה סוכתו כמין צריף יע"ש והלח"מ הק' עליו דלפי דבריו דמדמי פיסול סוכה לשווי' אהלא מה יענה לברייתא דקנופות דפסל אפי' בפחות מעשרה אע"ג דקי"ל דסו' פחותה מעשרה דפסולה דלא חשיבא אהל וה"נ הו"ל להכשיר כיון דלא חשיב אהל לענין סוכה והוא ז"ל השיב דאותה סוגייא דצריף סברא דסוכה דמייא לכילה טפי דלא קביע כלל ולהכי הך תנא דסבר דשפועי אהלים כאהלים דמו קאמר דבקנופות אפילו פחות מעשרה כיון דקביעי טפי פסול ובסוכ' דדומה לכילה מכשיר יעש"ב.

והדבר מתמיה לענ"ד דאיך יהיה הסברא לומר דסוכה קבועה בחזקה במסמרים וביתדות על גבי קרקע תחשב עראי טפי מנקליטין וקנופות דמטלטלי על גבי המטה ממקום למקום ועוד דאם כן מנין לו לה"ה לומר דהני סוגייאי פליגי אהדדי דשפיר איכא למימר דאף על גב דגבי נקליטין כל דאיכא עשרה חשיבא אהל היינו דוקא בנקליטין דקביעה אבל בסוכה העשויה כמין צריף דלא קביעה לא חשיבא אהל ופסולה דומייא דכילה אמנם לדידי קושיא מעיקרא ליתא דדמיון זה שדימה ה"ה פיסול סוכה לשווייה אהלא היינו דוקא גבי שפועי אהלים דודאי כי היכי דלא חשיב אהל גבי סוכה לא חשיב נמי לשווייה אהלא אבל בסוכה פחותה מעשרה דטעמא דפסול' משום דלא מיקרי סוכה כדאמרינן עלה בגמ' מדכתיב וסכות על הארון את הכפורת יע"ש ודאי דאין מקום לומר דכי היכי דגבי סוכה פסולה לא חשיב אהל ה"נ גבי לשווייה אהלא דאיכא למימ' דשפיר מיקרי אהל אלא דלא מיקרי סוכה וזה ברור לענ"ד.

ואולם לדידי ק"ל לדברי ה"ה דמהיכא למד הרב ז"ל מאותה סוגייא דהעושה סוכה כמין צריף דלמאי דקי"ל דשפועי אהלים כאהלים דמו דהוי בין לקולא בין לחומרא דהא איכא למימר דדוקא גבי פיסול סוכה הוא דקי"ל דלאו כאהלים דמו אבל לשווי אהלא ה"נ דחשיב ואי משום הא דא"ל אביי לר"י דגני בכילת חתנים כמאן כר"א וכמ"ש בלח"מ ז"ל הא איכא למימר דדוקא גבי כילת חתנים דלא קביע כלל ליכא לחלק בהכי וכדקאמר תלמודא בסוגייא דקנופות וי"ל דא"כ אמאי לא משני רב יוסף אנן אפי' כרבנן

נמי ס"ל דע"כ לא קאמרי רבנן אלא גבי סוכה דקביע אבל גבי כילה דלא קביע אזלי ומודו אלא דלית ליה ההיא סוגייא הא דקביע כלל. אך קשה דלמה לו לה"ה ז"ל לומר דהך סוגייא אזלא כמ"ד דסוכה עשויה כמין צריף כשרה ומש"ה פסלי גבי נקליטין דהא אף אי ס"ל כמ"ד דפסולה ס"ל להאי סוגיא דיש לחלק בין פיסול סוכה לשוויי אהלא ולכך גבי נקליטין חשיב אהל להפסיק ומשום דקביע ומשום דסוגייא דצריף לית ליה הא דקביע פסק רבינו גבי נקליטין וקנופו' דבעי עשרה וי"ל דהא דחיקא ליה לה"ה ז"ל לו' דפליגי בהכי דא"כ לא אשכחן להו טעמא במאי דפליגי לזה כתב דדבר זה תלוי במחלוקת התנאים דמאן דסבירא ליה דשפועי אהלים כאהלים דמו היינו טעמא משום דקביע ומאן דלית ליה הכי ס"ל דאין לחלק בין קביעי ללא קביעי.

פרק ו

הלכה א

נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה כו'. ע"כ. הנה בפרק א' דקידושין דל"ד ע"א גבי מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות פרכינן והרי סוכה דמ"ע שהזמן גרמא הוא ואצטריך האזרח למעוטי את הנשים ומשני אביי אצטריך סד"א הואיל וכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו קמ"ל יע"ש. וק"ל דמהיכא ס"ד דתשבו כעין תדורו הוא אי משום דהו"ל למיכתב בסוכות תהיו וכתיב תשבו הא אשכחן דכתיב במלואים ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה ואי אפשר לפרש התם תשבו כעין תדורו דמהת' ילפי' לכ"ג ביה"ך שהיו מפרישין אותו מביתו ומפרשי' בגמ' מאשתו וכ"כ התוס' ז"ל שם ובתוס' ישנים דלא יתכן להיות עם אשתו דכיון שהיה יושב במחנה הלויה ובעל קרי אסור ליכנס במחנה לויה ע"כ היה צריך לפרוש מאשתו. ובפרק לולב וערבה דמ"ג ע"ב אמרי' דז' ימים תשבו בסוכות לאו דוקא ימים אלא דה"ה לילות וילפינן מג"ש דתשבו תשבו דכתיב במלואים יע"ש ועיין במ"ש התוס' שם דלאו ג"ש גמורה היא דא"כ אסור לישן בסוכה עם אשתו דומיא דמלואים יע"ש.

ודרך אגב לא יכולתי להלום דברי התוס' ישנים שם בדף ו' ע"א ד"ה מביתו למה פירש שכתבו וז"ל אע"ג דבמלואים כתיב ופתח אהל מועד תשבו ומדקאמר תשבו ע"כ מחנה לויה היה ואם כן פירש מאשתו וי"ל דשאני אהרן כו' יע"ש. דלמה זה הוצרכו להוכיח דמחנה לויה היה לעיקר קושייתם דאדרבא אם נאמר דמחנה שכינה היה כ"ש דאיכא לאוכחי טפי דפריש מאשתו ואין לומר דאתו לאפוקי שהיה חוץ למחנה לויה דזה מהיכ' תיתי ומהיכ' מש' להו ממילת תשבו דבמחנה שכי' אין ישיב' דהא אין ישי' בעזרה אלא

למלכי ב"ד בלבד משא"כ במחנה לויה דכל הר הבית מחנה לויה הוא כמ"ש התוס' בשמעתי' ד"ה מביתו ואיכ' ישי' שם וכעת צ"י ותו ק"ל טוב' דחצר אהל מועד קרוי מחנה שכינה כדאמרינן בזבחים דקי"ו ע"ב והן הן קלעים שבמשכן וכ"כ רבינו בה' בית הבחירה פ"ז הי"א והתו' בסוכה פ' לו"ע דמ"ג ע"ב ד"ה תשבו יע"ש וכעת צ"י.

הלכה יא

גמר מלאכול ביום הז' בשחרית לא יתיר סוכתו אבל מוריד הוא כליו ומפנה אותם מן המנחה ולמעלה אין לו מקום לפנות פוחת בה ד' על ד' ואם הוצרך לסעוד בשאר היום צריך לאכול בסוכה שמצותה כל שבעה. ע"כ. וכתב עליו הראב"ד וז"ל איני יודע מהו זה ואולי יאמר אם צריך לאכול בסוכה בשאר הימים אינו צרי' לפרוץ אלא יום שמיני שלא יטעה אדם בו אע"פ שאין לשונו מראה אבל השכל מורה ע"ז עכ"ל. ובכוונת דבריו אלה נתקשה הלח"מ ז"ל ושתי דרכים לפניו גם בספר לחם יאודה עמד על זה ואין בדבריהם לענ"ד כדי שביעה.

ולדעתי הקצר כוונת הראב"ד להשיג דלשונו של רבינו מגומגם דאחר שכתב דביום השביעי פונה סוכתו ואם אין לו מקום לפנות פוחת בה ד' על ד' ופוסלה לא שייך למיתני בתר הכי דאם הוצרך לסעוד בשאר היום צריך לאכול בסוכה דמשמעו' הלשון משמע דאוכל באותה סוכה הפסולה אלא הכי הו"ל למיתני גמר מלאכול ביום הז' שחרית לא יתיר סוכתו שאם הוצרך לסעוד בשאר היום צריך לאכול בסוכה שמצותה כל שבעה אבל מוריד הוא את כליו מן המנחה ולמעלה אין לו מקום לפנות פוחת בה ד' על ד' וע"ז כתב ואולי יאמר שאם צריך לאכול בסוכה בשאר הימים אינו צריך לפרוץ בה אלא יום שמיני כלומר אולי לכך נקט רבינו תחילה דצריך לפוסל' ביום השביעי לבני ארץ ישראל וממילא שמיני לבני חוצה לארץ ואחר זה כתב דיום הז' מצותה כל היום לרמוז לנו דמ"ש שצריך לפוסלה כשאין מקום לפנות כליו מן הסוכה היינו דוקא ביום הז' לבני א"י או ביום השמיני לבני ח"ל ולא בשאר הימים כלו' בשאר הימים שלאחר שמיני שאם לא פוסלה ביום שמיני ורצה להשתמש בה בתשיעי או בעשירי כו' אין צריך לפוסלה תחילה דדוקא כשנשתמש בשמיני בלא פיסול כיון דיום שביעי מן הדין מצותה כל היום כשנשתמש בה בשמיני בלא פיסול יבואו לטעות בו שעובר על בל תוסיף כיון דשביעי מצותה כל היום וח' סמוך לשביעי ואין הפסק ביניהם אבל כשמשתמש בסוכה בתשיעי דבשמיני ליכא מצוה לא יבואו לטעות בו שעובר על בל תוסיף כיון דביום שלפניו ליכא מצוה וע"ז כתב אע"פ שאין לשונו מראה כן השכל מורה ע"ז כנלע"ד נכון ודוק היטב.

פרק ז

הלכה ז

שורש איסור בל תוסיף כמה **נוטל מהם לולב א' ואתרוג אחד כו' ושלשה בדי הדס ואם רצה להוסיף בהדס כדי שתהיה אגודה גדולה מוסיף ונויי מצוה הוא כו'**. ע"כ. הנה הרא"ש עלה דההיא מתני' דר"י אומר ג' הדסים ושתי ערבות כו' כתב וז"ל וכל הני שיעורין שלא לפחות מהם אבל להוסיף יכול ואין בהם משום ב"ת אלא אם כן מוסיף מין אחר כו' ויראה שכן באתרוג ולולב אין בהם משום בל תוסיף אף על גב דכתיב כפת ופרי עץ כיון שאינו מוסיף מין אחר והא דאמרינן פרי אחד אמר רחמנא ולא ב' וג' פירות היינו לענין חובת לקיחה כלומר אם באת להצריך ב' וג' כי היכי דמתנכר פרי אחד אמר רחמנא ולא שתים עכ"ל מבואר יוצא מדבריו ז"ל דאע"ג דכתיב בקרא כפת ופרי לישנא דיחידאה לא בא למעט יותר אלא חידושא הוא דבהכי לבד די וה"ה יותר.

ולכאורה איכא למידק עליה מאותה שכתב ז"ל גופיה בר"ה דף כ"ז ע"ב סי' ד' גבי נתן שופר בתוך שופר אם קול חיצון שמע לא יצא והיינו טעמא משום דשופר אחד אמר רחמנא ולא שני שופרות יע"ש והשתא אמאי פשיט מהאי טעמא כיון דקרא לא למעט יותר משנים אלא חידושא הוא דבהכי ודאי די. ואפשר לחלק דשאני הכא שהם שני דברים נפרדים וכל א' חשיב לקיחה בפני עצמה ונמצא שכבר קיים מימרת רחמנא בלקיחה האחת אלא שהוסיף בלקיחה האחרת משא"כ בההיא דשופר בתוך שופר כיון דאי אפשר לשמוע קול חיצון בלא פנימי ופנימי בלא חיצון לא קיים מימרת רחמנא שופר א' ולא שנים. אבל אכתי קשה מאותה שאמרו בגמ' יומא די"ג עלה דאמר ר"י אף אשה אחרת מתקנין לו כו' ומי סגי אם כן הוה ליה שני בתים ורחמנא אמר בעד ביתו ולא בעד שני בתים יע"ש.

ואפשר לומר דהרא"ש ז"ל לא אמרה למילתי' אלא כי הכא דמצינן מימר מיעוטא דכפת ופרי עץ אתא לאפוקי פלפלין דלא מנכר לקיחתן אלא בתרתי ובתלתא אבל שני אתרוגים ושתי לולבים לא ממעטינן מיעוטא מעיקר קרא מה שאין כן בההיא דיומא דמיעוטא דביתו משמע ולא ב' בתים אי אפשר לאוקמי אלא בכה"ג ולא ב' בתים להכי פריך תלמודא שפיר. א"נ אפשר לומר דשאני מילת פרי שהוא שם כולל כל פירות בין רבים בין יחיד וכן נמי גבי כפת יש אם למקרא כפות קרינן דמשמע גם כן ב' להכי כת' הרא"ש דלא בא למעט יותר מא' אלא חידושא דבהכי לבד די.

וראיתי להרב משל"ל בפ"ג מהלכות עבדים הל' י"א עמ"ש רבינו היה לעבד אשה ובני' ולא לרבו אינו נרצע שנאמר כי אהבך ואת ביתך שהקשה הרב ז"ל דלמה לא אמרינן

גבי עבד שאם יש לרבו שני נשים דאינו נרצע משו' דבית א' אמר רחמנא ולא שני בתים וכדאמרינן גבי כהן גדול וכפר בעדו ובעד ביתו בית אחת אמ' רחמנא ולא שני בתים והוא ז"ל השיב שתי תשובות בדבר אי משום דשאני כ"ג דאיכא סברא לומר שמא ימשך לבו אחריהן ויבא לידי טומאה משא"כ גבי עבד. א"נ דכ"ג איכא קרא אחרינא והוא אשה בבתוליה יקח דמשמע אשה אחת ולא שתי נשים וכ"כ רבינו בפי"ז מה' א"ב ותלמודא לאו מקרא דביתו מפיק לה אלא מההיא קרא והוא אשה בבתוליה יע"ש ויש לתמוה עליו מאותה סוגייא גופא דפ"ק דיומא דפריך תלמודא אלא מעתה דביתו בית א' דוקא שתי יבמות הבאות מאדם אחד לא תתייבם אפי' אחת מהן דהא אשר לא יבנה את בית אחיו כתיב דמשמע בית אחד דוקא ומשני יבימתו יבימתו ריבה. והשתא לפי דברי הר"ב מש"ל מאי קושיא דשאני כ"ג דלאו ממשמעותיה דקרא מפיק לה אלא אי משום סברא ואי משום קרא דואשה בבתוליה משא"כ גבי יבמה דליכא ס' ולא קרא לא דרשינן הכי.

וכמו כן קשה מאותה שאמרו בפרק החולץ דף מ"ד ע"א שאין היבם מייבם ב' יבמות משום דכתיב אשר לא יבנה את בית אחיו בית אחד הוא בונה ולא שני בתים אף על גב דהתם ליכא טעמא שכתב הרב גבי כ"ג. מיהו לזה אפשר לומר דהתם נמי נפקא ליה מיבמה יבא עליה דדרשינן עליה ולא על חברתה כדכתב רבינו בפ"א מהלכות יבום די"ב. אלא שעיקר דברי רבינו תמוהים מסוגייא דפרק קמא דיומא וכעת צ"י. וכמו כן קשה מהא דאמרינן בפרק ראוהו ב"ד דף כ"ו ע"א גבי מתני' דכל השופרות כשרין חוץ משל פרה דקאמר תלמודא דה"ט משום דשופר אחד אמר רחמנא ולא ב' וג' שופרות והאי שופר של פרה כיון דקאי גילדי גילדי מחזי כשנים וג' שופרות והכי נמי אמרינן בפרק לולב הגזול דל"ה דפרי עץ הדר היינו אתרוג ולא פלפלין אע"ג דפלפלין נמי הוי עץ שטעם עצו ופריו שוה מ"מ כיון דלא מנכרא לקיחה בגרגיר א' אלא בב' ושלש ורחמ' אמר פרי אחד דוקא ולא ב' וג' עכ"ל דהיינו אתרוג ולא אמרי' דשופר ופרי לאו דוקא אחד הוא דה"נ אמרינן התם בדל"ב ע"א גבי לולב ואימא תרתי כפי דתמרי ומשני כפת כתיב וכל זה דלא כמ"ש הרב מש"ל.

וע"פ דברי הרא"ש שכתבנו מתיישבים דברי הרב מש"ל כמו שיראה הרואה ועיין בגיטין דף ך' ע"ב דפסלינן גט שנכתב בשני דפים משום דכתיב ספר ודרשינן ספר אחד אמר רחמנא ולא שני ספרים ועיין בסוטה דח"י ע"א דאמרינן כתבה על ב' דפים פסולה ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים וג' ספרים ודוק.

עו"כ הרא"ש שם וז"ל ובהדס שאינו עבות נחלקו הגאונים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף ממנו לנוי ובה"ג כתב דהדס שוטה אפילו בהדי אסא אחרינא פסול וכ"כ הרב

נטורנאי כו' וכ"כ רב פלטוי עכ"ל דעת שפתיו ברור מללו דכל שאינו מינו אסור משום ב"ת ואפי' לנוי אלא שדעת המתירין הוא שהדס כזה מיקרי מינו ולית ביה משום ב"ת וזה ברור. ויש לתמוה טובא שהרי הוא ז"ל לקמן גבי מתניתין דאין אוגדין את הלולב אלא במינו כתב דכל שמוסיף לנוי אפילו שהוא מין אחר ואפילו דרך גדילתו לית ביה משום ב"ת שכן כתב ומינה משמע לרבנן דאם הוסיף מין אחר לנוי אפילו דרך גדילתו לית ביה משום ב"ת ואע"ג דבזמנו לא בעי כוונה לבל תוסיף היינו בסתם אבל אם כיוין לנוי אפי' דרך גדילתו הוי כאגד יתירה לר"י עכ"ל.

ואפשר דהכא אף שעיקר הטעם שמוסיף אינו אלא לנוי ואפי' שלא במינו שרי מ"מ הוצרכו הראשונים למיהב טעמא משום דהוי מינו דלאו כ"ע דינא גמירי וסברי דהוספה זו אינו אלא משום עיקר מצוה ולא משום נויי מצוה דומה למ"ש הרא"ש לקמן סי' ל"ג גבי ברכת הלולב וז"ל והא דלא משני הכא הכי משום דמיירי באדם שאינו בקי כו' ודוק.

הלכה יב

שורש מין במינו אינו חוצץ אגד **את הלולב עם ההדס והערבה כו' והבדיל ביניהם בעלי הדס אינו חוצץ שמין במינו אינו חוצץ**. ע"כ. הנה רבינו ז"ל תפס עיקר סברת רבא דאמר בפרק לולב הגזול דל"ז ע"ב דמב"מ אינו חוצץ ומהאי טעמא פסק ג"כ בפ"א מה' פסולי המוקדשין ה' כ"א שאם נתן מזרק בתוך מזרק כשר ונתן טעם דמב"מ אינו חוצץ וכתב מרן בכ"מ דאע"ג דבפרק הוציאו לו דנ"ח בעא מיניה רמי ב"ח מר"ח הניח מזרק בתוך מזרק אי מב"מ חוצץ ובעי למיפשטיה ודחי ליה יע"ש אעפ"כ כיון דאשכחן לרבא דאמר בפרק לולב הגזול דמב"מ אינו חוצץ פסק רבינו כן עכ"ל ועיין להתוס' ביומא דנ"ח ד"ה מב"מ כו'.

וראיתי בספר אור יקרות בקונ' אחרון ד"ה ע"א שהוק' לו מ"ש רבינו בפ"ד מה' בכורות הל' ז' גבי בכור שנכרכה עליו אחותו ויצא הואיל ולא נגע ברחם הר"ז ספק נפטרה מן הבכורה יע"ש והיא בעיא בגמרא פרק בהמה המקשה ד"ע וסלקא בתיקו ולדעת רבינו שפסק כרבא דמב"מ אינו חוצץ אין כאן ספק דודאי חייב בבכורה וכמ"ש התוס' בפרק לולב הגזול ד"ה כי היכי דלא תהוי חציצה כו' יע"ש וכמו כן ק"ל מ"ש רבינו בפ"י מה' כלי המקדש ה"ז וז"ל וצריך ליזהר בשעה שלובש בגדי כהונה שלא יכניס ידו תחת חלוקו לחיקו כו' והיא בעייא בגמרא פ"ק דזבחים די"ט הכניס ידו לתוך חיקו מהו גופו מי חיץ או לא וסלקא בתיקו וכתב מרן כ"מ דכיון דלא איפשיטא פסק רבינו דלכתחילה צריך ליזהר ומיהו בדיעבד אין לנו כח לפסול העבודה יע"ש. ולפי מה שפסק רבינו כרבא דמב"מ אינו חוצץ אין כאן ספק כיון דידו וגופו חד מינא הוא ומה צורך ליזהר

שלא יכניס ידו תחת חלוקו ואין לומר דאף לרבא דאמר מב"מ אינו חוצץ לכתחילה מיהא צריך ליזהר שהרי הכא גבי לולב לא כתב רבינו דלכתחילה לא יבדיל בעלי הדס כשאוגד הלולב וכן מבואר בגמ' דאף לכתחי' נמי אין קפידא דהא קשרי רבא למידץ לולב בהושענא ולמיגז לולב בהושענא לכתחי' אע"ג דנתרי טרפי וחוצץ וכ"כ הרב מ"א והרפ"ח ז"ל בהל' שופר סימן תקפ"ו ס"ק ט"ו גבי נקב את השופר בתוך זכרותו דשרי אף לכתחילה משום דמב"מ אינו חוצץ והביאו ראיה מהך דלולב כמדובר.

ולכאורה היה מקום ליישב דברי רבינו ז"ל ע"פ מ"ש התוס' שם בפרק לולב הגזול ד"ה א"ה כו' למה שהוקשה להם לסברת רבא מההיא דפרק ב' מידות דצ"ד דקאמר היכי לעביד לינפו כולהו בהדי הדדי קא הויא חציצה וכתבו וז"ל דאפילו לרבא דאמ' הכא מב"מ אינו חוצץ מ"מ פירכא היא ועוד מידי דלאו אורחיה סברא הוא דחוצץ כדתנן בפ"ב דזבחי' ע"ג רגל חבירו פסול עכ"ל ולפי זה איכא למימר דגבי אגד לולב וכן מזרק בתוך מזרק משום דאורחיה הוא פסק רבינו דאינו חוצץ כיון דמב"מ הוא משא"כ בההיא דכרכתו אחותו וכן בההיא דהניח ידו לתוך חיקו דלאו אורחיה הוא משו"ה ספוקי מספ"ל אלא דזה דוחק דמי זה העיד דמזרק לתוך מזרק אורחיה הוא וכן להבדיל בעלי הדס נמי נראה ודאי דלאו אורחיה הוא ומה שנראה מדברי התוס' דהוי אורחיה אין לו מובן שהרי הם ז"ל כת' קודם לזה ליישב לדעת רבה דסובר הכא גבי לולב דמב"מ נמי חוצץ מההיא דאמר רב אשי בפ"ק דבכורות דמב"מ אינו חוצץ דילמא לידה שאני דאורחייהו דתאומים בהכי ומבואר מדבריהם דהכא גבי לולב לאו אורחיה בהכי ומשו"ה קאמר רבה הכא דמב"מ נמי חוצץ וא"כ איך כתבו ליישב לדעת רבה ההיא דב"מ דהתם לאו אורחיה הוא כאלו הא דהכא אורחיה הוא ודוחק לומר דרבה ורבא פליגי בהכי גבי לולב אי הוי אורחיה בהכי או לא אם לא שכוונתם ז"ל לומר דהכא גבי לולב חשיב אורחיה קצת ולא דמי ללידת תאומים דאורחיה גמור הוא בהכי ולא להההיא דמניח ידו תחת יד חבירו להניח דלאו אורחיה כלל בהכי ומ"מ אין בזה כדי שביעה ליישב דברי רבינו דאי גבי לולב ומזרק לתוך מזרק חשיב אורחיה קצת גם במניח ידו לתוך חיקו נראה דאורחיה קצת בהכי הוא ואין לומר דהכא גבי לולב פסק רבינו דמב"מ אינו חוצץ משום דמקצתו של אגד ליכא חציצה כלל וכמ"ש התוס' ז"ל בפרק לולב הגזול משא"כ בההיא דכרכתו אחותו דחוצץ בכולו דאכתי מה נענה להההיא דהכניס ידו לתוך חיקו דליכא חציצה בכל גופו ואפי"ה מספ"ל אי מב"מ חוצץ ועוד דגבי מזרק לתוך מזרק איכא חציצה בכל הכלי ואפי"ה קאמר רבא דמב"מ אינו חוצץ.

איברא שזה קשה להתוס' כשהקשו לרבא דאמר הכא גבי מב"מ אינו חוצץ מההיא

דפ' ב' מידות דאמרינן נינפו כולהו בהדי הדדי קהוייא חציצה אמאי לא חלקו דהכא גבי לולב ליכא אלא מקצת חציצה משא"כ בההיא דהנפה דאיכ' חציצה בכל ולהכי התם אפילו רבא מודה שאפילו מב"מ חוצץ גם הראיה שהביאו התוספות דבמידי דלאו אורחיה סברא הוא דחוצץ כדתנן ע"ג רגל חבירו פסל כו' נר' דמשם אין ראיה דהתם שאני דלא מבטל חבירו את רגלו עד שיגמור זה עבודתו כדדחי הש"ס בפרק הוציאו לו דנ"ח אבל גבי הנפה דשניהן צריכין להניף וע"כ צריך מי שהניח ידו תחת יד חבירו להניחה שם עד שיגמור ההנפה שפיר איכא למימר דחשיב אורחיה בהכי. הן אמת דבהנפה נמי איכא למימר דמשו"ה חוצץ אע"ג דהוי מב"מ משום דכיון דשניהם צריכין להניף ומי שמניח ידו תחת הכלי אינו יכול לבטלה לגבי ידו של חבירו העומד עליו משו"ה קהוייא חציצ' דע"כ לא אמרינן מב"מ אינו חוצץ לרבא אלא משום דחשבי' לשני המינין כחד דבטל האחד לגבי חבירו אבל הכא כיון דשניהן צריכין להניף אין לבטל הא' לגבי חבי' ולהחשיבה לידו כמאן דליתא ודוק.

ודע דבההיא דאמרינן בפרק ב' מידות דצ"ד ננפו כולהו בהדי הדדי קהוייא חציצה הקשו התוס' בפ"ק דקידושין דל"ו ע"ב ד"ה מכניס ידו תחת יד הבעלים ומניף וז"ל וא"ת והא הוייא חציצה דה"נ אמרינן במנחות אין תנופה בחיבורין פי' בשותפין לנפו כולהו קהוייא חציצה וי"ל דלא דמי דהכא ה"ט דלא הוי חציצ' בכה"ג לפי שהיא גזירת הכתוב דבעינן כהן ובעלים אבל התם גבי ב' שותפין חשוב כה"ג חציצה לפי שאינה גזירת הכתוב. עוד י"ל דה"נ לא מיירי שהכהן מניח ידו תחת יד הבעלים ממש דכה"ג הוייא חציצה אלא ר"ל שאוחז הכלי למטה והבעלים אוחזי' למעלה דהשתא ליכא חציצה כלל דה"נ אשכחן גבי ביכורים שהכהן היה אוחז בשפתיו כו' והבעלים למטה ה"נ גבי מנחות איפכא שיד הבעלים יהיה למעלה ויד הכהן יהיה למטה עכ"ל.

והרב ח"ה נדחק ליישב דבריהם למה במנחות היה איפכא מהך דהכא יע"ש ואין ספק שט"ס נפל בדברי התוספות כמ"ש מוהרימ"ט בחי' שם וכצ"ל דומייא דהא דתנן בביכורים מוריד הסל כו' והכהן מניח ידו מלמטה והכי איתא במס' ביכורים יע"ש. וכ"כ התוס' בפרק כל המנחות באות מצה דס"א ע"ב ד"ה כהן וכו' ובפרק לולב וערבה דמ"ז ע"ב ד"ה הבכורים יע"ש וכ"כ בספר נחלת יעקב בביאורו על הרא"ם ז"ל פרשת צו ד"ה ידיו תביאנה כו' יע"ש. ושמעתי מקשים על תירוץ זה הב' שתירצו התוס' ז"ל ממקרא שכתוב בפ' תצוה גבי איל המלואים דכתיב ולקחת מן האיל החלב והאליה כו' וככר לחם כו' ושמת הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו והנפת אותם תנופה לפני ה' וכתב רש"י ז"ל על כפי אהרן והנפת שניהן עסוקים בתנופה הבעלים והכהן הא כיצד כהן מניח

ידו תחת יד הבעלים ומניף ובזה היה אהרן ובניו הבעלים ומשה כהן עכ"ל והשתא לפי תירוצם השני דההיא דכהן מניח ידו תחת יד הבעלים היינו שהבעלים מניחין ידיהן בשפת הכלי והכהן בשוליו אבל בחוברין דלא משכחת לה כה"ג שאי אפשר להניח כולן ידיהם בשפת הכלי מפני שאינו מספיק אין תנופה בחוברין מה יענו להאי קרא כדכתיב על כפי אהרן ועל כפי בניו דע"כ לפרש שהיה על כפי כולם ממש אע"פ שהיו חוברים אהרן ובניו ואפי"ה כתיב והנפת אותם תנופה שהיה משה מניף תחת כפיהם כמ"ש רש"י ז"ל אלו דבריהם.

ולע"ד אפשר ליישב בדוחק ע"פ מ"ש מוהרימ"ט ז"ל בחי' וז"ל והרא"ם בנימוקי החומש פ' צו הקשה לתירוץ שני של תוספות גבי חוברין נמי נעביד בכה"ג ואמאי אמרינן אין תנופה בחוברין ע"כ וי"ל דהכי קאמר אין תנופה מעכבת בכל החוברין אלא אחד על ידי כולם מניף תדע שאל"כ כשחוברין הם מרובים והכלי הוא קטן היכי נעביד וכי תימא מה בכך והא תנופה לא מעכבא הא קי"ל כר"ז דכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו אלא ע"כ אית לן למימר דאחד מניף על ידי כולם ושרי אף מועטים אחד על ידי כולם וה"ה שאם רצו להניף כולם כאחד ידיהם זה בצד זה שפיר דמי ועוד י"ל דיד זה בצד זה אי אפשר לצמצם שלא ירים אחד מהם ידו קודם חבירו והו"ל כשתי תנופות אבל כשידיהן זה תחת זה כולהו בבת אחת הם מניפים עכ"ל והשתא לפי דבריו שכתב דכשהחברין מועטים אע"פ שאחד על יד כולם שרי להניף אם רצו להניח ידיהם זה בצד זה שפיר דמי אפשר דה"נ אהרן ובניו כמועטים חשיבי והניחו ידיהן זה בצד זה והניחו על כפיהם באורך פיסת ידיהן אמורי האיל ושאר דברים עליהן והיו מניחין קצת מן האמורים יוצא לפיסת יד האחרון ושם היה מניח ידו משה ומניף עמהם וכעין זה כת' התוס' בפרק לולב וערבה דמ"ז ע"ב גבי תנופת אמורי השלמים יע"ש ואע"פ שהיה אפשר לתנופה הזאת להיות באחד מהם שהרי קי"ל אין תנופה בחוברין גזירת הכתוב היה באיל המילואים שיהיה התנופה באהרן ובניו וא"כ כיון שאם רצו מועטי' לעשו' על ידם שפיר דמי ציוה הכתוב לעשות כן משום מצוה בעלמא אע"פ שאינו מעכב התנופה ע"י כולם וראיתי עוד למוהרימ"ט ז"ל שכתב ז"ל ומצאתי בירושלמי בפרקין וז"ל וכהן מניח ידו תחתיה ומניף ואין הדבר כעור ומשני מביא מפה ומקשינן ואינו חוצץ ומשני מביא כהן זקן כו' וזה שלא כדברי התוס' בלשון שני שתי' שהבעלים אוחזין בשפת הכלי שאם כן לא היה צריך מפה ואין הדבר כעור כו' יע"ש ונראה דאישתמיט מיניה דמר דברי התוס' במנחות ובסוף פ' לולב הגזול כי שם הביאו דברי הירושלמי הנז' ודחו דאעפ"י שידה בשפת הכלי ויד כהן בשולי הכלי אי אפשר שלא יבא ליגע זה בזה יע"ש.

והנה למאי דקשיא לן בדברי רבינו ממה שפסק בהלכות בכורות גבי כרכתו אחותו דהוי ספק בכור יש ליישב ע"פ מ"ש התוס' בפ"ק דבכורות ד"ט ע"א ד"ה אמר רב אשי דאפילו למ"ד מב"מ חוצץ מס"ל גבי כרכתו אחותו אי חוצץ או לא משום דאחותו אינו מינו טפי מאחיו ועוד דדוקא משום שסייע אחותו בהוצאתו הוא דמס"ל אי הוייא חציצה אבל אם לא סייע לאחותו להוציאו פשיטא דלא הוייא חציצה עכ"ל וע"פ שני החילוקים הללו נוחים דברי רבינו וכמובן אבל אכתי קשה מההיא דהכניס ידו לתוך חיקו דמשמע מב"מ דלא חייץ לסברת רבא ולמה פסק רבי' דהוי ספק ואולי בקדשים יש להחמיר טפי ועדיין צ"ע ודע שמרן ב"י בא"ח סימן ע"ד כתב בשם הרב תה"ד ז"ל דהרוחץ במים צלולים ורוצה לשתות ולברך לא מהני בשיכסה ערותו בידו דידו לא הוי כיסוי דלב ויד חד גופא אינהו ואין הגוף יכול לכסות את עצמו יע"ש ועיין בספר יד משה דק"ס ע"ד ד"ה עיין במס' זבחים ועיין להרב בני יעקב בהגהותיו על הטור דרכ"ה ע"ב וכתב הרב מג"א ז"ל שם סק"ג דטעמא משום דמב"מ אינו חוצץ ומה"ט בשהיה שם כתוב על בשרו ורוצה לעמוד ערום מהני בשיניח ידו עליו כדאיתא בפרק כל כתבי דק"ך דיד ושם שני מינין הם עכ"ל.

ואני בעוניי מסתפק הרבה בעיקר דבר זה שכתב התה"ד ז"ל דכיון דבגמרא פ"ק דזבחים די"ט סלקא בתיקו הך בעייא דהניח ידו לתוך חיקו אי חוצץ או לא ואיסור זה דלבו רואה את הערוה משמע דאינו אלא מדרבנן שהרי איכא למ"ד דלבו רואה את הערוה מותר כדאיתא בפ' מי שמתו דכ"ד ע"ב אע"ג דאנן קי"ל כמ"ד אסור וכמ"ש הטור בא"ח סימן ע"ד מ"מ נראה דאינו בכלל לא יראה בך ערות דבר כיון דליכא ראיה ממש בעין וכיון שכן איכא למימר ספיקא דרבנן לקולא וכדאמרינן בפרק מי שמתו דכ"ה גבי ס' מי רגלים דכיון דמדרבנן הוא דאסירי לא גזרו בספקן יע"ש. ואע"ג דהרפ"ח ז"ל בהלכות טרפות סימן ל' סק"ב משמע ליה דספק שלא נתברר בש"ס אינו נכנס בכלל ספק כבר דחה סברא זו הרב פ"ת ז"ל שם מכמה דוכתי דמספ"ל לתלמודא ולא נתברר הספק ופסקו הפוסקים בדרבנן לקולא יע"ש ועיין למרן החבי"ב ז"ל שם ולפ"ז נראה דאי איסור לבו רואה את הערוה אינו אלא מדרבנן דמהני כיסוי ידו דלא כהרב תה"ד ז"ל.

ואפשר שטעמו של הרב תה"ד ז"ל הוא כמ"ש הרב מש"ל ז"ל בפ"ד מהלכות בכורות בתשובת הרמה דלא סמכינן אספיקא דרבנן לקולא לעשות מעשה לכתחילה וליכנס לבית הספק דמה"ט אין מערבין עירובי תחומין בספק חשיכה לכתחילה אע"ג דאם עבר ועירב עירובו עירוב וכ"כ ה"ה ז"ל בפ"ו מהלכות עירובין הי"ג יע"ש וא"כ ה"נ אע"ג דאיסור לבו רואה את הערוה הוא מדרבנן וידו אי הוי חציצה ספיקא הוי מ"מ לכתחילה

אין לו לכסות בידו ולבא לבית הספק ואפשר דמה"ט אמרינן בפרק במה מדליקין דכ"ג ע"א ואי ס"ד כל בדרבנן בעי ברוכי הכא כי קאי ערום היכי מברך יע"ש ולכאורה קשה דמאי פריך כיון דיכול להתכסות בידו ולברך הרי יכול לברך ע"י כיסוי ידו וכמו כן שנינו בפ"ק דתרומות מ"ו לא יתרומו וחד מינייהו ערום משום שאינו יכול לברך כמ"ש הר"ש ז"ל ואי טעמא הוי משום דמפשט פשיטא ליה דידו בגופו כחד מינא הוא ומב"מ אינו חוצץ קשה אמאי לא פשיט הש"ס בפ"ק דזבחים בההיא דאיבעייא ליה בהכניס ידו לתוך חיקו אי הוייא חציצה מהך מתני' דמב"מ הוא ואינו חוצץ מיהו לפי מ"ש דאפי' דהוי ס' אכתי לא מהני לכתחי' אפילו בדרבנן משו"ה לא פשיט לה מהכא דאיכא למדחי דתנא נמי משום דמספ"ל אי ידו בגופו חוצץ או לא קאמר דאינו יכול לתרום משום דלא מצי מברך ע"י כיסוי ידו לכתחילה ודוק ולפי"ז נראה דאם עבר וכיסה ערותו בידו וקרא ק"ש דיצא י"ח כיון דמספק' הוי ועיין להרפ"ח בהלכות ק"ש ס"ס ע"א ולמרן ב"י בס"ס ע"ו ועדיין צריך ישוב. ועיין להרב מג"א סימן קל"א סק"ב.

וראיתי להרפ"ח בסימן ע"ד ס"ב שכתב וז"ל ומ"ש המחבר אבל בידים לא הוי כיסוי היינו דוקא בידים דידיה אבל אם אחרים מכסו לבו בידו משמע דמהני עכ"ל וכדבריו כת' מרן ב"י ז"ל בהל' תפילה סימן צ"א וז"ל וכת' התה"ד ז"ל דהנחת יד על הראש לא קחשיב כיסוי וטעמא הוא משום דהראש והיד חד גוף אינהו ואין הגוף יכול לכסות עצמו ולפי דבריו משמע שאם אחר הניח ידו על ראשו של זה חשיב שפיר כיסוי עכ"ל. והנה אי טעמו של הרב תה"ד ז"ל הוא משום דמב"מ אינו חוצץ אפי' יד חבירו נראה דאינו חוצץ דמיקרי מב"מ שהרי בפרק הוציאו לו דנ"ח גבי הא דאיבעייא לן במזרק לתוך מזרק אי חוצץ או לא בעא למיפשטיה מאות' ששנינו ע"ג רגל חבירו פסול ודחי שאני התם דלא מצי מבטל ליה ולא דחי שאני רגל חבירו דמין בשא"מ הוא ולזה יש לדחות דמזרק לתוך מזרק נמי כעל גבי רגל חבירו דמי וכיון דמספ"ל במזרק לתוך מזרק ה"ה ע"ג רגל חבירו ומשו"ה לא דחי הכי אבל מדברי התוס' בפרק לולב הגזול דל"ז ד"ה כי היכי נראה שיש להוכיח כן דחשיב מב"מ שכתבו וז"ל ומההיא דפרק ב' מידות דקאמר וננפו כולהו בהדי הדדי קהוייא חציצה לא קשייא לרבא דאמר מב"מ אינו חוצץ דהתם כיון דלאו אורחיה הוא כו' ואם איתא דיד חבירו מין בשא"מ מיקרי א"כ מאי קא ק"ל מהתם דהתם ודאי מודה רבא כיון דיד חבירו כמין בשאינו מינו הוא אלא ודאי דס"ל דאפילו יד חבירו מב"מ הוא וא"כ נראה דאפי"ה הוייא חציצה ועוד כיון דלא מצי מבטל ידו של חבירו עד שיגמור עבודתו איך יהא חוצץ וכדדחי הש"ס פרק הוציאו לו דנ"ח שאני רגל חבירו דלא מצי מבטל ליה ואולם סובר הוא ז"ל דאותה דחייא לא קיימא לפום

איכא דאמרי דאיתמר התם דקא מיבעייא ליה במזרק לתוך מזרק אי דרך שירות בכך או אין דרך שירות בכך ופשיט ליה מקרא דדרך שירות בכך כיע"ש דהשתא להך איכא דאמרי ס"ל דטעמא דע"ג רגל חבירו דפסול הוא משום דאין דרך שירות בכך וקמיבעייא ליה במזרק לתוך מזרק אי חשיב דרך שירות בכך אבל לדידיה ס"ל דחשי' שפיר רגל חבירו מב"מ ולא מפסיל אלא משום דאין דרך שירות בכך וזה נראה דעת התוס' בזבחים פ' השוחט ומעלה דק"י ע"א שכתבו וז"ל מב"מ אינו חוצץ והא דאמרינן לעיל ע"ג רגל חבירו פסול אין שירות בכך עכ"ל וק"ט אמאי לא תירצו דע"ג רגל חבירו משום הכי פסל אע"ג דהוי מב"מ משום דלא מצי מבטל ליה כדדחי הש"ס בפרק הוציאו לו דנ"ח ולעולם דהפיסול הוא משום חציצה דה"נ אמרינן בפ"ב דזבחים דכ"ד ע"א דטעמא דע"ג רגל חבירו פסול הוא משום חציצה כדאיתא התם אלא משום דמשמע להו דלאיכא דאמרי ס"ל דטעמא דע"ג רגל חבירו משום דאין דרך שירות בכך משו"ה נקטו קושטא דמילתא אך אכתי קשה ומי הכריחם לומר דאאיכא דאמרי חולק אלישנא קמא בזה דשפיר איכא למימר דאף דאאיכא דאמרי ס"ל דטעמא דעל גבי רגל חבירו דפסול משום חציצה הוא וכדמוכח הא סוגייא דפ"ב דזבחים דכ"ד אפי"ה ס"ל במזרק לתוך מזרק חשיב כמב"מ ואינו חוצץ אלא דספוקי מספ"ל אי דרך שירות בכך או לא וצ"ע אחר זמן רב נדפס ספר ברכי יוסף להרב הגדול פאר הדור הי"ו וראיתי לו שם בא"ח סי' ע"ד אות ה' שהקשה כן בשם גדול א'.

ודע דבזבחים פרק השוחט דק"י ע"א עלה דתנן המקריב קדשים ואמוריהן בחוץ חיי' פריך הש"ס והא איכא חציצה ואמר שמואל בשהפכן ור"י אמר אפי' תימא בשלא הפכן הא מני ר"ש היא דאמר אפי' העלהו על הסלע חייב ורב אמר מב"מ אינו חו' יע"ש משמע דשמואל ור"י פליגי אדרב וס"ל דמב"מ חוצץ וקשה דא"כ שמואל פליג אאבוה דאמר בפ' ראוהו ב"ד דכ"ז ע"ב גבי שופר שקדחו בזכרותו דכשר דמב"מ אינו חוצץ ודוחק דאה"נ דפליג אאבוה שהרי בפ"ק דביצה ד"ט ע"א אמרינן דשמואל פליג אאבוה ומשני רבא כו' יע"ש והשתא אי הכא פליג אאבוה הוה ליה להש"ס לפרושי.

ואפשר לומר דהתם גבי שופר ודאי מודה שמואל לאבוה דמין במינו הוא ואינו חוצץ משום דאורחיה הוא בהכי אבל הכא גבי הקטרת אמורין ובשר על גבי המזבח כיון דלאו ארחיה דהקטרת מזבח בהכי ס"ל דאפי' דהוי מב"מ כשלא במינו דמי. וע"כ לומר כן כי היכי דלא תקשי לשמואל ור"י מההיא דאמרינן בפ' קמא דבכורות ד"ט גבי חמור שלא בכרה וילדה שני זכרים ורבנן לימא קא סברי מקצת רחם מקדש כו' ומשני רב אשי מב"מ הוא ואינו חוצץ יע"ש דשמואל ור"י נמי מודו להההיא משום דהתם אורחייהו

של תאומים בהכי וכמ"ש התוס' ז"ל בפרק לולב הגזול דל"ז לרבא דסבירא ליה גבי אגד לולב דמב"מ אינו חוצץ והנה רבינו ז"ל בפי"ט מהלכות מעה"ק הל' ז' פסק כרב דמקטיר בשר ואמורין בחוץ אפי' לא הפכן חייב ונתן טעם דאין הבשר חוצץ משום דמין במינו הוא יע"ש וכתב מרן הכ"מ דאע"ג דשמואל ור"י פליגי עליה דרב פסק רבינו כרב משום דהלכתא כרב לגבי שמואל דהלכתא כוותיה באיסורי ודחה גם כן לדר"י משום דאיהו מוקי למתני' כיחידאה והוא דוחק הילכך פסק כרב הכא דמסתבר טעמיה יע"ש. ולא ידעתי למה לא כתב דטעמו של רבינו משום דרבא שהוא בתרא ס"ל כרב דמב"מ אינו חוצץ כדאיתא בפ' לולב הגזול ומשום הכי דחה לדשמואל ור"י דס"ל דמב"מ חוצץ. ומרן ז"ל גופיה בפ"א מהלכות פסולי המוקדשין הכ"א כתב זה הטעם למה שפסק שם רבי' גבי נתן מזרק בתוך מזרק דכשר דמין במינו אינו חוצץ משום דרבא ס"ל הכי גבי לולב וכעת צ"ע.

ודע שהתוס' ז"ל בפ' טרף בקלפי דמ"ד ע"ב ד"ה בכל יום כתבו וז"ל ונראה לריב"א דכעין נרתק של עור היה עשוי סביב ידה של מחתה לאחוז בה שלא יכוה ופריך בירושלמי ואינו חוצץ ומשני קובעו במסמר כלומר על ידי מסמרים היה נקבע אותו נרתק לבית היד שיהא בטילה ויחשב כגוף המחתה ע"כ מבואר מדבריהם שכל שנקבע הטפל בגוף הדבר העיקרי היטב ואינו זז משם בטל הוא לגבי גוף הדבר ואינו חוצץ ואפי' מין בשא"מ דהא נרתק של עור שאינו ממין המחתה היה נותן במחתה ואפי"ה אינו חוצץ משום דקבוע היטב במסמרים. ומכאן תשובה למ"ש הטור בה' שופר סי' תקפ"ו בשם י"מ גבי ציפהו זהב במקום הנחת פיו פסול דטעמ' דפסול לאו משום דמוסיף על אורך השופר אלא מטעם שהזהב חוצץ בין שפתיו לשופר וכתב מרן ב"י ז"ל וז"ל דלהא י"מ פי' ציפהו זהב הוא כשנתן הזהב באורך השופר מיד סמוך לראשו בצד הקצר דלית ביה משום מוסיף עליו ואפי' הכי פסול משום שהזהב חוצץ בין שפתיו לשופר יע"ש וק' מאי שנא מנרתק של עור העשוי למחתה דליכא ביה משום חציצה כיון שקבוע בו במסמרים ובטל הוא לגבי המחתה ה"נ גבי ציפהו זהב בראשו כיון שקבוע בו היטב ואינו זז משם למה לא יהא בטל לגבי השופר ויחשב כשופר עצמו ועיין להב"ח ז"ל שם יע"ש ודוק.

ועוד יש לדקדק לדברי הי"מ דמפסיל השופר משום חציצה אם נתן הזהב כדי לנאותו למה יפסל משום חציצה הרי אמר רבא בפרק לולב הגזול דל"ז דכל לנאותו אינו חוצץ וה"נ אמרינן בפ"ק דסוכה ד"י עלה דמתני' דפרש עליה סדין מפני הנשר אמר ר"ח לא שנו אלא מפני הנשר אבל לנאותה כשירה ופריך פשיטא כו' יע"ש איברא דמאי דפריך הש"ס התם פשיטא ק"ל דכיון דרבה פליג עליה דרבא התם גבי לולב וס"ל דאפי' לנאותו

חוצץ היכי פריך פשיטא וי"ל ודוק.

ודע שכתב רבינו בפ"ו מה' חו"מ ה"ב דאם בלע מצה ומרור כאחד ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא שהמרור כטפילה למצה כרכן בסיב כו' אפי' ידי מצה לא יצא כו' וכתב ה"ה ז"ל וז"ל וכשבלע מצה ומרור כאחד כתב רבינו שיצא ידי מצה ואע"פ שהמרור מפסיק בין מצה לפיו אינו חשוב הפסק לפי שהמרור טפילה למצה כשכרך המצה בסיב הסיב מפסיק וחשיב הפסק ולפיכך לא יצא אפי' ידי מצה זהו דעת רבינו וכן נראה מפרש"י ז"ל כו' עכ"ל וכ' הלח"מ ז"ל ואם תאמר ומה טעם לחלק בין סיב למרור וכי תימה משום דבסיב מיירי בשכרכן ובמרור לא כרכן אם כן ליפלוג במרור גופיה בין כרכן ללא כרכן וי"ל דבמרור אע"ג דכרכן מותר כיון דביה אתעביד מצוה אע"ג דלא יצא ידי חובתו מכל מקום לא הוי הפסק כיון דמעין המצוה הוא אבל כרכן בסיב דאין הסיב עניין למצוה כלל ודאי דהוי הפסק עכ"ל וקשה דאם כן עדיפא מינ' הוה ליה לאשמועינן דאפי' לא כרכן בסיב אלא שבלע סיב עמהן כאחד אף ידי מצה לא יצא כיון דאין הסיב ענין למצוה כלל אפילו דליכא אלא מקצת חציצה חשיב הפסק ולמה לי כרכן ואפילו גבי מצה ומרור הוה ליה לרבינו לאשמועי' דאפילו כרך מצה ומרור דאיכא חציצה בכולו אפילו הכי יצא י"ח כיון דמרור מענין המצוה הוא אינו חוצץ.

ולכן נראה לע"ד דרבי' בכל אחד חי' אשמועי' דגבי בלע מצה ומרור אפילו דמרור מידי דאכילה הוא והוה אמינא דמידי דאכילה אינו חוצץ משום דהוי מינו ומב"מ אינו חוצץ קמ"ל דדוקא בלען כאחד יצא ידי מצה משום דליכא אלא מקצת חציצה אבל אם כרך מצה ומרור ובלע אף ידי מצה לא יצא משום דהמרור חוצץ בכל המצה ואפי' דהוי מב"מ כיון דאיכא חציצה בכוליה לא יצא י"ח מצה ובסיפ' אשמו' דאפי' בסיב דלא הוי מידי דאכילה דוקא אם כרכן בסיב דאיכא חציצה בכוליה לא יצא י"ח אבל אם בלע סיב עמהן יצא י"ח כיון דליכא חציצה בכוליה. אך קשה מההיא דפ"ק דבכורו' ד"ט דקאמר ורבנן לימא קסברי מקצת רחם מקדש דאי כוליה רחם מקדש חציצה מיהא הוי ומשני רב אשי מב"מ אינו חוצץ הרי דהתם ליכא אלא מקצת חציצה וקאמר רב אשי דמשום דהוי מב"מ אינו חוצץ משמע בהדייא דאי הוי מין בשא"מ הויא חציצה וכ"כ שם התוס' בד"ה ורב אשי וז"ל תימא בפ' בהמה המקשה בעי כרכתו אחותו והוציאתו מהו י"ל הכא דמקצתו פנוי איכא למימר טפי במינו אינו חו' יע"ש.

ואפשר דשאני הכא גבי אכילה דמקצת חציצה לא חשיבא משום דדרך אכילה בכך שהרי כל אוכל כזית מצומצם איכא מקצת חציצה בגרונו דליכא נגיעה בכל גרונו משא"כ גבי פטר רחם ואפשר עוד דכיון דדרך האוכל לאכול דבר עיקר עם טפל אף

על גב דהטפל חוצץ מעט לדבר העיקר דרך אכילה בכך משום הכי מקצת חציצה לא חשיב חציצה לענין האכילה וזה מדוקדק במה שכתב רבינו שהמרור כטפילה למצה כלומר ומהאי טעמא מקצת חציצה לא חשיבא חציצה לענין האכילה כיון דדרך אכילה לאכול עיקר עם טפל יחד. וזה נ"ל טעם נכון דאי לת"ה מאי אהני לן ה"ט שהמרור כטפילה למצה ומה בכך אם הוא טפל הא ס"ס איכא חציצה והרי גבי לקיחת המחתה על יד בית יד של עור אמרו בירוש' והביאוהו התוס' בפ' טרף בקלפי כתבנו לשונם לעיל דאיכ' משום חציצה אע"ג דאינו אלא טפל למחתה אמנם על פי האמור הנה נכון. ומכלל האמור עלה בידינו דאפילו במרור דמידי דאכיל' הוא אם כרך מצה עמו ובלעו אית ביה משום חציצה ולא יצא י"ח מצה כיון דאיכ' חציצה בכוליה ולא כתב רבינו אלא היכא דבלע מצה ומרור דליכא אלא מקצת חציצה דיצא י"ח.

וראיתי להרב מש"ל ז"ל בפי"ד מה' מ"א די"ב דעלה ונסתפק אי גבי אכילת איסורין איתיה להאי דינא שכתב רבינו הכא גבי מצה שאם כרך דבר איסור בסיב וכיוצא אם הוא פטור דזה לא חשיבא אכילה והביא לזה אותה שאמרו בירושלמי פ"ג דשבועות ה"ג שבועה שלא אוכל פת וכרכו בעלי קנים ועלי גפנים ואכל אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל פת חרצנים וזגים וכרכן בחרצנים וזגים חייב על כל אחת ואחת ושקיל וטרי הרב בדברי הירוש' ובסוף דבריו העלה דט"ס נפל בדברי הירוש' ועי' הגי' היא שבועה שלא אוכל פת ועלי קנים ועלי גפנים אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל פת וחרצנים וזגים ואכל חייב על כל אחת ואחת ופירש הרב ז"ל כוונת הירושלמי דרצו ללמדינו דלא מיבעיא היכא דלא נשב' על עלי קנים ועל עלי גפנים וכרך בהם את הפת ואכלן דאינו חייב אלא אחת על הפת דכיון דלאו מידי דאכילה נינהו הוה ליה מין בשא"מ וחוצץ אלא אפי' נשבע עליהן דאחשבינהו אכילה יהיה דינם כמו אוכל ויהיה חשוב כמו מב"מ דאינו חוצץ קמ"ל דלא דנהי דהוא אחשביה אוכל מ"מ לענין חציצה לא חשיב' אוכל וחוצץ ואינו חייב אלא אחת והיינו על עלי קנים ועל עלי גפנים דנוגעים בגרונו והדר קאמר שאם נשבע שלא יאכל פת וחרצנים וזגים שחייב על כל אחת וא' ונקט האי בבא בחרצנים וזגים משום דהני לאו אוכל גמור נינהו שלא מתאכלים בעינייהו כי אם על ידי תערובת כדאמרינן בפ"ג דשבועות דכ"ב וסבירא ליה להירושלמי דכיון דלא מתאכלי בעינייהו אלא על ידי תערובת אם נשבע עליהן אז חשיב אוכל ואין חוצצין וחייב על כל אחת וא' אך אם לא נשבע עליהן אז לא חשיבי אוכל וחוצצין ונמצא דלפי זה יש ד' חילוקי דינים דבדבר שאינו ראוי לאכילה כלל אפי' על ידי תערובת דוקא אם נשבע עלי' חשיבי אוכל ואינו חוצץ ואם לאו לא חשיבי אוכל וחוצץ ובדבר הנאכל בעיניה אף שלא

נשבע עליו אינו חו' דמב"מ אינו חו' עכ"ל.

והנה זה שכתב הרב דכל דבר הראוי לאכילה בעיניה או שאינו ראוי בעיניה ונשב' עליו דחשיב אוכל ואינו חוצ' אפי' בשכרכו משום דהוי מב"מ ואינו חו'. לפי האמור ומדובר בכוונת רבינו דלהכי נקט בלע מצה ומרור ולא נקט כרך כי היכי דנקט גבי סיב משום דס"ל דעל ידי כריכה אפי' דהוי מינו כיון דאיכא חצי' בכולי חוצץ הוי הפך ס' הרב ז"ל ואפשר לומר לדעת הרב ז"ל דגבי אכילת מצה דוקא חשי' בליע' מרור בהדיה מין בשא"מ אע"ג דמרור מידי דאכילה הוא משום דבבליעת מצה איכא מצוה ובבליעת מרור ליכא מצוה ומש"ה כי איכא כוליה חציצה לא יצא י"ח מה שאין כן בנדון הירושלמי שהביא הרב מש"ל ז"ל וכעין זה כתבו התוס' בפ"ק דבכורות ד"ט ד"ה אמר רב אשי למה שהוקשה להם מההיא דכרכתו אחותו וז"ל א"נ אחותו הוי אינו מינו טפי מאחיו עכ"ל כלו' דגבי יצאו שניה' זכרים להכי חשיב מינו משו' דאיתנהו במצות פטר רחם משא"כ באחותו וכן מבואר בדברי הרא"ש ז"ל שם יע"ש ומה שיש לעמוד עוד בדברי הר' הרל"מ והרב מש"ל עיין בדרושי' אשר לי.

ודע דבמ"ש רבינו דאם בלע מצה ומרור כאחד דיצא ידי חובת מצה הקשו התוס' בפרק ע"פ דקט"ו ע"ב ד"ה ידי מצה וז"ל ואם תאמר כיון שאין במרור זה מצוה מדרבנן לבטיל מרור להאי מצה דבהדיה וי"ל דלא שייך ביטול אלא כשלועסן יחד דאז מבטל טעם אחד את חבירו אבל כשהן שלמין אפילו יהיה יותר מחבירו לא מבטל ליה עכ"ל ודברי התוס' הללו אשתמיטתיה להרב בית יעקב סימן ס"א דעלה בדעתו לומר דמצוות מבטלות זו את זו אף במידי דלאו בר אכילה כמצות שחיטה וכסוי בבת אחת יע"ש ועל פי דברי התוס' הללו מתורץ אצלי מה ששמעתי מקשים באותה שאמרו בפרק התערובות דף ע"ח אמר ר"ל הפיגול והנותר והטמא שבללן ואכלן פטור אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו יע"ש ואלו בפרק גיד הנשה דק"ג ע"ב אמרינן אכל בשר מן החי ובשר מן הטריפה לר"ל חייב שתיים ולר"י אינו חייב אלא א' וכתב רש"י ז"ל דלר"ל חייב שתיים משום דאיכא תרי לאוי ואע"ג דבחדא אכיל' וחדא התראה אכלינהו יע"ש והשתא קשה כיון דלר"ל איסורין מבטלין זה את זה היכי מחייב בבשר חי ובשר טריפה בחדא אכילה לא אחת ולא שתים דהא אי אפשר שלא ירבה מן א' על חבירו ויבטלנו וליכא למימר דהכא מיירי באוכל כזית אחד מבהמה אחת שיש בה שני איסורין הללו דהא מבואר התם בפרק ג"ה דמיירי בב' בהמות דאי בבהמה אחת לא מחייב לר"ל אלא אחת כדאיתא התם יע"ש.

אמנם ע"פ האמור ניחא דהתם מיירי כשבלען כאחת דליכא ביטול אלא בלעיס' וכמ"ש

התוס' ודוק ובזה יתיישב אצלי מה ששמעתי מקשים ע"ש חכמי ירושלים במ"ש המרדכי בפסחים בסדר של פסח עמ"ש בהלל שהיה כורכן ואוכלן בבת אחת וז"ל פירוש היה נוטל כזית מצה וכזית מרור וכזית חרוסת ואוכלן וא"ת הא אין מחזיק בית הבליעה כל כך דהא אמרינן דשיעור בית הבליעה מחזיק היינו כביצה י"ל ה"מ כשהאוכל שלם אבל כשהוא מרוסק מחזיק טפי וכשמגיע לבית הבליעה מרוסק הוא ולכך מחזיק כולי האי עכ"ל.

ודבריו נראים הפך סוגייא דפרק אמרו לו דף י"ד ע"א עלה דמתני' יש אוכל אכילה א' וחייבין עליה ד' חטאות ואשם אחד ואמרינן בגמ' רב אדא בר אחא מתני חמש חטאות ומתרץ לה כגון דאכל כזית פיגול ופרכינן וניתני שש חטאות ונוקמה כגון דאכל כזית דם ומשני בחדא אכילה מיירי בשתי אכילות לא מיירי ושיערו חכמים דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זתים ע"כ והשתא לפי דברי המרדכי דכשהוא מרוסק מחזיק עד שלשה זתים מאי משני דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זתים כיון דמצי למתני שש חטאות כשאוכלן באכילה אחת ועל ידי לעיסה וכשהוא מרוסק הרי מחזיק עד ג' זת"ד.

ואולם ע"פ האמור הנה נכון דודאי כי פריך הש"ס וניתני שש חטאות ונוקמה בשאכל כזית דם באוכלן שלא על ידי לעיסה קא פריך שבולען כא' דאי על ידי לעיסה לא קפריך מידי דכיון דאיכא מ"ד איסורין מבטלין זה את זה והיינו רבנן דפליגי אהלל הזקן כדאיתא התם בזבחים דע"ט ובפ' ע"פ דקט"ו א"כ. איכא למימר דהאי תנא דתני חמש חטאות ס"ל הכי ומש"ה לא מצי למתני שש חטאות ובדאכיל נמי כזית דם ע"י לעיסה דהא מתבטל הוא בלעיסה עם כזית האחר של שאר איסורין ולא מיחייב לא משום דם ולא משום שאר איסורין דאי אפשר שלא ירבה מן הא' על חבירו ויבטלנו ועכ"ל דקושיית הש"ס היא דליתני שש חטאות ובדאכיל כזית דם עם שני זתים של איסורין אחרים על ידי בליעה ולא לעיסה והשתא ליכא משום ביטול איסורין וכמ"ש התוס' בפרק ע"פ וע"ז תריץ יתיב שפיר דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זתים ודוק ועיין בספר ארעא דרבנן מ"ב סי' קל"ה דמה שהקשה שם בדברי הטור דסתרי דבריו אהדדי שהוא ז"ל פסק בה' פסח כהלל שהיה כורכן ולדידיה אין מצות מבטלות זא"ז ואין מבטלין זא"ז כדאמר ר' אלעזר בזבחים דע"ט ובפרק ע"פ דף קט"ו ואלו בי"ד ס"ס צ"ח פסק כר"ל דאיסורין מבטלין זה את זה וכתב דהנכון בזה דהא דפס' בי"ד דאיסו' מבטלין זא"ז ה"ד מין במינו אבל מין בשא"מ לא ע"כ. ודבריו תמוהים מלשון הטור ז"ל שכתב שם בי"ד וז"ל וכן ג' מיני איסורין ביבש כל שני מיני רבים על הג' ומבטלין אותו ופטורין על ג' ע"כ וג' מיני איסו' לא משכחת לה אלא במין בשא"מ כגון כזית חלב ודם ונבלה ולעיקר קו' ע' בס' כרתי

ופלתי הנדפס מחדש שם בי"ד ס"ס צ"ח ודוק.

ודע דיש מין בשא"מ דאינו חוצץ כההיא דאמרי' בשבת פרק כל כתבי לענין טבילה דהדם והדיו והחלב והדבש לחים אינן חוצצין דדבר לח אינו חוצץ ועיין ביומא דנ"ח ע"א עלה דבעי רמי בר חמא הניח סיב בתוך המזרק וקיבל בו את הדם מהו. ושמעתי מקשים על מה שנסתפק הרב מש"ל בפרק ב' מהלכות עיה"ך הל' ב' אמ"ש שם רבינו גבי טבילת כ"ג טובל ועולה ומסתפג כו' אי ספוג זה הוא חיוב או אורחא דמילתא וכת' דמדברי רבינו שכתב ומסתפג משמע דחיובא הוא וחיוב זה הוא משום דקי"ל דאפי' נימא או עפר בין בשר לבגד הוי חציצה ועבודתו פסולה כמ"ש רבינו בפ"י מה' כלי המקדש ולפ"ז יש לחוש שמא נדבק בבשרו מעפרותיו נימא או עפר ואף דנימא דאין לחוש לזה הרי כתב רבינו שם הל' ז' שצריך ליזהר שלא תכנס הרוח בשעת עבודה בין בשרו לבגדו עד שיתרחק הבגד מעליו ופרש"י דלא גרע מים מרוח וא"כ צריך לספוג דשמא המים יהיו מבדילי' בין הבגד לבשר את"ד יע"ש ותמהו על דבריו מאחר דקי"ל דדבר לח אינו חוצץ ומה מקום לומר דספוג זה הוא משו' חציצת המים ולדידי אי מהא לא אירייא דהתם לא אמרו דאינו חוצץ אלא לענין טבילה דכיון שהדם והדיו שעל בשרו הן לחים אין חוצצין בין הבשר למי הטבילה דכיון דמי הטבילה הן לחים הרי המים והדיו מתבטלים עם המים שבמקוה וליכא משום חציצה אבל לגבי לבישת הבגדים של כהנים איכא למי' דהמים חייצי בין הבשר.

אמנם אי קשי' הא קשי' דאמרי' ס"פ תמיד נשחט דס"ה ע"ב ובזבחים דל"ה ע"א שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם ומקשים והא קא הוי חציצה ומשנינן לח הוא ואינו חוצץ כדתניא הדם כו' הרי בהדייא דלא הוי חציצה דבר לח אפילו בין רגליו לרצפה וה"ה בין בשר לבגדיהם. ועיין תשו' שבות יעקב סי' ס"ט.

שוב ראיתי אותה ששנינו בר"פ חומר בקדש לא כמידת הקדש מידת התרומה שבקדש מתיר ומנגב ומטביל כו' ופירש רש"י ומנגב אם לח הוא מנגבו תחילה דהוי כחוצץ כו' יע"ש נראה מבואר דזה חומרא של קדש דאע"ג דבעלמא קי"ל דדבר לח אינו חוצץ לענין קדש החמירו דצריך לנגב דבר לח שעליו שלא יהא נראה כחוצץ ולפי זה ההיא דאמרינן בפרק תמיד נשחט שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם ולא חששו לחצי' אע"ג דהוי דבר לח מפני שלא החמירו ח' בקדש אלא לענין טבילה דוק' א"נ התם לא החמירו מפני שיש בדבר שבח לבני אהרן שהולכין עד ארכובותיהם בדם דמפני שיש שבח בדבר הניחו הדבר לדין תורה ולא חששו לחציצה מה שא"כ בשאר דברים חששו לזה מפני חומרו של קדש והשתא ממילא נוחים ג"כ דברי הרב מש"ל שהוא ז"ל נסתפק

בההיא דעלה ונסתפג אם סיפוג זה משום חיו' ומשו' דדמי לחציצה דאע"ג דבעלמא דבר לח אינו חוצץ הכא גבי טבילת כ"ג החמירו כההיא דטבילת כלים לקדש ששנינו מנגב ואח"כ מטביל משום חומרא או דילמא שאני טבילת כלים שמפני שעד השתא לא היו ראויים לקדש החמירו בטהרתן מה שאין כן בטבילת כ"ג שבא לעבוד עבודה וכבר טבל ונטהר כדינו שאין כאן חשש חציצה לענין טהרה אלא לענין עבודה חיישי' לחציצה זו ואין כאן עבודה וכל כה"ג אפשר דלא חיישינן מדרבנן. וא"נ אפשר דספקו של הרב ז"ל הוא דאפשר דע"כ לא חיישי רבנן לחציצה דדבר לח בקדש אלא דוקא בדבר לח שיש בו ממשות כדם ודיו וחלב דאף ע"פ שהן לחים הלחות שבהן יש בו ממשות אבל המים הן לחים ואין בהם ממשות כלל.

וזה נראה דעת הרע"ב ז"ל שכתב בפירוש המשנה שם בפרק חומר בקדש וז"ל ומנגב אם לח הוא מנגבו תחילה דשמנונית שעליו הוי כחוצץ עכ"ל הנה הוסיף הרב ז"ל על פי' רש"י ז"ל מילת שמנונית כנראה שדעתו ז"ל דלא החמירו בקדש בדבר לח אלא במידי דאית ביה ממשות כשמנונית דם ודיו וכיוצא אבל אם הוא דבר לח שאין בו שמנונית כמים לא בעי' ניגוב אפי' בקדש כיון דאין בהם ממש כלנע"ד.

ואולם מאי דפשיטא ליה להרב ז"ל לעיקר ספקו ממ"ש רבינו שצריך ליזהר שלא תכנס הרוק בין בשרו לבגדו דלא גרעי מים מרוח אחרי המחילה הראויה לפי כבודו נראה שאין דמיונו עולה יפה דשפי' איכ' למי' דגרעי המים מהרוח הרבה דהרוח מדחי הבג' מעל בשרו ולא קרי' בי' יהיו על בשרו אבל המים נבלעים בבגד ואינן מרחיקים הבגד מעל בשרו והואיל ולא חייצי שפיר קרינן ביה יהיו על בשרו ועיין בספר ברכי יוסף א"ח סי' ז"ך אות א' ומ"מ לענין הלכה לפי מה שדקדק הרב ז"ל מדברי ר' דעלה ונסתפג דקתני מתני' חיובא הוא נלע"ד שדעתו ז"ל הוא מפני אות' ששנינו בפ' חומר בקדש דחכמים עשו מעלה בקדש דאפי' דבר לח חוצץ ושאני ההיא דפרק תמיד נשחט דאמרי' שבח הוא לבני אהרן כו' דמה"ט דשבח לא חששו לחציצה ועיין בספר הר' חמדת ימים בפ"ג דשבת שכתב וז"ל ומנהג האר"י ז"ל שלא לנגב עצמו ממימי המקוה כי מימי שבח המה וראוי לגוף לשואבן ואל תתעקש מאותה ששנינו עלה ונסתפג דכ"ג שאני דלא ליהוי דבר חוצץ בינו לבין הכתונ' וזה פשוט עכ"ל ומיהו הא ק"ל בעיקר כלל זה שכתבנו דדבר לח אינו חוצץ מההיא דאמרינן בר"פ כסוי הדם נהי דלמטה לא אפשר למעלה אפשר לעביד כסוי מי לא תניא רבי יונתן בר יוסף אומר שחט חיה ואח"כ שחט בהמה פטור מלכסות בהמה ואחר כך חיה חייב לכסות ופרש"י פטור מלכסות שהרי דם בהמה למעלה ומה יכסה חייב לכסות ואע"ג דליכא עפר למטה בינו לדם הבהמה ה"נ אע"ג דאין למטה יתן למעלה

עכ"ל יע"ש והשתא כיון דקי"ל דדבר לח אינו חוצץ אפילו שחט חיה ואח"כ שחט בהמה למה לא יהא חייב לכסות כיון שדם הבהמה הוא דבר לח אפילו למעלה מדם החיה אינו חוצץ וכשמכסה עליה הו"ל כאילו מכסה על דם החיה וכמו כן ק' כששחט הבהמה על עפר ואח"כ שחט דם החיה עליה אין דם הבהמה חוצץ בין העפר לדם החיה אלא הו"ל כאלו שחט החיה על העפר ממש כיון שדם הבהמה שהוא דבר לח אינו חוצץ והיכי מוכח הש"ס מהך ברייתא דאפילו היכא דאי אפשר ליתן עפר למטה צריך ליתן למעלה דהכא כיון דדבר לח אינו חוצץ הא הו"ל כאלו נתן ג"כ עפר למטה ואולי אפשר דמה"ט השמיטו הרי"ף והרא"ש ורבינו ברייתא זו מהלכה ועיין בהרב פרי תואר ז"ל בסכ"ח סקי"ט באורך ודוק ועיין עוד בפ"ק דגיטין ד"ז ע"ב עלה דאמרינן התם תני חדא המביא גט בספינה כמביא גט בארץ ישראל ותנייא אידך כמביא בח"ל אמר רבי ירמיה ל"ק הא ר' יאודה הא רבנן דתנן עפר ח"ל הבא בספינה לארץ חייב במעשר ובשביעית אמ' ר' יאודה אימתי בזמן שהספינה גוששת אבל אין הספינה גוששת פטור אביי אמר הא והא רבי יאודה היא ול"ק כאן בזמן שאין הספינה גוששת כאן בזמן שהספינה גוששת אמר ר"ז עציץ נקוב שמונח ע"ג יתדות באנו למחלוקת ר"י ורבנן אמ' רבא לא היא ע"כ לא קאמר ר"י התם אלא בספינה העשויה לברוח אבל עציץ שאינו עשוי לברוח לא א"נ ע"כ לא קאמרי רבנן התם אלא בספינה דלא מפסיק אוירא דמייא כי ארעא סמיכתא דמייא אבל עציץ דמפסיק אוירא לא ע"כ.

והשתא לרבנן דפליגי אר"י וס"ל דאפי' אין הספינה גוששת בארץ חייבת במעשר ובזה משמע ד

הלכה יג

שורש ספיקא דרבנן וספק ספיקא דאורייתא מצות **לולב להנטל ביום הא' של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת כו'**. הנה בר"פ לולב וערבה שנינו די"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהם להר הבית כו' ומלמדין אותם לומר כל מי שמגיע לולבי בידו הרי הוא לו במתנה וכת' רש"י ומלמדין ב"ד את כולם לומר אם יבא ליד חבירי הרי הוא שלו במתנה. וראיתי להרב המופלא מוהריט"א בספר שמחת י"ט בדף רל"ד ע"א שהקשה דמה היו צריכין ללמד דעת את כל העם שהוא טורח גדול למה שילמדו כן לשנים לשלשה בני אדם שיאמרו כן או ב"ד עצמן שיאמרו ויתנו על לולביהם כן סגי שהרי כיון דאיכא שלשה בני אדם שיתנו כן הרי למחר כשלוקח כל א' לולבו שפיר יוצא מספק ספיקא ספק בא לידו את שלו ואת"ל הוא של חבירו ספק בא לידו מאותם שאמרו כל מי שמגיע לולבי לידו הרי הוא שלו במתנה וספק

ספק' המתהפך הוא דילמא מאותם שהתנו הוא ואת"ל לא בא מאותם שהתנו ספק בא לידו את שלו דהא ודאי לא חמיר עשה זה משאר איסורים דאורייתא דמקלינן בספק ספיקא כו' וע"כ צ"ל במתני' דמטעם ס"ס היו יוצאין אף אם יאמרו כולם שהרי כל העם היו מוליכין את לולביהם ולא יבצר מהיות ביניהם קטנים שמביאין נמי לולביהם ע"ג האצטבא דאלו היו מניחים של קטנים במקום אחר לא הוה שתיק תנא מהא כדלא שתיק בזקנים לומר שהיו מניחים בלשכה וא"כ אף אם יאמרו הקטנים כל מי שיגיע לולבי לא מהני דקטן אקנויי לא מקני אם לא שנאמר דמטעם ס"ס ש"ד כו' עכ"ל ותמהני טובא דנראה דאישתמיט מיניה מ"ש הרא"ם בתשו' ח"א סימן כ"ה והביא דבריו הר"ב כנה"ג בא"ה סימן ס"ח הגה"ט אות כ"ז שנשאל על מי שגירש אשתו מפני שאמר שראה גוי אחד משרת שלו שנשק אותה וחבקה אבל לא בא עליה אם מותר להשיאו עצה להחזיר גרושתו כיון שלא ראה שנטמא' או יהיה אסור להשיאו עצה כזו כיון שהיא פרוצה אצלו אע"פ שלא ראה בה דבר טומאה משום הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו כי בודאי מעשה הפריצות כזה מוכיח שהיה רגיל אצלה מקודם ולבו גס בה ובודאי נסתרה והיא נטמאה ואחר שהביא דברי רבינו בפכ"ד מה' אישות דעל ענין כזה אין כופין אותו להוציא כל דליכא שני עדים שיעידו שזינתה בפניהם ברצונה ונראה מדקדוק דבריו דלא כפינן לו להוציאה וגם אין משיאין לו עצה להחזיקה בידו משום דילמא קושטא קאמר ואע"פ שיש בענין זה כמו ס"ס דילמא מה שאמר הבעל שראה את הגוי שחבקה ונשקה שקר קאמר ואת"ל דקושטא קאמר מאן לימא לן שזינתה דילמא לא נעשה בה אלא נישוק וחיבוק לבד ותו לא וכיון דאיכא ס"ס יכולים אנו להשיאו עצה שיחזירנה וכ"ש שאם לא גירשה נותנין לו עצה שלא לגרשה לזה כתב דאיכא למימר דהא דמקלינן בס"ס אינו אלא בדבר שכבר נעשה אבל לעשות מעשה לכתחי' לא יע"ש. גם הרב מוהרשד"ם בחי"ד סימן קי"ג הביא דבריו מרן החבי"ב שם בא"ה כתב כלשון הזה של הרא"ם דלא אמרינן ס"ס לקולא אלא בדבר הנעשה כבר אבל לא לכתחילה יע"ש וא"כ מאי קא ק"ל להרב מוהריט"א שיאמרו כן לב' או לשלשה בני אדם כו' ושיסמכו אס"ס לכתחילה מאחר דלפי דברי הרבנים הנז' אין לסמוך אס"ס לכתחילה.

איברא דלפי מ"ש הרב מוצל מאש דת סימן י"ג שהביא דברי הרא"ם ז"ל הללו וכתב וז"ל פי' דבריו שהוא ר"ל דכיון שזה האיש שאמר שראה את הגוי כו' איכא למימר דילמא משקר ואת"ל דלא משקר דילמא לא היה רק אותו כיעור לבד ותו לא כו' ע"ז כתב דבנדון כזה שצריכין אנו לומר להתיר לו שהוא משקר ולהד"מ הא ודאי לא עבדינן ס"ס כזה אלא דוקא אם היה שכבר נעשה מעשה אז היה ראוי לומר דילמא משקר ולכך עשה

מעשה נגד מה שהוא אמר בפיו אבל כשבא לישאל אם מותר או אסור כדי לעשות מעשה איך נאמר דמה שאמר מפיו שקורי קמשקר כדי לעשות ס"ס ולהתירה לכתחילה כו' יע"ש הנה לפי דבריו הללו אף הרא"ם ז"ל אזיל ומודה דסמכינן אס"ס אפילו לכתחילה אלא דבנדון הרא"ם דוקא קאמר דלא סמכינן אס"ס לכתחילה. האמנם ממה שסיים הרב מוהר"י אלפ'אנדארי וכתב וז"ל אמנם יש לעיין במסכת נידה ר"פ האשה דמשם מוכח בהדייא בגמרא דלא אמרינן ס"ס לכתחילה. דלכאורה נראה דהרב ז"ל משם למד חילוק זה ועיין במוהרא"ש סי' כ"ד עכ"ל מבואר מדבריו דבכל ס"ס ס"ל להרא"ם דלא סמכינן לכתחילה היפך מ"ש הרב מוהריט"א הן אמת כי לא ידעתי מהיכן הוכיח הרב מוהר"י אלפ'אנדארי מאותה סוג' דנידה דלא סמכינן אס"ס לכתחילה דאדרבא מאותה סוגייא משמע להיפך דאף לכתחי' שרי דהכי איתא התם עלה דתני במתני' האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם רמ"א אם עומדת טמאה ואם יושבת טהורה רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה איש ואשה שעשו צרכיהן בתוך הספל ונמצא דם על המים רבי יוסי מטהר ור"ש מטמא שאין דרך האיש להוציא דם אלא שחזקת דמים מן האשה ובגמרא פרכינן עלה דתני איש ואשה דר"י מטהר השתא בחדא ספיקא מטהר בס"ס מיבעייא מהו דתימא דיעבד אבל לכתחילה לא קמ"ל ופי' רש"י ז"ל דיעבד כגון שנתעסקה בטהרות אבל לכתחי' אומרים לה אל תתעסק קמ"ל ממשנה יתירתה דאפי' לכתחילה קאמר ועיין להרע"ב ולהרב תי"ט שם והמבואר מסוג' הלזו דאי הוה תני בספק אחד לבד ר"י מטהר הו"א דהיינו דוקא דיעבד ולא לכתחילה אבל השתא דתני דמטהר בס"ס נמי דמייתר שמעינן דבספק אחד מטהר אפילו לכתחילה דהו"ל כאילו תני שדין הספק האחר כדין השתי ספיקות דפשיט לן דאפילו לכתחי' מתיר ר"י בשתי ספיקות וכן ראיתי בחי' הרמב"ן שם בר"פ האשה שכתב דמשנה יתירה אשמועינן דחדא ספיקא דומייא דשתי ספיקי הוא ואפילו לכתחילה וזה מבואר היפך דברי המ"מ שכתב דמסוגייא זו מוכח בהדייא דלא אמרינן ס"ס בלכתחילה דאדרבא איפכא שמעי' מינה כמדובר וצ"ע וראיתי לרבינו בפ"ה מהלכות א"ב די"ז שפסק כר"י דבין עומדת ובין יושבת טהורה ולא ידעתי אמאי לא ביאר דאפילו לכתחילה היא עוסקת בטהרות והנה לכאורה מסוג' זו היינו יכולים ללמוד דבספק אחד דבדרבנן אזלינן לקולא כל עוד שלא מצינו גילוי בפי' דאף לכתחילה תלינן לקולא לא סמכינן אהאי כללא להתיר הספק לכתחילה אלא דיעבד כי היכי דהכא אי לאו משנה יתירתא הו"א דר"י דיעבד דוקא קאמר דספק אחד בדרבנן תלי' לקולא ולא לכתחילה ובזה היינו יכולים לומר דמכאן למד הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג בהלכות מגילה שהביא הרפ"ח בי"ד סי' ק"י בכללי הס"ס סימן ד' גבי טומטום

אינו מוציא את מינו דאפילו בספק דרבנן לא תלינן לקולא לכתחילה וכתב עליו הרפ"ח ולא נהירא דהא בכל דוכתא מקלינן בחד ספק בדרבנן או בתרי ספיקי בדאורייתא ואף לכתחילה וכן מבואר בתשו' הרשב"א סימן תצ"ז עכ"ל ודברי הרשב"א הוא שכתב דכלי גוים שהצריך הכתוב הגעלה בכלי מדין דשורת הדין היה נותן בלי הגעלה מטעם ס"ס חדא דדילמא לא בשלו בו היום ואת"ל היום שמא לא נשתמשו בו דברי' האסורים ואת"ל בדברים האסורים שמא בדברים הפוגמים התבשיל כגון חומץ בגריסין ואפשר דבדין היה להשתמש בו לכתחילה ככל ס"ס דמותר אפי' לכתחי' אלא דעשו הרחקה יתירה באיסורי גוים.

ואולם נראה דמסוגייא זו אין ראיה לדברי הרא"ם לענין ספק אחד בדרבנן בעלמא דקי"ל ספיקא דרבנן לקולא לומ' דהיינו דוקא דיעבד דהכא כיון דר"י לא קאמר בהאי לישנא ספקא דרבנן הוא בעומדת וטהורה אלא הכי קתני שר' יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה להכי מספ"ל להש"ס דילמא דוקא קאמר ועוד דאפשר דמשום דאפושי בפלוגתא לא מפשינן משו"ה מספ"ל לתלמודא ר"י דיעבד קאמר או אפילו לכתחילה והוצרך להוכיח ממשנה יתירתא דאפילו לכתחילה קאמר ואיך שיהיה הנה מדברי הרא"ם ז"ל אין מקום להקשות ע"ד מוהריט"א אי משום דאפשר דהרא"ם לא קאמר דאין סומכין אס"ס אלא בנדונו וכמ"ש הר"ב מוצל מאש ואי משום דרבים דחו דבריו כמ"ש משם הרפ"ח ומרן החבי"ב בא"ה סימן ס"ח בכללי הס"ס ואולם אין ס' דאישתמיט מיניה דהרב מוהריט"א מ"ש בתשו' מוהר"י הלוי סימן כ"ב ליישב מ"ש מוהרשד"ם בחי"ד סימן קי"ג דלא אמרינן ס"ס לקולא אלא בדבר הנעשה כבר אבל לא לכתחי' שזה נראה היפך מ"ש בשאר תשובותיו שבא"ה אפילו לכתחילה סמכינן אס"ס להתיר וכתב הרב הנז' דבי"ד סימן קי"ג לא כתב אלא שלא לעשות מעשה בידים דע"י אותו מעשה נעשה ס"ס כההיא דנדון הרב דליכ' ס"ס אלא ע"י עשיית התרת הציבור כל כה"ג אין לנו לעשות התרה לכתחילה לציבור ולהוליד הס"ס בידים יע"ש דלפי"ז אין מקום לקושיית הרב מוהריט"א כמובן גם מ"ש הרב מוהריט"א דלא חמיר מ"ע משאר איסורים דאורייתא דמקלינן בס"ס כו' לא ידעתי אמאי לא זכר ש"ר דברי הר"ב מ"מ שכ' היפך דבריו הללו ליישב דברי הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג בענין טומטום אינו מוציא את מינו דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא אלא בדיעבד אבל לכתחי' לא וכן בס"ס דאורייתא ה"נ ותמהו עליו רבי' שהרי כל האיסורים אנו מתירין בס"ס לכתחילה איסור ערוה ואיסור מאכל ובדרבנן בספק אחד אפי' לכתחי' וכתב ע"ז הרב מוהר"י אלפ'אנדארי דכוונת הרא"ם לומר דדוקא לענין איסור שהוא ל"ת שרינן ספק ספיקא אפילו לכתחילה משום דממזר אסרה תורה ס'

ממזר אינו בבל יבא וכן בכל האיסורי' ספקן לא אסרה תורה אבל לענין קיום מצוה או דרבנן או דאורייתא שהיא עשה כו"כ אין לפוטרו מטעם ס"ס שהרי אפילו באלף ספיקות כיון שיש ס' א' מני אלף כי הוא חייב הרי לא קיים העשה דהרי החיוב מוטל עליו ולכך אין לומר שזה הספק אם הוא זכר יוצא מידי חיובו לכתחילה ע"י אותו הקורא משום דס"ס הוא אם יוצא י"ח או לא לכך אמרו שיקרא הוא בעצמו הרי שחילק בין איסור למצוה הפך מאי דפשיטא ליה לה' מוהריט"א ז"ל והחילוק נר' נכון וברור.

גם עיקר קו' הרב מוהריט"א לא שמיע לי דכיון דהלולבים כולם אינן שוים במראה ובדומה שיש בהם קצרים וארוכים ומשונים במראה ומי שהיה בידו לולב קצר והגיע לידו לולב ארוך או להפך וכן בשינוי המראה שיודע בודאי שהלולב שהגיע לידו אינו שלו איך יתכן לעשות ס"ס ס' שהוא שלו ס' שהוא של מי שאמר כל מי שהגיע לולבי בידו מאחר שהס' שהוא שלו ליתיה בעולם לפי מה שברור לו שזה הלולב אינו שלו ומכירו. גם מה שהכריח מההיא דקטנים אינו הכרח דאיכא למימר דהקטנים עצמן היו מוליכין את לולביהם ביום השבת ולא היו חוששים לחילול שבת כמ"ש ביבמות אפי' מפתחות דבי מדרשא זיל דבר טלי וטלייתא, א"נ אביהם של תנוקות לא היו מקנים להם הלולב עד יום השבת א"נ לולביהם של תנוקות ניכרים היו שהיו קצרים, א"נ ביום שבת לא היו נוטלין לולב.

שורש איסור נטילת לולב בשבת חל **יום השבת להיות בתוך ימי החג אינו ניטל בשבת גזירה שמא יוליכנו ד' אמות בר"ה כמו שגזרו בשופר כו**'. וכתב המ"מ הכי איתא בפ' לולב וערבה ששה וז' כו' והקשו בגמ' ושאר כל הימים ששה אמאי טלטול בעלמא הוא ותיר' רבא שמא ילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ד"א כו' הנה הר"ן ז"ל בריש פרק בתרא דר"ה הק' דמ"ש הני דגזרינן ומ"ש מילה דלא גזרינן שמא יעביר תינוק או אזמל בר"ה וכתב וי"ל דהני שאני מפני שהכל טרודים בהם ולא מדכר חד אחבריה משא"כ במילה. ושוב הקשה מההיא דטמא מת שחל שביעי שלו בערב פסח דגזרו ביה משו' שמא יעבירנו בר"ה ותירץ דהתם נמי טרודים בפסחיהם.

ושמעתי מפי מורי הרב בעל שער המלך שהקשה על דברי הר"ן ז"ל הללו דמה יענה ביום שידובר בו אותה שאמרו ביומא דף ח' ע"ב גבי כ"ג שהיו מפרישין אותו שבעת ימים קודם יום הכפורים והיו מזין עליו כל שבעה משום חשש טמא מת דפריך התם תלמודא בשלמא ראשון ושני וג' ניחא וכן חמישי ושישי ושביעי אלא רביעי למה לי הזאה כלל וקאמר התם ולטעמיך הזאה כל ז' מי איכא והא הזא' שבות היא ואינ' דוחה שבת אלא מאי אית לך למימר לבד משבת ה"נ לבד מרביעי יע"ש והרי הכא דליכא שום

טירדא לשאר העם וקאמ' דלא דחייא שבת משום שבות.

ולע"ד יש ליישב ולומר דלא הוצרך הר"ן ז"ל להאי טעמא דטרודים אלא גבי הזאת טמא מת שחל שביעי שלו בערב פסח דעקרו רבנן בגזרתם מצות ק"פ ולהכי הוצרך לומר טעמ' דטרודים להחזיק כח הגזירה עד שתעקר מפניה מצוה מן התורה משא"כ הכא שמה שמזין עליו שלישי ושביעי אינו אלא משום חששא שמא נטמא ואינו אלא מדרבנן וכמ"ש התוס' לעיל ד"ה ע"א ד"ה הזאה בסיני כו' אם כן תו לא צריכנן לה"ט דטרידי דבלאו הכי בגזירה כל דהו שמא יעבירנו ד"א בר"ה גזרו ועקרו להזאה דרבנן ואפילו משום שבות דעלמא משום דמחזי כמתקן גברא: ומצאתי להרשב"א ז"ל שהק' בשמעתין דקאמר תלמודא והיינו טעמא דמגילה דלמה ליה לתלמודא להאי טעמא דת"ל דמגילה הוייא דרבנן ויש כח בידם לעקור דבריהם משום שבות דעלמא דהם אמרו והם אמרו יע"ש והכי נמי דכוותא היא ודוק.

ובהכי ניחא לי מה שהקשה עוד בספר לשון למודים ע"ד הר"ן ז"ל מההיא דטבילת כלים בשבת דאמר רבא דהיינו טעמא משום יעבירנו ד"א בר"ה אף דליכא שום טירדא והניחה בצ"ע ועפ"י האמור ישנו מן היישוב דהתם דלא עקרו רבנן שום מצוה וגזרתם תו לא צרכינן לטעמא דטירדא לחזק גזרתם דבכל דהו חששו וגזרו ומיהו בלאו הכי נמי לא קשיא מטבילת כלים דהתם שאני דאפשר דמטביל בלילה לצורך הכלי ולית מאן דחזי ליה משא"כ במילה ומן האמור בתירוצנו הראשון דשאני התם דלא עקרו רבנן שום מצוה יעלה מן היישוב מה שהקשה עוד בס' לשון למודים אמאי לא מני רבא בהנו תלת מילי דשופר ולולב כו' גם טבילת כלים בשבת דהאי נמי מהאי טעמא הוא וכדקאמר רבא גופיה בי"ט דח"י: ובהכי ניחא דלא מני אלא מילתא דרמי חיובא אגברא דזמנו קבוע ביום זה ואפי"ה גזרו רבנן ועקרו אותה משא"כ בטבילת כלים דליכא עקירת מצוה ודוק.

וראיתי בס' הנז' שתירץ דכיון דאיכא טעמי אחריני גבי טבילת כלים לבד מטעמא דרבא להכי לא מני לה יע"ש ומן התימה עליו דאם כן איך מני בהדייהו מגילה כיון דאיכ' טעמא אחריני דיהיב ר"י בפ"ק דמגילה מפני שעיניהם של עניים תלוייות במקרא מגילה ואמרי' התם דברייתא מסייע ליה וצ"ע.

הלכה כב

כיצד עושה לוקח בד אחד כו' וחובט בה על הקרקע או על כו' בלא ברכה שדבר זה מנהג נביאים הוא כו'. ע"כ. בפרק לולב וערבה דמ"ד קאמר רבי יוחנן דערבה יסוד נביאים הוא ולא מנהג פריך עליה תלמודא והא אמר ר"י שהיא הלכה למ"מ ומשני שכחום וחזרו ויסדום והדר פריך והא אמרינן דילכון אמרי דילהון היא. ומשני כאן

במקדש כאן בגבולין ופירשו בתוס' דכוונת קושיית הגמ' והא דילכון אמרי כו' דמאחר דאמר ר"י שהיא יסוד נביאים איך אמרי דילהון היא דמשמ' שהוא מנהג ולא יסוד יע"ש ואיכא למיד' דלפי פירושם הלזו כי משני תלמודא כאן במקדש כאן בגבולין עכ"ל דהכי פירושו דבמקדש הוא יסוד ובגבולין הוא מנהג והתוס' בדבור שאחר זה לא פירשו כן אלא כפרש"י דבמקדש הוא הל"מ ובגבולין יסוד נביאים והוא תימא ואפשר ליישב פירושם הלזו דהשתא כיון דהדר תלמודא ואמר דמ"ש ר"י הלכה הוא למקדש ויסוד הוא לגבולין השתא ודאי אפשר לפרש דמאי דאמר ר"י דילהון היא הכונה שהוא יסוד ולא הלכה אבל למאי דאסיק אדעתיה דהלכה ויסוד חדא מילתא היא לא שייך לומר דילהון היא אם לא שמנהג הוא ומשום הכי הוה אקשי שפיר ודוק היטב.

הלכה כג

שורש מצות הקפת המזבח בכל **יום ויום מקיפין את המזבח בלולביהם בידיהם פעם אחת כו'**. ע"כ. וכתב הכ"מ ז"ל בפרק לולב וערבה אפליגו אמוראי אהא דתנן בכל יום מקיפין את המזבח אי הוי בלולבין או בערבה ופסק רבינו כרבא דאמר לר"י תא ואימא לך כו' הכי אמר אבוך בלולב ופסק כרבא שהוא בתרא עכ"ל. ואני תמיה דמאחר דרבינו פסק דמצות ערבה היתה בנטיל' ולא בזקיפה לבד וכמ"ש בהל' כ"ב וז"ל ובאים העם ולוקחים ממנה ונוטלין אותה כדרך שעושים בכל יום איך פסק דבלולב לבד היה ההקפה דהא בגמ' משמע דאי מצות ערבה היתה בנטילה ע"כ שהיה ג"כ ההקפה בה שהרי עלה דקאמר ר"ל כהנים בעלי מומין נכנסים בין האולם ולמזבח פריך עליה רבי יוחנן מי אמרת בנטילה דילמא בזקיפה כלומר דאם היא בנטילה ניחא שהכהנים בעלי מומין נכנסין כדי להקיף את המזבח אלא אי אמרת בזקיפה אחד זוקף ע"י כולם וכמ"ש שם רש"י והתוס' נראה ודאי בהדייא דאם היתה הערבה בנטילה עכ"ל שהיו מקיפין בה הפך דברי רבינו שהוא פוסק שהיתה ניטלת ולא היו מקיפין בה ואפ' דלדעת רבינו [מקיפין היו] הכהנים קודם זקיפת הערבה במזבח ואחר כך זוקפין אותה אלא שהיה לו לרבינו לבאר זה וצ"ע.

ודע שבתשו' הנדפסות מחדש להרב מהר"י ן' מיגש סי' מ"ד כתב וז"ל וששאלת הא דתנן בסוכה דמ"ה ע"א בכל יום מקיפין את המזבח פעם א' ואותו היום שבעה פעמים וקשה לך היאך מקיפין אותו והא בין האולם ולמזבח מקום הכהנים הוא ואין רשות ליכנס שם תשובה האי מקיפין לאו הקפה בהילו' הוא אלא הקפה בעמידה היא כי ההיא דגרסינן ביומא דף כ"ה ע"א מקיפין היו הכהני' כמין כולייאר ומפרשי' שהכהנים היו עומדים סביב המזבח בינו לבין האולם וישראל עומדים מצידו למזבח שבצפונו עד צידו האחר

שבדרומו והיו בכל יום מקיפין אותו פעם אחת ואותו היום שהוא יום ערבה היו מקיפין אותו ז' פעמים שהיו עומדים סביבותיו ואח"כ הולכים להם וחוזרים ומקיפין ועומדים סביבותיו פעם שניה והולכים להם כו' ואיכא לפרושי ליה נמי כדקאמרת שהיו הכהנים עומדים סביבות המזבח בינו ובין האולם וישר' מקיפין מצד דרום ועד צפון וחוזרים ומקיפין מצפון ועד דרום והיו עושים כן בכל יום פעם אחת ויום ערבה היו עושין כן ז"פ וגם זה פי' נכון הוא אלא שהפירוש הראשון הוא שקבלנו מרבינו הרב ז"ל וכן מצינו שפי' הגאונים בתשובותי' עכ"ל.

ושאלני חד צורבא מרבנן דבגמ' שם בפרק לולב וערבה דמ"ד ע"א אמרו אמר ר"ל כהנים בעלי מומין נכנסים בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה ופרש"י ז"ל כהנים בעלי מומין אף הם דוחקים ונכנסים להקיף ברגליהם וערבה בידם ואי אפשר להקיף אם לא יכנסו בין האולם ולמזבח וכל השנה אסורים ליכנס שם כדאמרינן במ' כלים בגמ' אמר לו רבי יוחנן לר"ל מי אמרה פרש"י השתא ס"ד דה"ק מי אמרה שהוא חובה דקאמ' לצאת בה י"ח ולהכי פריך מאן אמרה בתמיה הא איהו אמרה דאמר רב אשי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למ"מ אלא מי אמרה בנטילה דילמא בזקיפה מי אמרה בבעלי מומין דילמא בתמימים ופרש"י מי אמרה בנטילה ותהא חובת כהנים דקאמר לצאת י"ח דילמא בזקיפה וכהן אחד זוקפן ע"י הכל ואין חובה על כולם עכ"ל גם התוס' שם ד"ה א"ל רבי יוחנן כתבו כפירש"י ז"ל והוסיפו לפרש דילמא בזקיפה וכיון דאין מקיפין את המזבח ולא בעו אלא זקיפה בעלמא אחד זוקף ע"י כולם א"נ בעלי מומים אפשר להו לזקוף בשאר רוחות ולא יכנסו בין האולם ולמזבח ואפילו אם תמ"ל בנטילה כדאסיקנא לעיל דאיתותב מ"ד בזקיפה מי אמרה בבעלי מומין דילמא אין הלמ"מ אלא בתמימים הראויים לעבודה כמו שאין הלמ"מ בזרים אלא בכהנים דבהא מודית מדלא אמרת זרים נכנסים יע"ש.

מבואר יוצא מדבריהם דלרבי יוחנן זה ששנינו בכל יום מקיפין את המזבח פעם א' כו' כהנים תמימי' דוקא הוא שהיו מקיפין את המזבח ולא כהנים בעלי מומים וכ"ש זרים ולר"ל אף כהנים בעלי מומין נכנסים אבל לא זרים לפי מ"ש התוספות ואפילו אם נרצה לומר דלר"ל לאו דוקא בעלי מומים דה"ה זרים הרי דלר"י דהלכה כוותיה לגבי ר"ל ס"ל דדוקא כהנים תמימים הוא שהיו מקיפין המזבח בערב' שבידם ועוד דעכ"ל דבין לר"י ובין לר"ל ס"ל דפירושא דמתני' ששנינו בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום ז"פ הכוונה שהיו מקיפין בהילוך כמו שאנו עושים בהקפת התיבה ולא כמו שפי' הר' מוהר"י ן' מיגאש ז"ל שאם כפירושו מנ"ל לר"ל לומר דכהנים בעלי מומים נכנסים

בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה הרי אפשר להקיף מצד צפונו של מזבח עד צד דרומו או בעמידה או בהילוך כמו שכתב הרב ז"ל. וגם לר"י למה ליה למימר מי אמרה בבעלי מומין דילמא בתמימים לימא מי אמרה היקף בהילוך דילמא היקף ובעמידה או מצד צפון או לצד דרום ואפילו היו בעלי מומין וזרים עד כאן ת"ד השואל.

וכה היתה תשובתי אליו כנראה דלא שלטו עיניך במה שציין החכם השלם המגיה לתשו' הר"י ן' מיגאש ז"ל הנז"ל עיין להרב מוהרח"א בקונט' דרך הקדש די"ו ע"ב עכ"ל. וכוונתו כי שם הוקשה לו למוהרח"א מעין זה על הרב הגדול מוהרימ"ט שכתב על מה ששנינו במתני' דכלי' בין האולם ולמזבח מקודש ממנו שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסי' לשם וז"ל וק"ל הא דאמרינן בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת כו' ומשמע דכל ישראל מקיפין והלא אף הכהנים בזמן שאין בגדיהם עליהם שאין כהונתן עליהם אינן יכולין ליכנס כ"ש ישראל.

וראיתי בתשובות הגאונים ז"ל שכתבו הקף זה ברגל היה ולא בעמידה דהא לא שייך ז' פעמי' ולא תקשי דאיך היו נכנסים ישראל בין האולם ולמזבח דבשעת צורכיהן שרי עכ"ל וכתב עליו מוהרח"א ז"ל וז"ל ותימה מה צורך הוא להקיף בערבה ואם הוא מן התורה והותר ליכנס למה לא מפרש לה מתני'. ועוד הרי אמרו שם דאמר ר"ל כהנים בעלי מומין נכנסים בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה וא"ל רבי יוחנן מי אמרה כו' ואסיק מי אמרה כו' ואסיק מי אמרה בבעלי מומין דילמא בתמימים והכי איתא בירושלמי רשב"ל בעי קומי ר' יוחנן בעלי מומין נכנסים בין האולם ולמזבח א"ל כשרים היו והרב הנז' ז"ל כל התלמוד כשולחן ערוך לפניו לא ידעתי איך לא השגיח בזה עכ"ל. והנה מה שהוקשה לו להרב ע"ד מוהרימ"ט ז"ל דאם הוא מן התורה להקיף בערבה ומש"ה הותר לזרים ליכנס בין האולם ולמזבח למה לא מפרש לה מתניתין אם כוונת הרב ז"ל על מתני' דבין האולם ולמזבח דקתני שאין בעלי מומין נכנסים לשם דהוה ליה לפרש דלמצות ערבה היו נכנסים ואפילו זרים לא על הרב מוהרימ"ט תלונותיו כי היא גופה תקשי ליה לר"ל דקאמר בגמ' דבעלי מומין נכנסים בין האולם ולמזבח לצאת בערבה דלדידיה אמאי לא מפרש לה מתניתין כי היכי דתני מקמי הכי גבי עזרת כהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא לשעת צרכיהן לסמיכה כו' ועכ"ל דכיון דמתני' תני הכא תרתי בעלי מומין ופרועי ראש וגבי פרועי ראש לא שרי כלל תני סתמא שאין נכנסים לשם ואה"נ דבעלי מומין לצורך מצות ערבה היו נכנסים מק"ו דזרים ולא הוצר' לפרש ועיין להרב מש"ל ז"ל בפ"ט מה' ביאת מקדש דס"א ע"א ד"ה ודע כו' מ"ש בענין אמאי לא תני מתני' נמי זרים יע"ש.

גם מה שהוקש' עוד ע"ד מוהרימ"ט ז"ל ממימרא דר"י דאמר מי אמרה בבעלי מומין או"ד בתמימים דלפי זה אין בעלי מומין וזרים נכנסים בין האולם ולמזבח היפך מ"ש הרב ז"ל דמפני צורך מצות הערבה היו נכנסים אפילו זרים הנה לפי האמור לא דברי הרב מוהרימ"ט לבד ז"ל קשים מהך מימרא דר"י כי גם תשו' הר"י הלוי ז"ל הלזו נראה שהיא היפך מימרא דר"י ור"ל כמו ששאלת. ונלע"ד דלא קשייא לא על הרב מוהרימ"ט ז"ל ולא על תשו' הרא"ם מהך דר"י ור"ל דהקפה זו ששנינו במתני' שהיו מקיפין את המזבח בכל יום פ"א וביום הז' ז"פ לא בערבה היה כי אם בלולב וכמ"ש בגמרא דמ"ג ע"ב וכמו שפסק רבינו כאן וכמ"ש מרן בכ"מ וזו היתה בכל ישראל כמו שאנו עושי' היום זכר למקדש אמנם מצות ערבה שהיו מביאין במקדש והיו זוקפין אותה על צידי המזבח כמו ששנינו במתני' דמ"ה ע"א מצות ערבה כיצד כו' ובאים וזוקפין אותה בצידי המזבח כו' בין לר"י בין לר"ל כיון שצורך מזבח היא לא היו מתעסקים בה אלא כהנים לר"י כהנים תמימים ולר"ל אף כהנים בעלי מומין אבל לא זרים לכ"ע דזר אינו קרב ע"ג המזבח אפילו במידי דלאו עבודה וכמ"ש התוספות בפ"ב דיומא דכ"ג ד"ה יש והביא דבריהם הרב מש"ל בפ"ט מהלכות ביאת המקדש הט"ו דס"א ע"ב ובכן אף עפ"י שמצות ערבה בנטילתה וזקיפתה ע"ג המזבח לא היתה אלא בכהנים תמימים לר"י משום דעיקרא היא לצורך זקיפתה בצידי המזבח אעפ"י שאינה עבודה ולר"ל אף בבעלי מומין הקפת המזבח בלולביהם שהיה בכל ישראל אפשר דלכ"ע אפי' זרים היו נכנסים בין האולם ולמזבח לצורך ההקפה וכמ"ש הרב מוהרימ"ט או כמ"ש מוהר"י ן' מיגאש ז"ל בתשו' שלא היו ישראל מקיפין אלא מצד דרום לצד צפון לבד כו' כנלע"ד לדעת הרא"ם ומוהרימ"ט.

וראיתי להר"ב מש"ל שם בפ"ט מהלכות ביאת המקדש שהביא דעת התוס' והרמב"ן בס' המצוות דס"ל דמעלות דרבנן ולפי"ז זרים יכולים ליכנס בין האולם ולמזבח מדאורייתא והק' הוא ז"ל לשיטתם מדאמרינן ביומא דמ"ה א"ל ר"ש וכי תעלה לדעתך שזר קרב ע"ג המזבח והעלה מן הישוב ושוב הוקשה לו ממ"ש התוס' ביומא דכ"ג ד"ה יש דלר"ל דאית ליה דהרמת הדשן והוצאת הדשן לאו עבוד' היא טעמא דת"ק דפוסל בעל מום וטעמא דר"א דאצטריך קרא לרבות בעל מום הוא משום דבעל מום חשוב כזר וש"ד וכי תעלה על דעתך שזר קרב ע"ג המזבח משו"ה אצטריך קרא לרבות בעל מום לר"א וה"ט דת"ק דפוסל בעל מום להרמת הדשן ומשמע דמשום איסור כניסה הוא דאסור והוא דברי התוס' והרמב"ן וכתב הרב דאפשר דרשב"ל ס"ל כמ"ד בפ' טרף בקלפי דמ"ד דאיסור מעלות היא דאורייתא יע"א ויש לתמוה על דבריו דא"כ היכי אמר רשב"ל בפרק לולב וערבה דכהנים בעלי מומין נכנסי' בין האולם ולמזבח מאחר דס"ל דמעלות

דאורייתא ואיך דחינן מעלות דאורייתא משום מצות ערבה דמ"ש מהרמת הדשן והוצאת הדשן ודוחק לומר דר"ל סבר כר"א דרבי קרא לבעל מום להרמת הדשן דלאו עבודה היא ומינה יליף למצות ערבה ועיין במה שכתבתי עוד בזה בהלכות מילה פ"א ה"ט ובשורש נשבע לבטל את המצוה יעש"ב ותו לא מידי.

פרק ח

הלכה א

שורש לולב הגזול ומיניהם ד' **מינים שהיה אחד מהם גנוב או גזול אפילו לאחר יאוש כו' ה"ז פסול**. כתב הלח"מ ז"ל שרבינו מפרש דשמואל ס"ל דמצוה הבאה בעבירה בי"ט ראשון פסול כיון דבשאר פסולים נמי פסול אבל בי"ט שני פליג כיון דבשאר פסולים כשר ויוצא י"ח ומשום דלא דמי לקרבן יע"ש ועפ"י דרכו היינו יכולים ליישב דברי רבינו באופן אחר והוא דס"ל כשיטת הרמב"ן והיא שיטת הר"ן ז"ל דר' יוחנן דפסל משום מה"ב אינו אלא במצוה דאורייתא ומתני' דפסל אף בי"ט שני מיירי במקדש דהוי דאורייתא כל שבעה והן הן דברי רבינו שפסל בי"ט ראשון שהוא דאורייתא אף לגבולין וה"ה במקדש כל שבעה ומ"ש בסוף הפרק הזה דבי"ט שני מותר הגזול מיירי בגבולין די"ט שני דרבנן משא"כ במקדש דהוי כל שבעה דאורייתא ובהכי ידוקדק דברי ה"ה ז"ל שכת' ומבואר בגמרא כו' וזה ברור בגמרא וכמ"ש הרמב"ן ז"ל ואולם מה שקשה לזה הוא דברי רבינו בפ"ה מהלכות איסורי מזבח ה"ז שכת' דקרבן הגזול אחר יאוש כשר ולא פסל משום מה"ב אע"ג דקרבן הוי דאורייתא דמשם למד ר"י הא דמה"ב פסול בדאורייתא לפי דרך זה והוא תימא על הרב לח"מ איך אשתמיטתי' ההיא דאיסורי מזבח ועיין להלח"מ בפ"י מה' מעה"ק מ"ש על דברי רבינו שבה' איסורי מזבח יע"ש ואפשר ליישב דברי רבינו שבפ"ה מה' איסורי מזבח ולהצילו מתמיהת מרן כ"מ ומתמיהות הלח"מ ז"ל ומהשגת הראב"ד שם שכת' א"א אין כאן אפילו יע"ש בהקדים לומר שדברי רבינו הם כעולא דאמר דבר תורה בין נודעה בין לא נודעה אינה מכפרת ומה טעם יאוש כדי לא קני ומה טעם אמרו חכמים כשלא נודעה מכפרת שלא יהיו כהנים עצבים והנה שם בגמרא הקשו ממתני' שאמרו ועל חטאת הגזולה כו' בשלמא לעולא היינו דנקט חטאת דאיכא אכילת כהנים אלא לר"י קשייא ותירצו מה שתירצו ומשמע מהכא דטעמו של עולא לא שייך כי אם בחטאת ולא בעולה וקשה לכאורה דבעולה נמי הא איכא איסורא דשחיטת חולין בעזרה ולדידיה מה טעם חששו באכילת כהנים יותר מאיסור שחיטה וצ"ל עפ"י מ"ש התוס' בחולין דאיסור אכילה מאיס יותר משאר איסורים כמ"ש שם גבי אין הקב"ה

מביא תקלה ע"י בהמתן של צדיקים ועוד קשה דכיון דלעולא לא חששו כי אם בחטאת א"כ כי הקשו בגמרא שם לעולא מברייתא דתנייא גנב והקדיש כו' אם שחטו בחוץ חייב כרת ואמאי הא כיון דמדאורייתא לא חל ההקדש אמאי חייב כרת כו' אמאי לא הקשו דמהך ברייתא משמע דאפילו בקרבן עולה נמי אם הקדישה חייב אע"ג דלא חל ההקדש אפילו מדרבנן והא הקדש סתם קתני לעניין חיוב דו"ה ושייך ג"כ בעולה כי ע"כ הכריע רבינו דלעולא נמי כי היכי דחששו בחטאת לאכילת כהנים ה"נ בקרבן עולה נמי איכא למיחש לשחיטת חולין בעזרה ומה שאמרו בגמרא בשלמא לעולא ניחא דנקט חטאת ולא עולה היינו לפום מאי דלא ידע תירוצא דנקט חטאת לחידושא כדתריץ לרבי יאודה להכי ס"ד לומר דלעולא לחטאת דוקא חששו דאיכא אכילה ולא בעולה וכדאמרן אבל בתר דתריץ דנקט חטאת לחידושא אע"ג דאיכא אכילת כהנים דמאיסה והו"ל לחכמים לומר שלא יכפר ואפי"ה אמרו שיכפר כ"ש גבי עולה ובהכי יתיישב השגת הראב"ד דאמר אין כאן אפילו כמובן. ומ"ש עוד רבי' בסוף דבריו שהטעם שאמרו שכשנודעה אינה מכפרת הוא כדי שלא יאמרו מזבח אוכל גזלות ואם פסק כעולא למה לי האי טעמא ת"ל משו' דדבר תורה יאוש כדי לא קני והניחו חכמי' כשנודעה אדבר תורה שלא יהיה מכפרת י"ל שזה הוצרך לומר ליישב מה שהקשה התי"ט דבירושלמי אמרו דנודעה לרבים היינו ג' בני אדם והק' הוא ז"ל דאכתי כיון שהכהנים לא ידעו בזה אכתי היה להם לחכמים לתקן שיכפר שלא יהיו הכהנים עצבים לעולא. והיישוב לזה הוא שנודעה לג' בני אדם ואיכא חששא שיאמרו העולם מזבח אוכל גזלות לא חששו חכמים לתקנת הכהנים כיון דאיכא קלקול אחד שיאמרו העולם מזבח אוכל גזלות נמצא דאף לעולא אכתי גבי נודעה נמי צריכינן לטעמא דשלא יאמרו מזבח אוכל גזלות וזהו מ"ש רבי' שהטעם שלא תקנו חכמים כשנודעה שיכפר כמו כשלא נודעה הוא מה"ט ודוק היטב.

הלכה י

שורש זכיית קטן אין **אדם יוצא בי"ט בלולבו של חבירו ואין נותנין אותו לקטן שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה כו'**. אמר הי"ם הנה נא הואלתי לבאר כמה מיני אופנים יש בזכיית קטן ואם זכייתו בהם הוא מדאורייתא או מדרבנן ואומר כי י"ב אופנים יש בזכיית קטן יש מהם שזוכה ויש מהם שאינו זוכה.

האחת זכייה בעצמו ובידו מבלי דעת אחרת מקנה לו כגון זכייה מן ההפקר כמציאה ולקט שכחה ופאה וכירושה הבאה אליו ממילא או דבר שזכה בו בשכר טרחו ועמלו. השני זכייתו מיד אחר כמתנה או מכר שדעת אחרת מקנה לו. הג' זכייתו מדעת אחרת מקנה לו ע"י אחר שיד אחר זוכה בעדו חשיב כידו מדין שליחות שזכין לאדם שלא

בפניו. הד' זכייתו בחצר מדעת אחרת מקנה לו בתוך חצר המשתמר' שיזכה לו. הה' זכייתו בחצרו שלא מדעת אחרת מקנה כגון מציאה שנפל לתוך חצרו. הו' זכייתו של קטן מיד אחר ע"י קנין חליפין. הז' זכייתו בגוף עצמו של קטן כגון עבד קטן של גר שמת רבו אם זוכה בעצמו לצאת לחירות. הח' זכייתו בגופו להיות גר ולקבל עליו עול תורה ומצוות ולהיות ככל ישראל. הט' זכיית קטן לאחר מדעת אחרת מקנה ע"י לאחר. הי' זכייתו לאחר שלא מדעת אחרת אלא שהוא מקנה לאחר דבר שהוא שלו שירש מאביו א"נ שהגביה מציאה לחבירו. הי"א קטן שאין בו דעת כלל אפילו לזרוק צרור וליטול אגוז. הי"ב שיש בו דעת ליטול אגוז ולזרוק צרור. אלו הן האופנים הנמצאים בזכיית קטן.

והנה בירושה הבאה לקטן ממילא א"נ מה שנתנו לו אחרים בשכר טורחו ועמלו מבואר מדברי התוס' בסנהדרין פרק בן סורר דס"ח ע"ב ד"ה קטן ובפ"ק דכתובות די"א ע"א ד"ה מטבילין שזוכה בו הקטן שזכייתו הוא דבר תורה וכ"כ בתשובות הרשב"א ז"ל שנדפס מחדש סי' צ"ט והובאה בקיצור במרן ב"י ח"מ ר"ס ע"ר לענין דמי שכירותו דמי שמעכב אותם מוציאין מידו דלא דמי למציאה דאין דעת אחרת מקנה ואינו בדיני השומרים דאיש כתוב בפרשה משא"כ בשכירות דכתי' לא תלין פעולת שכיר אתך כל שפעולתו איתך כדאיתא בפרק המקבל ועוד מאחיך והרי מאחיך הוא כו' יע"ש ולא ידעתי איך לא הביא ראיה מדברי התוס' שבסנהדרין ודכתובות וגם מרן ז"ל לא זכר דבריהם ועיין להר' מח"א ז"ל ה' שומרים סי' י'.

ולענין זכיית קטן במציאה וכיוצא כגון לקט שכחה ופאה שזוכ' מן ההפקר בלי דעת אחרת מקנה אותו שנינו בפרק הניזקין דנ"ט ע"ב מציאת שוטה וקטן יש בהם משום גזל מפני דרכי שלום רבי יוסי אומר גזל גמור ואמרינן שם בגמר' דס"א דאפילו לרבי יוסי דאמר גזל גמור אינו אלא מדבריהם ופירש רש"י מפני דרכי שלום למאי נפקא מינה להוציאו בדיינים דלת"ק דאינו גזל גמור אין מוציאין אותו בדיינים ולרבי יוסי נהי דמדאורייתא לא הוי גזל ליפסל לעדות ולעבור עליו בלאו אבל מדרבנן הוי גזל גמור יע"ש מבואר מזה דזכיית קטן במציאה לת"ק דר"י דקי"ל כוותיהו אינו אלא תקנתא דרבנן מפני דרכי שלום ואינה יוצאה בדיינים.

והנה לכאורה משמע דאף לדעת ת"ק דר"י דוקא גבי מציאה דעיקר התקנה דתקינו רבנן דמציאת קטן יש בה משום גזל אינה אלא מפני ד"ש הוא שאמרו שאינה יוצאה בדיינין אבל שאר קניינין דרבנן כגון במתנת שכ"מ או במעמד שלשתן אף על פי שקניינם אינה אלא קניין דרבנן הרי היא יוצאה בדייני' דקניינם קנין גמור הוא אע"פ שהוא מדרבנן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. וכן נר' מדברי הריב"ש שהביא הרב בצלאל בשיטה

המקובצת למציעא דף י"ב ע"ב בשיטתו דמ"ד ע"ג ובתשו' הר"ב סי' כ"ז דף פ"ה ע"א עלה דאמרינן התם בגמ' ופליגא דשמואל אמ' ר"ח בר אבא כו' וז"ל לא פליגא אמאי דאמר שמואל קטן לית ליה זכייה דאורייתא דהא לא פליג ר"י אמאי דתנן מציאת חש"ו יש בהן משום גזל מפני ד"ש וקי"ל כת"ק ודלא כר"י דאפילו גזל גמור מדבריהם לא הוי דמאי דאמרינן בגיטין קטן שנותנין לו צרור כו' זוכ' לעצמו היינו בדאיכא דעת אחרת מקנה דהתם זוכה לעצמו מדרבנן והוי גזל גמור להוציאו בדיינים אבל במציאה אפילו מדרבנן לא זכי אלא מפני ד"ש כו' עכ"ל מבואר יוצא מדבריו דכל קנין אפי' מדרבנן כל שאינו מפני ד"ש מוציאין אותו בדיינים וכן נראה מלשונו של הרמב"ם פי"ז מהלכות גזילה הל' י"ב ומלשון הטור ומרן בש"ע ח"מ ר"ס ע"ר שכתבו וז"ל מציאת חש"ו אין בהם משום גזל אלא מפני ד"ש לפיכך אם גזל' אחר מידם אין מוציאין אותם מידם ע"כ משמ' בהדייא דאם תקנתא דרבנן היה דחש"ו זוכים במציאה כמי שיש להם יד ולא מפני ד"ש היה יוצאה בדיינים וכן דקדק הר"ב באותה תשובה דפ"ד ע"ג יע"ש.

ואולם הרב המבי"ט בח"ג סימן קכ"ב ספוקי מספ"ל מילת' שנשאל על אשה שנתנה כל נכסיה במתנת ש"מ לבתה המומרת ועומדת בגיות ויש לה ג"כ בן ובת אחרים יאודים וגם יש לבת המומרת בן בנה קטן יאודי והבן והבת אחי המומרת רוצים לזכות בנכסים שזכתה אמם לאחותם המומרת במתנת ש"מ ואמם של בן בנה של המומרת רוצה היא לזכות לבנה באלו הנכסי' שהניחה הזקנה לזו המומרת מפני שזה הבן הקטן לו משפט הירושה לזו המומרת כמ"ש הרמב"ם בספ"ו מהלכות נחלות דאע"פ שישראל מומר יורש את אביו ישראל דבר תורה מ"מ אם ראו ב"ד לקונסו שלא יירש הרשות בידם ואם יש לו בנים מישראל תנתן ירושת אביהן המומר להם וכן המנהג במערב כו' וא"כ זו המומרת שזכתה במתנת אמה שהיא מתנת שכ"מ לא תנתן אלא ליורשיה שהוא לבן בנה. והשיב הרב ז"ל דכיון דמתנה זו היא מתנ' שכ"מ דאינה קונה מדאורייתא ראוי לקונסה ולזכות ליורשיה הקודמין והוא בן בנה העומד ביהדות ויש בה משום גזל לגבי אחרים כי ההיא דמציאת חש"ו דיש בהם משום גזל מפני ד"ש ובנ"ד נמי כיון דקנייה דרבנן היא אפשר לומ' דאם גזלה אחר אינה יוצאה בדיינים ואפילו תימא דדוקא בהני קניות דהוו מפני ד"ש הוא דאינה יוצאה בדיינים ממי שגזלה מהם אבל בנ"ד הוי קנין גמור אע"ג דהוי מדבריהם ויוצאת בדיינים מ"מ כיון דאנן קנסינן ליה אם תפס אחר לא מפקינן מיניה לכ"ע עכ"ל הרי ספוקי מספ"ל מילתא אי בכל קניות דרבנן אמרי' אין מוציאין אותם בדיינים או נימא דוקא באותן שאמרו מפני ד"ש.

וכבר ראיתי להש"ך ז"ל בח"מ ריש סי' ע"ר שציין תשו' המבי"ט הלזו וכתב וז"ל עיין

בתשו' המבי"ט דאם גזל דבר מקטן שהקנו לו במתנת שכ"מ שהיא מדרבנן אינה יוצאה בדיינים ודבריו צ"ע ועיין בתשו' הר"ב סימן כ"ו וכ"ז ול"ח עכ"ל וראיתי בס' הלכה למשה פי"ז מהלכות גזילה הי"ב דקל"ז ע"ג הביא דברי הש"ך הללו וכתב עליו וז"ל ואחר המחילה הרב המבי"ט לא אמר כן ואדרבא אם היה בכה"ג דנתנו לקטן במתנת שכ"מ אף שקנה מדבריהם כבר כתב הוא ז"ל בהדייא לבסוף דמפקי' מהגוזל ממנו דדוקא בכל הני קנייות דמשום ד"ש אמרו דאינה יוצאה בדיינים אלא דבנדונו שאני דהוי טעם אחר מטעם דקנסינן לאמה שהיה בגיות ולדידי אין כאן קושיא על הש"ך ז"ל דעל מה שצידד המבי"ט וכתב תחילה דבנדון דידן נמי כיון דקניה דרבנן היא אפשר לומר דאם גזלה אחר אינה יוצאה בדיינים הוא שכתב הש"ך משמו שדעתו ז"ל דבקנייה דרבנן אם בא אחר וגזלה אין מוציאין אותו מידו ועל זה כתב דצ"ע דבר זה וציין דברי הר"ב ז"ל בתשו' דמבואר מהנהו דלא אמרו כן אלא בקניות דמשום ד"ש ואע"פ שהרב המבי"ט בדרך אפשר אמרה למילתיה וכבר הדר ואפילו תימא כו' מ"מ הש"ך קאמר נמי בצ"ע האי דינא דאפשר דאין לחלק כמו שכתב המבי"ט תחילה ואע"פ שמתשו' הר"ב ז"ל אין נראה כן.

ואדרבא אני תמיה על הרב המבי"ט וגם על הש"ך ז"ל וכ"ש על תשו' הר"ב דמשמע מתלמודא דידן דאין לחלק בין קניות דרבנן סתמא לקניות דמפני דרכי שלום דבכולהו נראה דאין מוציאין בדיינים למאי דקי"ל כת"ק דר"י גבי מצי' חש"ו דאין מוציאין בדיינים שהרי בפרק שבו' הדיינים דמ"א ע"א עלה דאמרינן מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן א"ב מיפך שבו' כו' פרכינן ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן א"ב מיחת לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לא נחתי' לנכסיה והדר פרכינן ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם משום גזל מפני ד"ש ריי"א גזל גמור ואמ' רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נ"מ להוציאו בדיינים מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן א"ב שכנגדו חשוד על השבועה בדאורייתא אפכינן בדרבנן לא אפכינן דתקנתא לתקנתא לא עבדינן והדר פרכינן ולרבנן דפליגי אר' יוסי ואמרו בדרבנן לא נחתינן לנכסיה מאי עבדי' ליה כו' משמתינן ליה עד דמטי זמן נגידיה ונגדינן ליה ושבקינן ליה ע"כ הרי דקאמ' הש"ס דרבנן ור"י קמיפלגי סתמא אי בדרבנן נחתי' לנכסיה או לא נחתינן אלא משמתינן ליה עד זמן נגידיה ונגדינן ליה ותו לא עבדינן ליה ולא מידי ולא קאמר דדוקא בהני דמשום ד"ש הוא דס"ל הכי וכ"כ הרא"ש ז"ל שם דרבנן ור"י בהא קמפלגי אי בדרבנן נחתי' לנכסיה או לא והתוס' ז"ל בד"ה ולר"י דאמר בדרבנן נמי נחתי' כתבו וז"ל וקצת תימא דרבנן נמי לא איירי אלא בההיא דלא הוי גזילה אלא מפני ד"ש אבל היכא דהוי גזל גמור מודו דנחתי'

לנכסיה וה"נ היכא דאיכא שבועה דרבנן עכ"ל. גם הרמב"ם בספ"ו מהלכות גזילה והטו' ומרן בש"ע ח"מ סי' ש"ע כתבו סתמא דגזל של דבריהם אינו יוצא מידו בדיינים ולא כתבו דוקא בגזל של דבריהם שאמרו מפני ד"ש יע"ש וא"כ במתנת שכ"מ דתקנת חז"ל היא שקונה המקבל דככתובים וכמסורים דמו כל עוד שלא באו ליד המקבל מתנה וזכה בהם אם היורש לא רצה לקיים דברי שכ"מ א"נ אם בא אחר ונטלם אין כאן גזל אלא מדבריהם שאמרו דברי ש"מ ככתובי' וכמסורים דמו ואין מוציאי' מידם אלא משמתי' ליה עד דמטי זמן נגידיה נגדי' ליה ושבקי' ליה ואולי המבי"ט מפני שראה דברי התוס' דפרק שבועת הדיינים שכתבו קצת תימא כו' ומשמע דכוונתם דיש ליישב דתלמודא דקאמר דרב' ור"י קמפלגי אי נחתי' לנכסיה בדרבנן הכוונה בדרב' במידי דמשום ד"ש ולא בכל מידי דרב' סתם דבכל מידי דרב' שתקנו סתם שיקנה ולא משום ד"ש היינו דר"י דאמר גזל גמור וכן נראה מההיא דפ"ק דסנהדרין דכ"ה עלה דאמרו אר"א משום ד"ש בעלמא ואה"ן דהוה מצי תלמודא למימר ולרב' מאי בינייהו במידי דרבנן דלא תקנו משום שאלת שלום ודוק.

ולענין דינא מאחר דהריב"ש והר"ב ז"ל בתשו' והתוספות ז"ל מפשט פשיטא להו דבתקנתא דרבנן דתקינו שיקנה כמתנת שכ"מ וכמעמד ג' ולא מפני ד"ש דהוי קנין גמור ומוציאי' מידו אע"פי שהרב המבי"ט ספוקי מספ"ל מילתא ודאי מוציאי' מידו וכ"כ בהדייא בהגהות מרדכי דסוף סנהדרין וכמו שציין הש"ך ז"ל יע"ש ובעיקר הדין שכתב המבי"ט דמתנת שכ"מ למי שהוא מומר דראוי לאבדו ולקונסו משא"כ במתנ' בריא עיין למרן החבי"ב סימן רפ"ג הגה"ט אות ג' שכתב בשם תשו' מוהר"א גאליקו כ"י דאף מתנ' ש"מ קנה המומר יע"ש.

ודע דבפ"ק דמציעא די"ב ע"א שנינו מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו משלו ואפליגו בגמ' שמואל ור"ח בר אבא בשם רבי יוחנן דלשמואל טעמא דמתני' דמציאת בנו הקטן של אביו ולא של קטן עצמו משום דתנא דמתני' ס"ל כת"ק דר"י דמציאת חש"ו יש בהם משום גזל מפני ד"ש בעלמא ואין זכייתו מדאורייתא ואפילו מדרבנן אין לו זכייה גמורה להוציאו בדיינים אלא מפני ד"ש וגם הקטן בשעה שמוצאה אינו מאחרה בידו ומריצה אצל אביו ומיד זוכה בו אביו ולכך אמרו דמציאת קטן לאביו בכל קטן כיון דדרכן של קטנים כן ואם יש אחד או שנים דאינן מרצים מציאתן לאביהן בטלה דעתן ושמואל לא ס"ל כתנא דמתני' אלא כר"י ולרבי יוסי מציאת קטן זוכה בו זכיה גמורה מדאורייתא ולא ס"ל לשמואל כרב חסדא דאמר דכי קאמר ר"י גזל גמור היינו גזל גמור מדבריהם אלא איהו ס"ל דרבי יוסי גזל גמור מדאורייתא קאמר משום דלדידיה ס"ל דאית ליה

לקטן זכיה גמורה מדאורייתא ומה"ט קאמר רבי יוסי גבי השוכר את הפועל דאפילו שכרו למחצה לשליש ולרביע דילקט בנו אחריו משום דאבוה מיניה דבן קזכי אמנם לרב חסדא טעמא דר"י דמלקט בנו אחריו אע"פ שהבן אין זכייתו זכיה גמורה מדאורייתא ונמצא שאביו זוכה באותו לקט של בנו הוא כזוכה מן השדה עצמו והרי הוא עשיר ואסור בלקט מדאורייתא דהרי הוא גוזל את העניים היינו טעמא כדאמר רבא דעשו חכמים את הבן של האריס הזה לגבי לקט כזוכה זכיה גמורה אע"פ דמדאורייתא אין לו זכיה גמורה דאין כאן גזל מן העניים דעניים גופייהו ניחא להו כי היכי דכי אגרו להו לדידהו תלקוט בנייהו בתרייהו ולשמואל מציאת בנו ובתו הקטנים דמתני' איירי אפי' בקטן שאינו סמוך על שולחן אביו ואפי"ה מציאתו לאביו מטעמא דאין לו זכייה לעצמו אלא מפני ד"ש בעלמא דהקטן אין לו דעת לזכות בעצמו ומריצה אצל אביו.

אמנם לרבי יוחנן בין לת"ק דר"י דמציאת קטן יש בו גזל מפני ד"ש בעלמ' ואינה יוצאה בדיינים בין לר"י דהוי גזל גמור מדבריהם יש לו זכיה לקטן מדבריהם והמציאה שלו היא אלא דבסמוך על שולחן אביו דוקא אמרו שמציאתו לאביו ואפילו בגדול ממש שיש לו יד מדאורייתא לזכות לעצמו אם הוא סמוך על שולחן אביו תקנו חכמים שיהיה של אביו וקטן דמתני' לאו דוקא אלא כיון שהוא סמוך על שולחן אביו קרי ליה קטן. ולענין הלכה קי"ל כרבי יוחנן דמציאה ולקט קטן זוכה לעצמו מדבריהם מפני ד"ש אע"פ דאין דעת אחרת מקנה לו ואם סמוך על שולחן אביו המציאה והלקט לאביו אפי' הוא גדול דקי"ל כר"י דפוע' מלק' בנו אחריו אפילו שכרו למחצה לשליש ולרביע דעשו את שאינו זוכה כזוכה מטעמא דעניים גופייהו ניחא להו בהכי ואפילו בנו קטן שאינו סמוך על שולחנו וכ"ש גדול דאית לו זכיה לעצמו שזוכה לעצמו מדאורייתא וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה י"ח. נמצינו למדין דבמציאה ולקט דאין דעת אחרת מקנה תקינו רבנן זכיה לקטן מפני ד"ש ולקמן נבאר אי קטן זה הוא דוקא שאין בו דעת ליטול אגוז ולזרוק צרור או אפי' שיש בו דעת ליטול אגוז ולזרוק צרור.

ולענין עבד קטן אי זוכה בעצמו במיתת האדון כגון גר שאין לו יורשי' אמרי' בגיטין פרק השולח דל"ט ע"א גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו והיו בהם עבדים בין קטנים בין גדולים קנו עצמן בני חורין אבא שאול אומר גדולים קנו עצמן ב"ח קטנים כל המחזיק בהם זכה בהם ואמרי' התם אמר ריב"ל הלכה כאבא שאול ור"ח בר אבא אמר אין הלכה כאבא שאול וכתבו שם התוספות ד"ה הלכה כאבא שאול דקי"ל הלכה כריב"ל לגבי ר"י וכן כתבו בפ"ק דקידושי' דכ"ב ע"ב ד"ה איכא דאמרי כו' וכ"כ שם הרא"ש ז"ל בגיטין ובקידושין וכ"כ הרמב"ם פי"ב מהלכות זכיה הי"ז וכתבו התוספות בד"ה קטנים כל

המחזיק בהם זכה בהם וז"ל דאין להם יד לזכות בעצמן וכן בפרק מי שמת דקנ"ו גבי פלוגתא דזכין לקטן ואין זכי' לגדול כלומר דשם נמי מוכח דאין יד לקטן לזכות בעצמו שהרי לר"א אמרו במתניתי' זכי' לקטן ואין זכי' לגדול וכתב רש"י זכי' לקטן הואיל ואין לו יד לזכות לעצמו ורבי יאושע אמר לקטן אמרו ק"ו לגדול וכתב רש"י לקטן אמרו משום דזכי' לו שלא בפניו וכ"ש לגדול שיש לו יד לקבל ולזכות ושליח נמי מצי משוי והילכך כ"ש דזכי' לאדם שלא בפניו ובגמרא אמרו שם דמתני' רבי יאודה היא אבל ר"מ תני בשם ר"א הכי זכין לגדול ואין זכין לקטן רבי יאושע אומר בגדול אמרו ק"ו לקטן וכתבו התוספות זכין לגדול ואין זכין לקטן וא"ת ולמה אין זכין לקטן הלא זכין לאדם שלא בפניו. וי"ל כיון דזכיה מטעם שליחות מאן דמצי משוי שליח יש לו זכייה מאן דלא מצי משוי שליח אין לו זכייה ומאן דס"ל זכין לקטן ואין זכין לגדול ס"ל כיון דגדול יכול לקנות לא תקינו ליה רבנן זכייה כמו לקטן עכ"ל מבואר מזה דזכייה לקטן לכ"ע אינו אלא תקנתא דרבנן משום דאין יד לקטן לזכות בעצמו ואע"ג דאית ליה זכייה במציאה כדאמרי' בהניזקי' דס"א היינו מדרבנן מפני ד"ש והכא לא שייך ההוא טעמא. וא"ת בפרק לולב וערבה דמ"ו אמרי' לא ליקני איניש לולבא לינוקא בי"ט ראשון דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני וליכא למימר דהתם בפקח כגון צרור וזורקו אגוז ונוטלו כלומר והכא בעבדים שאין בהם יד דעת כלל דהא בפ"ק דקידושין דכ"ב כההיא עובדא דשלוף מסנאי משמע דהיה בו דעת וקאמר התם איכא דאמרי קטן הוה כו' וי"ל דדעת אחרת מקנה לו שאני עכ"ל. וק"ל דלפי תירוצם ז"ל דהיכא דאיכא דעת אחרת מקנה קטן זוכה לעצמו א"כ למה תקנו זכיה לקטן לר"א דמתני' דפרק מי שמת כיון דמצי איהו גופייהו לזכות בעצמו היכא דאיכא דעת אחרת מקנה דהשתא קטן וגדול שוים הם שוב ראיתי להתוס' לקמן בפרק התקבל דס"ה ע"א ד"ה צרור וזורקו שהוק' להם כן וז"ל וא"ת והא דתנן במי שמת זכין לקטן ואין זכין לגדול הא קטן גופיה אמרינן הכא דזכי י"ל דהתם בפחות מצרור וזורקו א"נ בקנין חליפין דאינו מבחין עכ"ל ועיין במה שאכתוב לקמן בשם חידושי הריטב"א דף ס"ד ובמה שהוק' להם מההיא דפ' לולב וערבה ראיתי להר"ב פני יאושע שכתב וז"ל הנה רש"י ז"ל כתב שם להדייא דהא דאמרינן דינוקא מקנא קני היינו דמדרבנן אית ליה זכיה מפני ד"ש ונראה שהתוס' לא רצו לפרש כן דמשמע להו דלא שייך ד"ש בכה"ג כיון שלא הקנו לו מעיקרא אלא ע"מ לצאת בו וא"כ אמאי קאמר אקנויי לא מקני כיון דברצון החזירו למי שנתנו מאי ד"ש שייך בזה אלא ע"כ משמע להו דיש להו זכיה גמורה עכ"ל ושיחתו ז"ל איני מכיר כי מי הגיד לו דרש"י ז"ל כתב שם דמפני ד"ש תקינו ליה רבנן זכיה לקטן דרש"י ז"ל לא כתב אלא דינוקא מקנא קני

דרבנן תקינו ליה זכיה לנפשיה ומי זה אמר שהוא מפני ד"ש דד"ש לא שמענו אלא במציאה ולא במתנה דמאי ד"ש שייך במתנה שהנותן לו חוזר ולוקחה ועכ"ל דכוונת רש"י ז"ל לו' דבמתנ' נמי תקינו ליה רבנן זכיה והיינו ההיא דאמר רב אסי לקמן דס"ד ע"ב דקטן שנותנין לו צרור וזורקו זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים דמשמע ליה לרש"י ז"ל דזוכה לעצמו מדרבנן ואינו זוכה לאחרים במתנה ואפילו מדרבנן לבד במידי דרבנן כשיתופי מבואות וכיוצ' דתקינו ליה רבנן זכיה בין לעצמו בין לאחרים וכ"כ בחידושי הריטב"א לסוכה דמ"ו ע"ב עלה דלא ליקני איניש לולבא לינוקא וז"ל מיהו ודאי ליתא לדר' זירא אלא בקטן שלא הגיע לעונת הפעוטו' כגון שנותנין לו צרור וזורקו וכו' שזוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים שאפילו לדברי האומר דזכותא לקטן מדרבנן היא כשיש דעת אחרת מקנה אותו משא"כ במציאה שאין לו בה זכיה אפילו מדרבנן כדתנן מציאת חש"ו יש בהם משום גזל מפני ד"ש ולא גזל גמור מדבריהם וכדפרישנא בדוכתא מ"מ זכיה דרבנן זכיה גמורה היא דהפקר ב"ד הפקר וכיון דלא ידע לאקנויי נמצא הלה יוצא בלולב שאינו שלו אף מדין תורה אבל אם הגיע לעונת הפעוטות אף הקנאתו הקנאה כתקנתא דרבנן משום כדי חייו כדאיתא במסכת גיטין וכשם שקונה מדבריהם חוזר ומקנה מדבריהם שמקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלי' והוא שאין לו אפוטרופוס שאם יש לו אין הקנאתו הקנאה כדאיתא במסכת כתובות וקטן שיש לו אב שסמוך על שולחן אביו דינו כמי שיש לו אפוטרופוס לדעת מקצת חכמים כמ"ש שם עכ"ל וע"ז הוקשה להם להתוס' דכיון דאין לו יד לקטן ומה"ט תקינו ליה זכיה ע"י אחרים כדמוכח ההיא דפרק מי שמת למה זה תקינו ליה רבנן זכיה לעצמו במתנה. ולזה תירצו דהיכא דאיכא דעת מקנה שאני כלומר דאז קנייתו מדאורייתא וכשיטתם לקמן דס"ד ע"ב ד"ה שאני שתופי דרבנן וכו' דמבואר מדבריהם דקטן שיש לו דעת לזרוק צרור וליטול אגוז זוכה לעצמו מדאורייתא היכא דאיכא דעת אחרת מקנה וההיא דפרק מי שמת בשאין בו דעת כלל יע"ש גם בר"פ ן' סורר דס"ח ע"ב ד"ה קטן כו' וכן בפ"ק דקידושין די"ט ע"ב ד"ה אומר אדם לבתו הקטנה כו' משמע להו מתוך סוגייא זו דלקמן דס"ד ע"ב דקטן שיש לו דעת לזכות כגון שנותנים צרור וזורקו כו' דהיכא דאיכא דעת אחרת מקנה זוכה לעצמו מדאורייתא וכ"כ בבב"ק דק"ט ע"ב ד"ה קטן וכל היכא דזוכה לעצמו זוכה נמי לאחרים דאע"ג דזכיה לאחרים מטעם שליחות הוא ואין שליחות לקטן כמו ששנינו בגיטין דס"ה ע"א שאין קטן עושה שליח וה"נ אמרינן בפ"ב דקידושי' דמ"ב והא קטנים לאו בני שליחות נינהו וכתב רש"י דגבי ושלח ושלחה איש כתי' כי יקח איש ומינה ילפינן דאין קטן עושה שליח יע"ש וכ"כ בפ"ק דמציעא ד"י ע"ב ד"ה וכי היכי דשליחות

לית ליה דכי כתיב שליחות בין לגיטין בין לפסח איש כתיב בענין יע"ש מ"מ אין למעט קטן משליחות לר' אסי דאמר דכשיש לו דעת להחזיר חפץ שנותנין לו לאחר שעה זוכה בין לעצמו ובין לאחרים וכן הפעוטות לרבא אלא במילתא דליתיה קטן גופיה בהו כגון תרומה ופסח וגט אבל בזכיה כמו שזוכה לעצמו זוכה נמי לאחרים ועיין בדברי התוס' פ"ק דכתובות די"א ע"א ד"ה מטבילין כו' שכתבו כעין זה יע"ש וכתבו עוד בר"פ ן' סורר דקצת משמע בירוש' בפרק חלון דקטן בן דעת אית לי' זכייה מדאורייתא דאמרי' התם רבנן דקסרי אמרי כאן בתינוק שיש בו דעת כאן בתינוק שאין בו דעת ואולם מההיא דפ' אז"ן דע"א ע"א שאמרו קטן נהי דשליחות לית ליה זכיה מדרבנן אית ליה משמע דאפילו בדעת אחרת מקנה לית ליה זכיה מדאורייתא וכתבו דיש ספרים דלא גרסי מדרבנן יע"ש וכ"כ בפ"ק דכתובות די"א ע"א ד"ה מטבילין אותו כנראה דספוקי מספ"ל מילתא לפי גירסת רוב הספרים דגרסי מדרבנן ולהכי בקשו ליישב אותה סוגייא דריש פרק ן' סורר דס"ח וההיא דפ"ק דכתובות די"א גבי ההוא דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד אפי' אם נאמר דזכיית קטן בדעת אחרת מקנה היא דרבנן כיע"ש ועיין להש"ך בס' נקודות הכסף בי"ד סימן ש"א ס"ק י"א מה שהוקשה לו בדברי התוספות דכתובות.

והרשב"א בחידושיו לגיטין דס"ה גבי ההיא דאומר אדם לבנו ולבתו כו' הא לכם מעות הללו ופדו בהם מ"ב כתב וז"ל מהכא משמע דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא אפי' בממון דאל"כ אין פודין אלא משל אב והיה להם להוסיף חומש אלא ודאי ש"מ דזוכה הוא דבר תורה כשיש דעת אחרת מקנה ואי ק"ל הא דתנן בפרק מי שמת זכין לקטן ואין זכין לגדול תירצו התוס' דהתם בקטן שאינו מבחין בין צרור לאגוז וא"נ בקנין סודר שאין לו דעת להבחין קנין חליפי סודר וא"נ כיון דקי"ל דקוני' בכליו של קונה אין לו דעת להקנות כליו עד שיגיע לעונת הפעוטות וההיא בשלא הגיע לעונת הפעוטות וההיא נמי דאמרי' בסוכה לא ליקני איניש לולבא לינוקא כו' מיירי קודם שיגיע לעונת הפעו' אבל אם הגיע לעונת הפעוטות מתנתו מתנה וא"כ בשיש לו אב המפרנסו א"נ אפוטרופוס כדאמרי' בכתו' ס"פ מציאת האשה ד"ע ע"א עכ"ל וכתב עוד וא"ת היאך מדקדק מכאן דקטן זוכה לאחרים דכיון דהאב זוכה להם המעות הללו וזכו בהם ד"ת כמו שכתבנו א"כ לעצמן הם פודים זוכים י"ל כיון דאין זה אלא בהערמה וכוונתן לפדות אותו לצורך אביהם והמעשר חוזר הוא לאביהם אי לאו דזוכי' לאחרים אין פדיונן פדיון בכיוצא בזה ע"כ עוד כתב הא דאמרי' בפרק הא"מ איש זוכה ואין קטן זוכה נראה דלרב חסדא אין קטן זוכה לאחרים דבר תורה ואפילו כשיש דעת אחרת מקנה ולרב יאודה דאמר דקטן זוכה לאחרים הוי פירושא אין קטן ממנה על פסחו עכ"ל וגבי ההיא דצרור וזורקו כו'

כתב וז"ל באחרים מקנין לו זוכה לעצמו אבל בשאין דעת אחרת מקנה לו אף לעצמו אינו זוכה כדתנן לעיל פרק הנזקי' מציאת חש"ו יש בהם משום גזל מפני ד"ש אבל גזל גמור אין בהם אפילו מדרבנן עכ"ל. מבואר יוצא דס"ל בפשיטות דבדעת אחרת מקנה לקטן שמבחי' בין צרור לאגוז זוכה מדאורייתא.

ובדף ל"ט עלה דההיא דקטנים כל המחזיק בהם זכה בהם כתב וז"ל כלומר לפי שאין להם יד לזכות בעצמן קשייא לן דהכא משמע דקטן אין לו זכיה וכן נמי משמע בפרק מי שמת דאמרי' התם זכי' לקטן ואין זכי' לגדול וטעמא משום דגדול יש לו יד לזכות לעצמו אבל קטן דאין לו יד לזכות זוכי' בעבורו ובפרק לולב וערבה אמרי' לא ליקני איניש לולבא כו' ולקמן נמי ד"מ ע"א גבי עבד של ב' שותפים אמרי' אזל אקנייה לבנו קטן וכן נמי בבבא מציעא דע"ב ע"א ובב"ב דקל"ז ע"ב אזל אקנייה לבנו קטן תירץ ר"י דמדאורייתא אין לו זכיה אבל מדרב' אית ליה זכיה מפני ד"ש א"נ שאני התם דאיכא דעת אחרת ובקידושין פרק הא"מ כתבתי יותר בס"ד עכ"ל. הנה מתירוץ הראשו' שתירץ בשם ר"י משמע דאפי' בדעת אחרת מקנה אין זכיה לקטן אלא מדרבנן מפני ד"ש כמו מציאה ותירוץ זה ליתיה בתוס' שבידינו. ולא ידעתי מה יענו להההיא דלקמן דס"ה שהכריחו התוס' וגם הרשב"א דהיכא דאיכ' דעת אחרת זוכה לקטן מדאורייתא כמו שכתבנו גם הרשב"א עצמו בחידושיו לקידושי' די"ט ע"א עלה דאומר אדם לבתו הקטנה צאי וקבלי קדושיך כו' כת' וז"ל וא"ת א"כ היאך היא מתקדשת דהא אין זכיה לקטן ואפילו לר"י דאמר במציאת קטן שיש בה גזל גמור הא אסיקנא דגזל גמור מדבריהם קאמר אבל דאורייתא לית ליה זכיה כלל. וי"ל דדעת אחרת מקנה שאני וכדמשמע בגיטי' פרק האומר דקטן שמבין בין צרור לאגוז זוכה לעצמו דבר תורה ואכתי לא ניחא דזו זוכה לאחרים היא דכסף קידושיה דאביה הוא והתם משמע דאינו זוכה לאחרי' עד שיגדיל ויביא ב' שערו' וכדאמרי' התם חפץ ומחזירו זוכה בין לעצמו בין לאחרים ושמו' אמר דא ודא חדא היא זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים ופסק שם הרי"ף כשמואל.

ושמא נאמר דטעמא דזוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים משום שליחות עצמו נות' דעתו ומתכוין הוא לזכות אבל לזכות לאחרים אינו נותן דעתו כל כך ואינו זוכה להם והכא כיון שהמקדש נותן לה והיא מתכוונת לזכות לעצמה אע"פ שהוא חוזר ונוטל ממנה משום שבח נעוריה שזכתה לו תו' מ"מ זכייתה זכיה א"נ איכא למימר דידה כיד אביה לזכות לו היכא דאיכא דעת אחרת מקנה דלא גרע מחצרו דקונה לו בזכות שלא מדעתו ואיכא למידק בהא משום דחצרו המהלכת היא. ונראה דרבותינו בעלי התוס' דעתם לפסוק כרב יאודה אמר רב אסי דאמר חפץ ומחזירו זוכה בין לעצמו בין לאחרי' דהא

אותיבו רב חנינא ורב אוייא עליה דשמואל מברייתא ואע"ג דשנינהו שינויי דחיקי נינהו ולדעתם לא תיקשי מידי דמוקמינן קטנה זו ביודעת להחזיר החפץ לאח' שעה שזוכה בין לעצמו בין לאחרים עכ"ל. מבואר יוצא מדבריו הללו ג"כ דס"ל דדעת אחרת מקנה לקטן עצמו זוכה מדאורייתא אלא דלזכות אחרים אפליגו הרי"ף והתוס' ולא הכריע. ואיך שיהיה לפי תי' זה שהביא בשם ר"י דאפי' בדעת אחרת מקנה אינו זוכה הקטן מדאורייתא אלא מדרבנן ק"ט ההיא סוגייא דלקמן דס"ה דמשמע מינה דכי אמר זוכה לעצמו מדאורייתא קאמר דומייא דזוכה לאחרים בחפץ ומחזירו.

ושוב ראיתי בחידושי הריטב"א ז"ל לקמן דף ס"ה אמר ר' אסי צרור כו' זוכה לעצמו כו' חפץ ומחזירו כו' זוכה בין לעצמו בין לאחרים ושמואל אמר דא ודא חדא היא זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים כו' והא דאמרי' הכא זוכה לעצמו ולעיל פרק הניזקין תנן דמציאת חש"ו אין בהם גזל אלא מפני ד"ש (ונראה לע"ד דיש כאן חיסור לשון וקודם א"נ צ"ל התם בשאין דעת אחרים מקנה כו' וכן כתב הר"ן בפי' ההלכות) א"נ מפני שאין דעתו של קטן לזכות לעצמו אלא לאביו והוא אינו זוכה לאחרי' כדאמרי' פ"ק דמציעא די"ב ע"א שבשעה שמוצא' מריצה אצל אביו אבל בדבר אחר זוכה ודאי לעצמו. ודעת רבותינו דקטן כשזוכה דוקא במטלטלין אבל בקרקעות לא דאין לו יד לקנות והוא אינו בדרכי ההקנאה כלל וחזקתו אינה חזקה. ואפילו במטלטלין אינו זוכה אלא בדבר שהוא תחת ידו אבל בחליפין לא שהוא אינו בדרכי הקנאה כלל לא לקנות ולא להקנות והילכך אין אדם זוכה במטלטלין של קטן אף על פי שמקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלין כשהגיע לעונת הפעוטות אלא א"כ מחזיק בהם הקונה דכיון דברשותו מחזיק בהם נתנו לו רשות לזכות בהם כדי חייו.

ולפ"ז מי שמתחייב לקטן בין בקנין ע"י השטר בין שמתחייב לו במנה בשטר אינו זוכה כיון שאין הדבר תחת ידו אלא א"כ במזכה להם ע"י אחר ולענין פסק הלכה קי"ל כשמואל דזוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים עד שהוא גדול דבין שיעור זה דחפץ ומחזירו עד שיהא גדול ליכ' כלום ותדע לך דהא מקשינן ליה לקמן משפחה ואמאי לא משני התם כשגדלה טפי אלא ש"מ דליכא כלום בשיעור זה ואינו זוכה לאחרים אלא עד שהוא גדול ממש. וזכיה דאמרי' הכא דאית ליה לקטן איכא מ"ד דאורייתא היא מדאקשינן מההיא דמעשר שני ואיכא מ"ד דקטן לית ליה זכיה אלא מדרבנן ואע"ג דמקשינן מההיא דמ"ב משום דאיהו לא אמר בהדייא אי אית לי' זכיה דאורייתא או דרבנן להכי מקשה סתם ולא אמר ליה ולטעמיך ולבסוף דמתרצו לא קשה מידי וכן דעת ר' נר"ו עכ"ל.

הנה דעת הריטב"א ז"ל ורבו ז"ל דזכיית קטן לאחרים ואפילו לעצמו אפילו בדע' אחרת

מקנה אינו אלא דרבנן וכבר יישב הסוגייא דלקמן דס"ה לפי שיטתו כמדובר ואולם הא ק"ל במה שכתב הריטב"א שדעת רבותינו דאין זכיה לקטן אלא במטלטל' ודוקא כשבאו תחת ידו ולא בקנין חליפין ובקרקעות כלל כלל לא דא"כ בעבדים נמי לית בהו קנין לקטן כיון שאינן יכולים להיות תחת ידו כמטלטלי' ואלו בההיא דעבד של שני שותפים דפ' השולח ד"מ ע"א אמרי' אזל אקנייה לבנו קטן ובפרק יש נוחלין דף קל"ז אמרי' ההיא אתתא דהוה ליה דיקלא בארעא דרב ביבי בר אביי כל אימת דהות אזלא למגזריה הוה קפיד עילוה אקנייה ניהליה כל שני חייו אזל איהו אקניה ניהליה לבנו קטן וכתב רשב"ם כרשב"ג דאמרי אין לב' אלא מה ששייר ראשון והאי דאקנייה לבנו קטן היינו כדי שלא תוכל האשה לחזור ולקנות ממנו כו' יע"ש וכעין זה כתוב בשיטה מקובצת פרק אז"נ דע"ב ע"א גבי עובדא דפרדיסא דק"ס ע"ב דמאלו מקומות הכריח הריטב"א בדל"ז דיש קנין לקטן כשדעת אחרת מקנה כמ"ש לשונו לעיל.

ושוב ראיתי להרב מוהרימ"ט בחח"מ סימן כ"א שתמה על ה"ה שלא הכריח מההיא דעבד כן יע"ש ואפשר דהריטב"א ז"ל לא חייש לראית הרשב"א הלזו דאיהו משמע ליה דאזל אקנייה לבנו קטן דקאמר כשזיכה להם ע"י אחר דזכין לקטן ע"י אחר כמו ששנינו ר"פ מי שמת ולא שהקנה האב לבן עצמו דודאי כל כה"ג לא מהני וראיתי במרדכי בגיטי' פ' התקבל סי' תי"ג שכתב וז"ל הפעוטות מקחן מקח וההיא דסוכה פרק לולב וערבה דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני קודם שהגיע לעונת הפעוטות דאם הגיע מתנתו מתנה א"נ בשיש לו אב ומפרנסו דהתם לא תקנו משום כדי חייו אבל אם אין לו אב מתנתו מתנה אפילו יש לו אפוטרופוס וההוא עבדא דהוה לבי תרי ואזל חד ואקנייה לבנו קטן כו' פרק השולח דף מ' התם הו"ל אב או לא הגיע לפעוטות כו' עכ"ל מה שהוק' לו מההוא עבדא כו' הכוונה דמאי אהני במאי דאקנייה לבנו קטן כי היכי דלא לקני לגדול לשחררו דקטן אקנויי לא מקני הרי הפעוטות ממכרן מכר לזה כתב דמיירי שלא הגיע א"נ כיון שיש לו אב אין ממכרו ממכר ולא פירש לנו דא"כ היכי אקנו ליה מעיקרא כיון שהיה לו אב וגם לא הגיע לעונת הפעוטות וע"כ צ"ל שזיכו לו על ידי אחר ודוק כי היה לו לפרש.

ודע שזה שכתב הריטב"א ודעת רבותינו שאין קטן זוכה אלא במטלטלי' וכשהן תחת ידו ולא בקנין חליפין ולא בקנין אגב הן הן דברי הר"ם במז"ל בפרק כ"ט מה' מכירה הל' יו"ד שאין הקטן זוכה בדרכים של גדולים כו' והתוס' שכתבנו לעיל שכתבו בדף ס"ה ע"א ד"ה צרור כו' שהוק' להם מתני' דפרק מי שמת דקנ"ו דמשמע מינה דאין זכיה לקטן כלל ואפי' בדעת אחרת מקנה משום דאין לו יד ותירצו דההיא בקנין חליפי' א"נ כשלא הגיע

להבחין בין צרור לאגוז ודברי הריטב"א בפרק התקבל הן הן התירוץ שתירצו דההיא בקנין חליפין: גם הר"ן בפרק התקבל דף קע"ב ע"א והביא דבריו מרן ב"י ח"מ סי' רע"ג סי"ט הביא שני תירוצים הללו ליישב ההיא מתני' דפרק מי שמת דמשמע מינה דאפילו בדעת אחרת מקנה אין זכיה לקטן וכ"כ הרמב"ם בפכ"ט מה' מכירה ה"ח וה"ט ולההיא דמציאת חש"ו יש בהם גזל מפני דרכי שלום תירץ אין דעת אחרת מקנה יע"ע.

ולענין זכיה לאחרים בדעת אחרת מקנה אם הוא דאורייתא או דרבנן הר"ן נראה דהוי מדרבנן כמ"ש הריטב"א משם רבו שכתב בפי' ההלכות שם וז"ל צרור וזורקו כו' חפץ ומחזירו לאחר שעה זוכה אף לאחרים מדרבנן כך כתב רש"י ונראה שהזקיקו לפרש כן משום דזכיה מטעם שליחות הוא ואין שליחות לקטן כדאיתא בר"פ הא"מ דמ"א אבל התוס' כתבו דלרב יאודה אפילו מדאוריי' זוכה לאחרים ולשמואל דאמר אין זוכה לאחרים דוקא מדאורייתא אבל מדרבנן מיהא זוכה דבגמרא פרכינן עליה דשמואל מדתנן כיצד משתתפין במבוי ומפרקינן שאני שתופי מבואות דרבנן ואם איתא דלשמואל לא זכין לאחרים אפילו מדרבנן אמאי זכיא להו בשתופי מבואות אלא ודאי משמע דאפי' לשמואל זכיה לאחרים מדרבנן ומש"ה מהני דרבנן לדרבנן ומינה דלרב יאודה זוכה לאחרים אפילו מדאורייתא.

וכי תימא אמאי והא אין שליחות לקטן תירצו דכי אמעיט מקטן משליחות מהנהו קראי דמוכחי' שליחות מינייהו בפרק הא"מ הנ"מ במילתא דליתיה לקטן כגו' תרומה וגירושין וקידושין אבל בזכיה כיון דליתיה דהא זוכה לעצמו הוה ליה כגדול וזוכה אף לאחרים לרבי יאודה אף מדאורייתא ושמואל פליג משום דס"ל דלאו בר שליחות הוא כלל ומיהו מודה דמדרבנן מיהא זכי ומש"ה מהני בשתו' מבואות ואני תמיה אי מודה שמואל דזכיה מדרב' אית להו למה לן לפרוקי שאני שתופי מבואות דרב' אפילו הוא מדאורייתא אמאי לא מהני כיון דרבנן תקון לי' זכיה והא קי"ל דהפקר ב"ד הפקר.

ומיהו אשכחן זכיה דרבנן דקלישא מזכיה דאורייתא דגרסי' בפרק מי שמת ומי אמר רב נחמן הכי והא אמר רב נחמן אע"ג דאמר שמואל המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל מודה שמואל שאם נתנו במתנת ש"מ שאינו יכול למחול אא"ב דאורייתא מש"ה אינו יכול למחול אא"א דרבנן אמאי אינו יכול למחול יע"ש אלמא כיון דאכתי ממונא לא אתא לרשות זוכה ולא זכי ביה אלא מדרב' לא אלימא זכיה דיליה כדאורייתא ומצי מחיל והכא נמי אם איתא דאינו זוכה לאחרים מדאורייתא לא מהנייא כדאורייתא ומיהו התם איכ' למי' דרב' הכי תקון דהם אמרו והם אמרו אבל הכא היכי מפרקי' בפשיטות דלא להני כדאורייתא. ולפיכך נראין לי דבריו של רש"י עיקר. וכן

נראה דעת הרי"ף שכתב סתם דזוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים דמשמע דלית ליה זכיה לאחרים כלל ומיהו במידי דרבנן זוכה אף לאחרים.

ומ"ש הרי"ף שאינו זוכה לאחרים עד שיביא שתי שערות אע"ג דממילתיה דשמואל לא משמע הכי בהדייא דייק לה מדפרכי' עליה דשמואל מההיא דכיצד משתתפי' במבוי כו' ואמרי' האי שפחה היכי דמייא כו' אלא לאו דלא אתייא ב' שערות ואם איתא דשמואל מודה דקודם שתי שערות זוכה לאחרי' כל שיש לו דעת יותר גדול מחפץ ומחזירו לאחר שעה לוקמה בהכי אלא ודאי לשמואל לעולם אינו זוכה לאחר עד שיביא שתי שערות ובתוס' פסקו כרב יאודה אמר רב אסי משום דפשטא דמתני' הכי מוכחא ולשמו' צריכי' לדחיינהו כדאיתא בגמ' עכ"ל.

והנה לדברי רש"י שהביא הר"ן משמע דוק' לזכות את אחרים אין זכיה לקטן ונותנין לו חפץ ומחזירו אלא מדרבנן ומשום דאין שליחות לקטן אבל במבחין בין צרור לאגוז שזוכה לעצמו לכ"ע הוי מדאורייתא דהתם ליכא שליחות הוא הזוכה בעצמו לפי זה קשה מ"ש רש"י בפרק לולב וערבה דמ"ו גבי לא לקני איניש לולבא לינוקא מקנא קני ופירש רש"י ז"ל דרבנן תקינו ליה זכיה לנפשיה ולמה לא כתב דהוי זכייתו מדאורייתא כיון דהוא הוא הזוכה בעצמו. ואולי רש"י משמע ליה דינוק' היינו קטן פחות מצרור וזורקו וכל כי האי גוונא משמע ליה לרש"י דתקינו ליה זכיה לנפשיה במציאה מפני ד"ש אבל כשידע להבחין בין צרור ואגוז זוכה מדאורייתא והוא דוחק ומיהו אכתי לא ידעינן דעת הר"ן בזה דאפשר דאיהו ז"ל לא נראו לו דברי רש"י אלא במ"ש דלזכות לאחרים בשעור שנותנים לו חפץ ונוטלו דהוי זכייתו מדרבנן לרב יאודה ולשמואל אפילו מדרבנן לית ליה זכיה עד שיגדיל אבל במאי דמשמע ליה לרש"י דבנותנים לו צרור וזורקו דהוי זכייתו לעצמו מדאורייתא אפשר דלדידיה לא ס"ל הכי אלא דזכייתו לעצמו נמי אינו אלא מדרב' ולא מדאורייתא.

אמנם ראיתי להר"ב בשיטה מקובצת למציעא השייך לדף י"א סע"ב כתב שם בשיטה דל"ט ספ"ד בשם חידושי הר"ן וז"ל ואבע"א מר אמר חדא ומר אמר חדא כו' פי' מר איירי בקטן דלית ליה יד וחצר מדאורייתא כלל דלא ילפי' קטן מקטנה כו'. נקטינן השתא דקטנה יש לה יד וחצר מדאורייתא ויש לה ד"א מתקנת חכמים ומדין חצר בין במציאה בין במתנה אבל בגט חצר אית לה ד"א לית לה אבל קטן אין לו יד ואין לו חצר מדאורייתא דאי הו"ל יד חצר נמי הוה לה והא דאמרינן בפ' התקב' אגוז ונוטלו צרור וזורקו זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים דאלמא זכיה אית ליה היינו מדרבנן והא דתנן מציאת חש"ו יש בהם מפני ד"ש דאלמא מדרבנן נמי לית ליה אלא מפני ד"ש בלחוד

התם במציאה דליכא דעת אחר מקנה אבל במכר ובמתנה דאיכא דעת אחר מקנה זכיה גמורה אית ליה מדרבנן ומיהו חצר וד"א לא אשכחן דתקון ליה רבנן אלא יד בלחוד הוא דתקון ליה למה שתופס בידו עכ"ל וכלשון הר"ן הלזה כתב הרב הנמקי יוסף שם כיע"ש. מבואר יוצא שדעת הר"ן והרב הנ"י והריטב"א ורבו שכתבנו לעיל כולהו סבירא להו דקטן אין לו זכיה אפילו לעצמו אפי' בדעת אחר מקנה אלא מדרבנן.

ועלה בידינו שדעת התוספות לפי מה שכתבו בגיטין דף ס"ד ע"ב ד"ה שאני שתופי ובקידושין די"ט ובקמא דק"ט דזכיית קטן בין לעצמו בין לאחרים בדעת אחר מקנה הוי דאורייתא לרב אסי ולשמואל לאחרים הוי דרבנן ולעצמו דאורייתא וקי"ל כרב אסי כמ"ש הריטב"א בפ"ק דקידושי' די"ט בשם התוס' וזה דעת הרשב"א בחידושיו לגיטין ובחי' לקידושין דף י"ט וזה נראה דעת רש"י שכתב בגיטין דס"ד ע"ב גבי נותנים לו חפץ ומחזירו לאחר שעה דמזכה לאחרים דמדרבנן קאמר ופירש הר"ן דכוונתו משום דאין שליחות לקטן משמע דהיכא שזוכה לעצמו הוי דאורייתא כיון דליכא שליחות אלא הוא עצמו הזוכה.

אמנם ראיתי בחידושי הרשב"א לקידושי' דף מ"ב ע"א עלה דאמרי' התם ותסברא דהא שליחות הוא א"כ מצינו שליחות לקטן אלא כי הא דרב גידל אמר רב מנין שזכין לאדם שלא בפניו כו' כתב וז"ל משמע דזכיה לאו מדין שליחות הוא וזכין לקטן ד"ת דאלת"ה כי אקשי' ותסברא כו' מאי קא משני אלא מנין שזוכי' לאדם כו' תרתי תקשי לן ותסברא הא משום זכיה הוא והא זכיה מטעם שליחות ואין שליחות לקטן והכי נמי משמע לעיל בפ"ק עבד כנעני קונה לעצמו בשטר ע"י אחרים ותניא התם רשב"א אומר אף בשטר ע"י אחרים אין ע"י עצמו לא ובעי רבא לרשב"א עבד מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו כלומר דע"י אחרים דאמרי' היינו כשאמר להם הרב זכו בגט שיחרור לעבדי ולא מחמ' שעשה העבד שלוחי' או דילמא אף כשעשאם העבד שלוחים שפיר דמי דאלמ' ש"מ דזכיה שמזכה לו הרב בעצמו ע"י אחרים והם זוכים לו שלא בפניו לאו מתורת שליחות הוא ולגבי קטן נמי לא שנא דאע"פ שאינן בני שליחות